

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Diplomová práce

Konvergence členských zemí Evropské unie

Bc. Jan Rosa

© 2024 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Jan Rosa

Ekonomika a management

Název práce

Konvergence členských zemí Evropské unie

Název anglicky

Convergence of the Member States of the European Union

Cíle práce

Hlavním cílem práce je porovnat míru konvergence členských států, za pomoci zvolených ukazatelů a stanovit, zda dochází ke konvergenci nebo divergenci.

Prvním dílčím cílem je srovnání států Evropské unie jako celku s jinými významnými státy, aby byla zjištěna jejich celková síla. Druhý dílčí cíl zjišťuje míru sblížení nebo oddalování v rámci predikce budoucího vývoje v horizontu několika let.

Metodika

Teoretickou část práce tvoří literární rešerše, která obsahuje historický vývoj konvergenčního procesu s jednotlivými významnými milníky. Další část popisuje konkrétní důvody, překážky, výhody a nevýhody sblížení států Evropské unie. Následná analýza současného stavu konvergence v oblasti fiskální a monetární politiky poskytuje za pomoci metody deskripce komplexní přehled současného stavu.

Praktická část využívá převážně metody komparace a analýzy dat. V první části dochází k srovnání míry konvergence v rámci jednotlivých členských států. Druhá část obsahuje srovnání států Evropské unie jako celku s jinými významnými státy, na základě metody agregace dat. Třetí část tvoří predikce budoucího vývoje první a druhé části spolu s analýzou získaných dat. Vývoj stanovených ukazatelů je sledován za pomoci metody časových řad, aby byla zachována věcná a časová souvislost dat.

Doporučený rozsah práce

60 – 80 stránek

Klíčová slova

Konvergence, EU, HDP, členské země, divergence, metoda časových řad, monetární a fiskální politika

Doporučené zdroje informací

BALDWIN, R., WYPLOSZ, CH. *The Economics of European Integration*. 6. vydání. Londýn: McGraw-Hill Education, 2019. ISBN 978-15-268-4721-8

FIALA, Petr; PITROVÁ, Markéta. *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. ISBN 978-80-7325-180-2.

KASÁKOVÁ, Z., ŠLOSARČÍK, I. *Instituce Evropské unie a Lisabonská smlouva*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-24-7-3567-2

KRATOCHVÍL, Petr. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-467-0.

KUČEROVÁ, I. *Evropská Unie: Hospodářské politiky*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1212-7.

Předběžný termín obhajoby

2023/24 LS – PEF

Vedoucí práce

doc. Ing. Irena Benešová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomiky

Elektronicky schváleno dne 5. 9. 2023

prof. Ing. Lukáš Čechura, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 3. 11. 2023

doc. Ing. Tomáš Šubrt, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 27. 03. 2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Konvergence členských zemí Evropské unie" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31.3.2024

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval doc. Ing. Ireně Benešové, Ph.D. za cenné rady a připomínky při vypracování diplomové práce.

Konvergence členských zemí Evropské unie

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá konvergencí členských zemí Evropské unie podle zvolených makroekonomických ukazatelů, přičemž je u každého ukazatele stanoveno, zda dochází ke konvergenci nebo naopak divergenci. Práce se dělí na teoretickou a praktickou část. Teoretická část rozpracovává základní skutečnosti a historické milníky nutné pro pochopení konvergenční problematiky v prostoru evropského kontinentu.

Praktická část v první řadě porovnává všechny členské státy Evropské unie mezi sebou, na základě změn během zkoumaného období, které jsou doplněny důvody daného vývoje. Následně dochází ke sloučení jednotlivých států v jeden statní útvar, Evropskou unii. Integrovaný celek je komparován se státy skupiny G20. Na komparaci navazuje prognóza vývoje zvolených makroekonomických ukazatelů v horizontu několika let. Počátek predikovaného období je zároveň doplněn o stanovisko naplnění platnosti a nabídnutí vysvětlení různého výsledku.

Klíčová slova: Konvergence, EU, HDP, členské země, divergence, metoda časových řad, monetární a fiskální politika, míra inflace, míra nezaměstnanosti, státní dluh

Convergence of the Member States of the European Union

Abstract

The thesis deals with the convergence of the European Union member states according to the selected macroeconomic indicators, and it is determined whether there is convergence or divergence for each indicator. The thesis is divided into theoretical and practical parts. The theoretical part elaborates on the basic facts and historical milestones necessary to understand the convergence issues in the European continent.

The practical part compares all EU member states with each other, based on the changes during the period under study, which are complemented by the reasons for these developments. Subsequently, the individual states are merged into a single entity, the European Union. The integrated whole is compared with the G20 countries. A forecast of the development of the selected macroeconomic indicators over several years follows the comparison. A validity fulfilment opinion and explanations for the different outcomes accompany the beginning of the forecast period.

Keywords: Convergence, EU, GDP, member countries, divergence, time series analysis, monetary and fiscal policy, inflation rate, unemployment rate, national debt

Obsah

1 Úvod	11
2 Cíl práce a metodika	12
2.1 Cíl práce.....	12
2.2 Metodika.....	12
3 Teoretická východiska	14
3.1 Vývoj konvergenčního procesu v Evropě	14
3.1.1 Myšlenka evropské integrace	14
3.1.2 Panevropská unie	15
3.1.3 Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci.....	16
3.1.4 Rada Evropy	16
3.1.5 Evropská společenství	17
3.1.6 Evropské sdružení volného obchodu	19
3.1.7 Obranné pakty	20
3.1.8 Rada vzájemné hospodářské pomoci	21
3.1.9 Evropská unie	22
3.2 Konvergenční proces.....	25
3.2.1 Důvody konvergence.....	25
3.2.2 Překážky konvergence.....	27
3.2.3 Výhody konvergence.....	29
3.2.4 Nevýhody konvergence	31
3.3 Fiskální konvergence.....	32
3.3.1 Příjmy rozpočtu Evropské unie.....	33
3.3.2 Výdaje rozpočtu Evropské unie	33
3.4 Monetární konvergence	34
3.4.1 Evropský měnový systém.....	34
3.4.2 Eurozóna.....	35
3.4.3 Krize Eurozóny	36
3.5 Budoucnost konvergenčního procesu.....	37
3.5.1 Vícerychlostní Evropa.....	37
3.5.2 Evropská federace	38
3.5.3 Rozpad Evropské unie.....	39
4 Praktická část.....	40
4.1 Porovnání členských států Evropské unie	40
4.1.1 Změna HDP	40
4.1.2 Státní dluh v poměru k HDP.....	44
4.1.3 HDP na jednoho obyvatele	47

4.1.4	Míra inflace	51
4.1.5	Míra nezaměstnanosti	54
4.2	Komparace Evropské unie jako celku.....	57
4.2.1	Změna HDP	57
4.2.2	Státní dluh v poměru k HDP	61
4.2.3	HDP na jednoho obyvatele.....	63
4.2.4	Míra inflace	67
4.2.5	Míra nezaměstnanosti	69
4.3	Predikce budoucího vývoje	72
4.3.1	Změna HDP	72
4.3.2	Státní dluh v poměru k HDP	74
4.3.3	HDP na jednoho obyvatele.....	76
4.3.4	Míra inflace	78
4.3.5	Míra nezaměstnanosti	80
5	Výsledky a diskuse.....	82
6	Závěr	84
7	Seznam použitých zdrojů	85
8	Seznam grafů	93

1 Úvod

Evropská unie se momentálně nachází v dlouhodobě neudržitelném stavu. Nalézá se někde na půl cesty mezi federací a konfederací, přičemž se nemůže rozhodnout, kterým směrem se vydat, tak se raději tímto problémem vůbec nezabývá. Důsledkem takového stavu je ohromná byrokracie, nesmyslná nařízení a polarizovaná společnost. Zároveň dochází k zvětšování disparit mezi jednotlivými státy, ale i uvnitř nich samotných. V některých případech může dokonce unie působit jako schizofrenní a neakceschopná. Proto musí dojít k rozhodnutí a diskuzi, zda se přiblížit více k federálnímu uspořádání nebo se od něj naopak vzdálit. Na základě debaty a kompromisu musí proběhnout reforma celého fungování Evropské unie, včetně zastupitelských orgánů. Protože současná forma politické reprezentace je občanům příliš vzdálená, což dokazuje nízká volební účast u voleb do Evropského parlamentu. Takovou situaci by mohl změnit přímo volený prezident jako v případě Spojených států amerických, který dokáže přiblížit federální politiku i běžným občanům.

Diplomová práce se zaměřuje na problematiku konvergence, na základě vybraných makroekonomických ukazatelů, podle kterých je stanoveno, zda dochází ke konvergenci mezi jednotlivými členy. Pokud dochází ke vzniku nebo prohlubování disparit, respektive dochází k divergenci, tak nastává problém ve formě postupné polarizaci společnosti. Takový trend lze vidět ve Spojených státech amerických, kde de facto existují uvnitř federace dva názorově naprosto rozdílné bloky států, mezi kterými existuje velká propast z hlediska bohatství, vzdělání a politické orientace.

V teoretické části jsou shrnuta historická fakta a důležité milníky, které jsou zásadní pro zobrazení minulého vývoje konvergenčního procesu. Přiblížení samotné konvergence, včetně výhod a nevýhod spolu s důvody a riziky, nabízí ucelený přehled problematiky, nutný pro pochopení procesu přibližování či slučování. Teoretickou část uzavírá souhrn tří pravděpodobných scénářů budoucího vývoje konvergenčního procesu Evropské unie.

Komparace jednotlivých států Evropské unie a následně jako celku se státy skupiny G20 reflektuje rozdílné přístupy a politiky aplikovaných na řešení problémů. Srovnání zároveň obsahuje odůvodnění nastalé situace. Praktická část je uzavřena predikcí budoucího vývoje, která nabízí budoucí vývoj zvolených makroekonomických ukazatelů v horizontu několika let.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem diplomové práce je určit, zda dochází ke konvergenci mezi jednotlivými členskými státy Evropské unie na základě zvolených makroekonomických ukazatelů. Celkem se v práci nachází pět těchto ukazatelů. Jedná se o změnu HDP, státní dluh v poměru k HDP, HDP na jednoho obyvatele, míru inflace a míru nezaměstnanosti. V první řadě je nutné zmapovat historický vývoj konvergenčního procesu od prvních myšlenek až do současnosti. Následně prozkoumat samotný konvergenční proces včetně důvodů a překážek spolu s jeho klady a zápory. Zásadní je analýza momentálního stav z hlediska fiskální a monetární konvergence. Teoretickou část diplomové práce následně uzavírají potenciální scénáře budoucího vývoje konvergence v Evropě.

Praktická část má převážně komparativní charakter a zaměřuje se na rozbor získaných dat. Hlavním smyslem této části je naplnění primárního cíle diplomové práce, respektive stanovení, zda dochází ke konvergenci nebo naopak divergenci mezi jednotlivými členskými státy v průběhu zkoumaného období, za pomoci rozptylu hodnot. Následující část se zaměřuje na první vedlejší cíl práce, porovnání Evropské unie jako celku se státy skupiny G20. Posledním dílčím cílem praktické části diplomové práce je prognóza budoucího vývoje zvolených makroekonomických ukazatelů v horizontu několika let, které jsou zároveň porovnány s aktuálními daty, aby došlo ke stanovení, zda se prognóza alespoň v počátku predikovaného období blíží skutečnosti nebo se naopak od ní vzdaluje.

2.2 Metodika

Diplomová práce je zpracována na základě získaných informací z odborných a webových zdrojů. Data pro grafy byla čerpána například z podkladů od Mezinárodního měnového fondu, Světové banky a vybraných webových zdrojů. Teoretická část je vytvořena formou literární rešerše, kde je využita převážně deskriptivní metoda za účelem sestavení přehledu problematiky, včetně analýzy současného stavu konvergence v oblasti monetární a fiskální politiky. Metody deskripce a analýzy jsou zároveň využity i v případě popisu minulého a budoucího vývoje konvergenčního procesu v Evropě.

V praktické části je nejdříve využita kombinace metod deskripce a analýzy. Za pomoci analýzy získaných dat jsou vytvořeny grafy, které slouží v rámci metody komparace k porovnání stavu a změn v průběhu zkoumaného období všech jednotlivých členských států

Evropské unie. Deskriptivní metoda je využita k popsání důvodů těchto změn a rozdílů. Na základě rozptylu hodnot je stanoveno, zda u konkrétního makroekonomického ukazatele dochází ke konvergenci nebo naopak divergenci. V druhé části je využita metoda analýzy. Současně dochází k agregaci dat všech států z předešlého segmentu, za účelem vytvoření Evropské unie jako celku, který je možné pomocí komparativní metody porovnat se státy skupiny G20. Zároveň je rovněž využita metoda deskripce, která popisuje nestandardní výkyvy určitých států. V poslední části je vytvořena predikce na základě metody časových řad, konkrétněji za pomoci trendové funkce, kde dochází k analýze a deskripci získané prognózy. Počátek predikce doplňuje srovnání odhadu a reálných výsledků za pomoci metody komparace.

Rozptyl

V práci je využit rozptyl hodnot souboru, za účelem zjištění, zda dochází ke konvergenci nebo divergenci. Rozptyl patří mezi míry variability a měří průměr čtverců odchylek od aritmetického průměru, což je znázorněno ve vzorci uvedeném níže. Dochází tak k zjištění vzdáleností mezi hodnotami souboru. Proto představuje rozptyl vhodnou metodu k výpočtu.¹

$$s_x^2 = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}{n} \quad (2.1)$$

Kvadratický model trendu

Pro výpočet predikovaného období byla využita kvadratická trendová funkce, která nabízí objektivní vývoj tendence v budoucnosti. Na druhou stranu se v některých případech jeví jako nepřesná. Model je vyobrazen vyrovnávací křivkou uvedenou níže.²

$$T_t = a + bt + ct^2 \quad (2.2)$$

¹ HINDL, R.; HRONOVÁ, S. SEGER, S.; FISCHER, J. *Statistika pro ekonomy*. Praha: Professional Publishing, 2007. s. 35-36

² SVATOŠOVÁ, L.; KÁBA, B. *Statistické metody II*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2008. s. 44-45

3 Teoretická východiska

3.1 Vývoj konvergenčního procesu v Evropě

Konvergenční proces měl v rámci celého evropského prostoru za více než dva tisíce let trvající historie mnoho různých podob. Byl tvořen pestrým souborem myšlenek a idejí, ale samotný princip sjednocování měl vždy stejný cíl. Smyslem konvergence bylo zajištění bezpečí, míru a prosperity pro starý kontinent s jistou mírou integrace zainteresovaných států.

3.1.1 Myšlenka evropské integrace

Původ samotné myšlenky integrace evropských států není možné jednoznačně vymezit, protože určité náznaky se objevovaly už v antickém Řecku anebo v pozdější středověké Francké říši za vlády Císaře Karla Velikého. Rovněž nelze opomenout myšlenky Dante Alighieriho anebo aktivity krále Českých zemí Jiřího z Poděbrad, ale z praktického hlediska se jednalo stále pouze o myšlenky. První opravdové plány se objevily až v 15. století ve Francii za krále Filipa IV. Cílem bylo zastavení a zakázání veškerých válečných aktivit mezi křesťany a soustředění spojených sil proti Saracénům, aby došlo k osvobození Svaté země. Případné neshody mezi státy měly řešit tribunály složené ze zástupců církve a šlechty. V 17. století přišel s novým plánem Maximilien de Béthune, vévoda ze Sully. Projekt počítal se vznikem konfederace velké části západních monarchií a republik. Oficiálním důvodem vzniku spolku byla konsolidace moci proti Osmanské říši, která postupně pohlcovala části evropského kontinentu, ale hlavním cílem mělo být omezení moci Habsburské dynastie, protože seděla na rakouském a španělském trůnu zároveň.³

Na přelomu 17. a 18. století došlo k opuštění myšlenky sjednocené křesťanské Evropy bojující proti muslimům. Naopak došlo k vzestupu ideji kulturní integrace. Angličan William Penn přišel de facto s myšlenkou evropského parlamentu voleného na základě počtu obyvatel a hospodářské síly jednotlivých států. Další plány počítaly se vznikem senátu s vlastní armádou, kterému by byly podřízeni všichni evropští vládcí a došlo by tak k trvalému míru v Evropě.⁴ Změnu v myšlení lze vysvětlit porážkou Osmanské říše u Vídně v roce 1683. Turci představovali nejmocnější muslimský stát a po krvavé porážce následoval několik století trvající postupný úpadek obra od Bosporu.

³ KOVÁŘ, M.; HOŘČIČKA, V. *Dějiny evropské integrace I.* Praha: Triton, 2005. s. 15-18

⁴ KOVÁŘ, M.; HOŘČIČKA, V. *Dějiny evropské integrace I.* Praha: Triton, 2005. s. 18-19

V druhé polovině 18. století přišel nejdříve francouzský filozof Jean-Jacques Rousseau s myšlenkou federace emancipovaných národů, ale jednalo se o velmi utopický systém. Později se objevil Němec Immanuel Kant, který předběhl svou dobu nejméně o jedno století. Kant hovořil o založení konfederace s postupnou transformací ve federaci a vzniku Spojených států evropských. Nový státní útvar měl být složen z jednotlivých členských států ve formě republik. Po Napoleonově pokusu o sjednocení Evropy silou nabrala debata opačný směr a zvítězilo udržení ancien régime (starý režim), který znamenal udržení rovnováhy moci v Evropě za pomoci národních států. Jakýkoliv reálný konvergenční projekt byl za ponapoleonské doby nemožný. Myšlenky přesto neustaly, a dokonce se objevil návrh na vznik mezinárodní měny a celní unie. V evropském měřítku se takové nápady neujaly, ale naopak se aplikovaly mezi německými státy, které se začaly více přibližovat až nakonec vznikla Německá říše. Na počátku 20. století, pouze pár let před začátkem 1. světové války to začalo vypadat s myšlenkou evropské federace velmi nadějně. V Británii se dokonce sešel mezinárodní kongres, kde proběhla rozsáhlá debata, ale po vypuknutí konfliktu se jakékoliv podobné myšlenky přesunuly na rovinu žánru Sci-fi.⁵

3.1.2 Panevropská unie

První světová válka na nějaký čas zastavila myšlenky sjednocování. Na druhou stranu byla po svém konci poučením neopakovat stejné chyby a za každou cenu zabránit dalšímu konfliktu podobného rozsahu. Kombinace zmíněných faktorů připravila půdu pro projekty jako byla Panevropská unie.

Jednalo se o první projekt sjednocování Evropy, který nezůstal pouze na papíře. K založení došlo již v roce 1923 hrabě Richard Coudenhove-Kalergi. Hrabě považoval vznik unie za zásadní, protože se podle něho Evropa buď sjednotí anebo zanikne. Mezi členy a podporovatele nápadu patřili Edvard Beneš nebo dokonce budoucí kancléř Západního Německa Konrad Adenauer. Plán unie se nijak nevyjímal předchozím nápadům. Cílem bylo zajištění míru, ekonomické prosperity a zároveň ochránit členy před Sovětským svazem a jeho vlivem. Panevropská unie se do historie sice významně zapsala, ale reálně byl její vliv minimální, protože nedokázala dosáhnout svého cíle a zároveň se mu ani trochu nepřiblížila. Druhá světová válka vzala poslední naději na existenci unie a plán se nikdy nepovedlo realizovat, ale zároveň byla vzorem pro další projekty, které následovaly po konci války.⁶

⁵ KOVÁŘ, M.; HOŘČIČKA, V. *Dějiny evropské integrace I.* Praha: Triton, 2005. s. 19-22

⁶ KOVÁŘ, M.; HOŘČIČKA, V. *Dějiny evropské integrace I.* Praha: Triton, 2005. s. 26-28

3.1.3 Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci

Úkolem Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci (OEEC) byla distribuce hospodářské pomoci do války zdecimované Evropy z peněz Marshallova plánu. Americký plán obnovy poslal do Evropy mezi lety 1948 a 1952 sumu o objemu 12,5 miliardy dolarů. Jednalo se pouze o západní Evropu, protože státy východního bloku odmítly účast na programu. Oficiálním cílem bylo udržení míru a stability ve světě, přičemž Spojené státy využily situaci k vytvoření nových obchodních vazeb a umožnily tak hladký vstup amerických firem a investic na evropský trh. Nelze ani pominout vliv plánu jako velmi účinný způsob zadržování šíření komunismu do dalších zemí. Diskuze o vzniku organizace byla rozsáhlá, protože postoje účastníků jednání byly diametrálně odlišné. Francie s podporou USA chtěla národně orientovanou organizace a na druhé straně byl Britský návrh v podobě sdružení nezávislých států spolupracujících na základě mezinárodní smlouvy. 16. dubna 1948 došlo k založení organizace v podobě kompromisu. Vznikla instituce na základě mezinárodního přístupu, která v periodických intervalech pořádala setkání stálých zástupců členských států při organizaci. Cílem vzniku organizace byla sice distribuce peněz z americké pomoci, ale došlo například i k rušení kvót a tarifů. OEEC se stala platformou pro mezinárodní vyjádření postoje a pohledu k integraci.⁷

3.1.4 Rada Evropy

Vzniku rady předcházela činnost Evropského kongresu, který byl shromážděním šestnácti států v poválečné Evropě. K setkání došlo v květnu 1948 v nizozemském Haagu. Výsledkem byl vznik požadavků v oblasti integrace politik, soudů a na vytvoření charty základních lidských práv.⁸ Založení Rady Evropy v roce 1949 znamenalo vytvoření první politické organizace v rámci evropského prostoru. Cílem vzniku organizace byla snaha sblížit a sjednocovat zainteresované státy za účelem ekonomického a sociálního pokroku. Rada měla chránit ideály a principy, které byly společným dědictvím evropských národů.⁹

Projekt společné rady měl být prvním krokem pro postupný vznik federace, ale bohužel nápad zůstal pouze na papíře. Teorie nevydržela střet s realitou, které chyběl jeden zásadní prvek. Ukázala se nemožnost právního vymáhání na národních státech, při jejich nesouhlasu či neochotě plnit dohody. I přes tento fakt představovala iniciativa významný

⁷ FIALA, P.; PITROVÁ, M. *Evropská unie*. Brno: CDK, 2003. s. 41-44

⁸ PHINNEMORE, D.; MCGOWAN, L. *A Dictionary of the European Union*. Londýn: Routledge, 2004. s. 81

⁹ PHINNEMORE, D.; MCGOWAN, L. *A Dictionary of the European Union*. Londýn: Routledge, 2004. s. 89-90

pokrok ve formě potřeby odevzdat tíhu zodpovědnosti z nižších správních celků na vyšší. Jednalo se o potenciálně nadějný projekt, který však z historického hlediska měl naprosto minimální vliv na budoucí konvergenční proces. Integrace se dokonce ubírala spíše opačným směrem, dále od federace a směrem ke spolupráci národních států. Základním prvkem kooperace bylo usmíření, propojení a vznik přátelství Francie s Německem jako garance míru a bezpečí, prosazované bývalým britským premiérem Winstonem Churchillem.¹⁰

3.1.5 Evropská společenství

Organizace a společenství obsažené v této podkapitole zahrnují přímé předchůdce Evropského společenství, které vzniklo na základě sloučení těchto institucí a převzalo tak jejich orgány a povinnosti nebo došlo k jejich vzájemnému sdílení.

Evropské společenství uhlí a oceli

V roce 1952 vzniklo Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO), které si kladlo za cíl vytvořit společný trh, pro tehdy dvě kriticky důležité komodity z hlediska obrany státu. Důvody vzniku nebyly primárně ekonomické, jak by se na první pohled mohlo zdát, ale naopak měly hlavně politický charakter. Vzájemné propojení a provázání Německa s Francií v takto vysoce důležitých komoditách mělo vést ke konci vzájemného nepřátelství a vydláždít cestu k budoucímu integračnímu procesu. Mezi zakládající státy patřila samozřejmě Francie spolu s Německem, které doplnilo Lucembursko, Belgie, Nizozemsko a Itálie. Těchto šest států dodnes tvoří prointegrační jádro Evropské unie.¹¹

Myšlenka společenství se výrazně inspirovala u duchovního otce evropského integračního procesu Jeana Moneta, ale byl to až francouzský ministr zahraniční Robert Schuman, kdo uvedl plán v život a sehrál tak významnou roli v rámci počátku integračního procesu v Evropě. Vznik organizace byl významným milníkem, protože převedl pravomoci národních států v oblasti cenotvorby, regulace a obchodu dvou významných komodit do rukou nadnárodního společenství.¹² Organizace se od jiných společenstev zásadně lišila svou zakládací smlouvou. Pařížská smlouva, která byla zakládací listinou společenství totiž rovněž stanovovala dobu platnosti dohody a tím i existenci samotné organizace na padesát let. K vypršení smlouvy technicky došlo v roce 2002.¹³

¹⁰ TOMÁŠEK, M. a kol. *Právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2013. s. 35-36

¹¹ CIHELKOVÁ, E.; JAKŠ, J. a kol. *Evropská integrace - Evropská unie*. Praha: Oeconomica, 2004. s. 8-9

¹² BALDWIN, R.; WYPLOSZ, CH. *The Economics of European Integration*. Londýn: McGraw-Hill Education, 2019. s. 10-11

¹³ JONES, A. *A Glossary of the European Union*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2008. s. 51

Evropské společenství pro atomovou energii

V roce 1957 vzniklo Evropské společenství pro atomovou energii (Euratom) a existuje dodnes. Na základě Slučovací smlouvy z roku 1967 začala sdílet orgány s Evropským společenstvím, později s Evropskou unií, ale nikdy nebyla jejich součástí.¹⁴ Důvodů pro vznik Euratomu bylo hned několik. Po druhé světové válce vzrostla průmyslová produkce a úměrně s tím i výroba elektrické energie, respektive spotřeba uhlí a ropy, které měly největší podíl na vyprodukovaných energiích. Riziková těžba uhlí a jeho omezené zásoby byly významným problémem stejně jako ekologické znečištění a s tím spjaté zhoršení zdraví obyvatel. Výjimkou nebyly ani časté smogové kalamity. Ropa spousta těchto problémů sdílela, ale v její neprospěch hovořila kolísavost, respektive kontinuální nárůst cen, které se v historii projevily ve formě ropných šoků a způsobily tak nemalé škody. Jaderná energetika se proto jevila jako lepší alternativou a energetickým zdrojem budoucnosti. V rámci Euratomu se spolu státy podílejí na výzkumu jaderné energetiky. Současně se vzájemně kontrolují, aby nedošlo ke zneužití a vytvoření zbraně hromadného ničení místo produkce elektrické energie. Cílem bylo sjednocení bezpečnostních norem na ochranu obyvatel a jejich následné prosazování. Mezi hlavní výhody členství patří rovnoměrné rozdělení a zásobování štěpným materiálem.¹⁵

Evropské hospodářské společenství

Evropské hospodářské společenství (EHS) vzniklo na základě Římských smluv v lednu 1958, podle kterých vznikl rok předtím i Euratom. Význam EHS byl ale větší, a proto je smlouva spojována hlavně s ním. Následně v roce 1965 došlo ke sloučení ESUO, Euratomu a EHS. Vzniklo tak Evropské společenství.¹⁶ Cílem vzniku společenství bylo vytvoření jednotného trhu a snaha o postupné sbližování hospodářských politik členských států. Výsledkem měla být stabilita hospodářství, růst životní úrovně obyvatel, a hlavně bližší vztahy jednotlivých států. Členské státy se rovněž zavázaly povinností zmenšovat zaostalost určitých oblastí, která však byla na několik desetiletí upozaděna a významně se začala plnit až v 80. letech 20. století. Společenství pamatovalo i na svá zámořská území nebo bývalé kolonie a dohodlo se na vzájemné pomoci těmito oblastem. V rámci integračního procesu mělo postupně dojít ke sbližování a konvergenci. Národní státy se vzdaly v několika

¹⁴ JONES, A. *A Glossary of the European Union*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2008. s. 49-50

¹⁵ KÖNIG, P.; LACINA, L.; PŘENOSIL, J. *Učebnice evropské integrace*. Brno: Barrister & Principal, 2007. s. 43-45

¹⁶ BALDWIN, R.; WYPLOSZ, CH. *The Economics of European Integration*. Londýn: McGraw-Hill Education, 2019. s. 13

oblastech svých pravomocí a předaly je na úroveň EHS. Státy měly společnou dopravní, sociální, hospodářskou a zemědělskou politiku, včetně rybolovu. Výjimkou nebyla ani snaha o sblížení legislativy a vzájemná ochrana hospodářské soutěže. Významným prvkem EHS byl vznik Evropské investiční banky, který měl vést k vyššímu hospodářskému růstu.¹⁷

3.1.6 Evropské sdružení volného obchodu

V roce 1960 vzniklo Evropské sdružení volného obchodu (EFTA) jako přímý konkurent Evropského hospodářského společenství. Organizace propojovala členské státy formou volného obchodu, aniž by se snažila vytvořit nadnárodní orgán, který by reguloval jeho členy jako v případě EHS a později Evropské unie. Volný obchod mezi členy mířil hlavně na průmyslové zboží a na rozdíl od EHS se vyhýbal zemědělské produkci. Zakládajících členů bylo původně sedm a většina z nich se v průběhu let stala součástí Evropské unie. Organizace sice existuje dodnes, ale vzhledem k přechodu významné části zakládajících členů k rivalitní organizaci, proti které samotná EFTA vznikla, znamená jasný neúspěch projektu. Dnes organizace zahrnuje pouze 4 členy (Island, Lichtenštejnsko, Norsko a Švýcarsko).¹⁸ Cílem uzavření dohody byla transformace Evropy a učinit z ní tak více heterogenní společenství. Trend sblížení odpovídal událostem ze zbytku světa, kdy docházelo ke vzniku a sdružování států do větších hospodářských celků. V Severní Americe to byla například NAFTA (Severoamerická dohoda o volném obchodu). Otevřením trhů došlo k jejich provázání a systém umožnil snazší přechod členských států EFTA k EHS, později EU.¹⁹

EFTA se zásadně lišila od EHS v jednom významném bodě. Členským státům bylo umožněno využít mezinárodního obchodu a zbavit se tak cel a restrikcí a zároveň bez nutnosti přijímat nepřijatelné požadavky. Při svém vzniku byla organizace tvořena významnou heterogenní skupinou členských států, které měly někdy naprosto diametrálně odlišné názory, ale spojení paradoxně umožnilo jednodušší jednání s EHS. Společná spolupráce byla bohužel ze strany EHS i nadále odmítána, ke změně postoje došlo až v 90. letech a roku 1994 vstoupila v platnost dohoda o vzniku společného evropského hospodářského prostoru, která umožnila volný obchod mezi oběma organizacemi.²⁰

¹⁷ KÖNIG, P.; LACINA, L.; PŘENOSIL, J. *Učebnice evropské integrace*. Brno: Barrister & Principal, 2007. s. 37-41

¹⁸ JONES, A. *A Glossary of the European Union*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2008. s. 58-59

¹⁹ PEDERSEN, T. *European Union and the EFTA Countries: Enlargement and Integration*. Londýn: Pinter Publishers, 1994. s. 2

²⁰ FIALA, P.; PITROVÁ, M. *Evropská unie*. Brno: CDK, 2003. s. 76

3.1.7 Obranné pakty

Obranné aliance se v rámci Evropy nesoustředily primárně na obranu, ale spíše na doplnění stávajících struktur jako je NATO a zlepšení bezpečnosti, a hlavně bezpečnostních záruk.

Evropské obranné společenství

V roce 1952 došlo k podepsání smlouvy o vzniku společenství pod iniciativou Francie. Hlavním motorem byly bezpečnostní obavy, které způsobila válka v Koreji. Po skončení konfliktu to byla paradoxně Francie, která smlouvu neratifikovala a nedošlo tak ke vzniku organizace. Francie se totiž obávala ztráty vlastního vlivu a bez války byl tento impulz silnější.²¹ Hlavní myšlenkou byla integrace Západního Německa do struktur západní Evropy a začlenění jeho celé armády do struktur společenství. Naopak ostatní země měly převést pouze část svých vojenských kapacit. Mezi členy chtěly patřit pouze státy ESUO, ale Francie trvala na přítomnosti Velké Británie, která by představovala protiváhu a garanta bezpečí, ale Británie svoje členství kategoricky odmítla.²²

Západoevropská unie

Francouzský pokus o vznik obranné aliance v rámci západní Evropy skončil obrovským debaklem a vnitropolitický boj ji paralyzoval. Nastalá situace otevřela dveře Velké Británii k novému plánu. Británie byla ke zřizování nadnárodních uskupení vždy zdrženlivá, ale spolu s USA si uvědomovala nutnost participace Západního Německa na obraně. V rámci Pařížské konference, tak došlo ke vzniku Západoevropské unie, která měla nahradit neúspěšný pokus s Evropským obranným společenstvím. Na rozdíl od něho se nejednalo o úplně novou organizaci, ale naopak došlo k přetvoření již existující Západní unie. Členství Německa v organizaci znamenalo oficiální ukončení statusu okupované země a zároveň došlo k otevření dveří pro vstup do NATO. Ovšem i nadále Západní Německo podléhalo regulaci zbraní a muselo na svém území akceptovat spojenecká vojska. Významnou změnou a posunem bylo chápaní Německa. Západní unie označovala SRN za nepřítele a ohrožení bezpečnosti. Naopak v Západoevropské unii je už Německo vnímáno jako spojenec. Rolí ohrožení převzalo riziko rozšíření komunismu, kterému chtěly členské státy zabránit. Organizace fungovala na principu doplňování NATO a snažila se nekolidovat

²¹ PHINNEMORE, D.; MCGOWAN, L. *A Dictionary of the European Union*. Londýn: Routledge, 2004. s. 180

²² CINI, M.; PÉREZ-SOLÓRZANO BORRAGÁN, N. *European Union Politics*. Oxford: Oxford University Press, 2010. s. 23

s jeho funkcemi a činnostmi. Unie svůj vojenský potenciál významně nerozvíjela. Proto mezi priority patřilo začlenění Západního Německa do struktur NATO, obnovení důvěry mezi členy a udržení vazeb mezi Velkou Británií ostatními kontinentálními státy.²³ Unie postupně ztrácela na významu, až nakonec zanikla. Většina jejích funkcí přešla na Evropskou unii, přesto ale byla velmi užitečná. V propojování a přibližování členských států obou organizací.²⁴

3.1.8 Rada vzájemné hospodářské pomoci

V lednu roku 1948 došlo k založení Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP) šesticí socialistických států (Československo, Polsko, Maďarsko, Rumunsko, Bulharsko a SSSR). V únoru téhož roku do organizace vstoupila Albánie a v roce 1950 NDR. Všichni členové RVHP odmítli účast na Marshallově plánu obnovy Evropy, protože by tak údajně přišli o svoji suverenitu. Organizace byla postavena na rovnosti všech členů. Zároveň měla otevřené dveře pro všechny evropské země ochotné zúčastnit se rozsáhlé hospodářské spolupráce a akceptovat zásady rady. Země si mezi sebou měly vyměňovat ekonomické zkušenosti a vzájemně pomáhat v různých oblastech (suroviny, potraviny a stroje), ale hlavním cílem byla koordinace hospodářských politik lidově demokratických republik se SSSR.²⁵ Ke konci 50. let 20. století se začalo postupně ukazovat, že západní organizace jako ESUO a EHS dosáhly významného pokroku a prakticky dosáhly svých cílů, což se nedalo ani zdaleka říct o RVHP. Přitom jejich cíle byly velmi podobné a nabízela se tak možnost poučit se od západních kolegů, ale rozdílnost hospodářských systémů a podmínek na východě znemožňovala replikaci úspěšných postupů.²⁶

Na konci 60. let 20. století si malého, tedy spíše žádného pokroku začala všimát i samotná RVHP. Rozpoutala se dva roky trvající diskuze o nové podobě organizace, kde každý jednotlivý stát předkládal svůj vlastní pohled a řešení. Výsledkem byl Komplexní program, který měl v průběhu 15 až 20 let přeměnit celou organizaci. Naopak se nyní měly státy vzájemně ekonomicky propojovat a vytvořit ze samostatných národních ekonomik jeden velký hospodářský celek. Plán předpokládal, že uvědoměle řízený proces povede

²³ FIALA, P.; PITROVÁ, M. *Evropská unie*. Brno: CDK, 2003. s. 58-59

²⁴ PHINNEMORE, D.; MCGOWAN, L. *A Dictionary of the European Union*. Londýn: Routledge, 2004. s. 417

²⁵ PRŮCHA, V. a kol. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992 (2.díl, období 1945-1992)*. Brno: Doplněk, 2009. s. 552-553

²⁶ PELTRÁM, A. a kol. *Evropská integrace a Česká republika*. Praha: Grada, 2009. s. 17

k úspěchu. ²⁷ I přes další reformy v 80. letech 20. století došlo nakonec k pádu komunistických režimů ve východní Evropě a RVHP tak ukončila v roce 1991 svou činnost. Celý projekt skončil po sedmi desetiletích a socialistický sen o rovnostářské a prosperující společnosti se ukázal být pouhou utopií. Bývalé státy RVHP následně zahájily transformaci svých ekonomik podle západního vzoru s významným hospodářským deficitem. ²⁸

3.1.9 Evropská unie

Evropská unie představuje v rámci světa naprosto unikátní společenství. Neexistuje žádná podobná organizace, která by dokázala propojit a integrovat tak rozsáhlou skupinu heterogenních států v oblastech ekonomické, politické a legislativní činnosti. Trh EU funguje na jedinečném principu liberalizace trhu, který umožňuje volný přesun všech druhů zboží napříč členskými státy. ²⁹ Do roku 1993 se pro organizace ESUO, EHS a Euratom užíval název Evropské společenství, který je veřejně slučoval do jedné organizace. ES ale postrádalo vlastní právní subjektivitu. Nezávislost měly pouze samotné organizace. V průběhu let si změnilo EHS svůj název rovněž na Evropské společenství, z tohoto důvodu existuje v pojmenováních relativní zmatek. Proto došlo ve zmíněném roce 1993 k založení Evropské unie v rámci Maastrichtské smlouvy, nahrazující ES a později roku 2002 došlo rovněž k absorpci ESUO do EU. ³⁰

Schengenská smlouva

V roce 1985 došlo v lucemburském městě Schengenu k podpisu Schengenské smlouvy mezi Německem, Francií a státy Beneluxu (Lucembursko, Belgie a Nizozemsko). Dohoda nebyla součástí Evropského společenství a do práva samotné Evropské unie byla integrována až v roce 1995 v rámci Amsterodamské smlouvy. Smyslem bylo ukončení hraničních kontrol mezi zúčastněnými státy. Mělo dojít k jejich úplnému otevření a umožnění mobility napříč evropským hospodářským prostorem. Nespornou výhodou byla nutnost chránit pouze vnější hranice společného prostoru. ³¹

Jednotný evropský akt

²⁷ PRŮCHA, V. a kol. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992 (2.díl, období 1945-1992)*. Brno: Doplněk, 2009. s. 846-847

²⁸ PRŮCHA, V. a kol. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992 (2.díl, období 1945-1992)*. Brno: Doplněk, 2009. s. 687-688

²⁹ KUČEROVÁ, I. *Hospodářské politiky v kontextu vývoje Evropské unie*. Praha: Karolinum, 2010. s. 17-19

³⁰ ŠLOČARČÍK, I. *Politický a právní rámec evropské integrace*. Praha: Wolters Kluwer, 2010. s. 15

³¹ RUMPEL, P. a kol. *Geografické aspekty evropské integrace*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007. s. 36-37

Akt se vracel k původnímu cíli EHS o vytvoření jednotného trhu, který měl být naplněn už v roce 1970. Dohoda obsahovala i spolupráci v oblasti společné zahraniční a obranné politiky. Cílem aktu bylo vytvořit do roku 1992 takový jednotný trh, který by umožnil volný přeshraniční pohyb osob, zboží, kapitálu a služeb. Problémem takové myšlenky byla významná diverzita jazyků a kultury mezi členskými státy, proto mobilita pracovní síly mezi státy nedosahuje takových hodnot jako v případě USA, kde takové bariéry vůbec neexistují. Prohloubení spolupráce v rámci vývoje a výzkumu bylo další součástí aktu, který samotný zahrnoval široké spektrum oblastí. Snažil se o zvýšení konkurenceschopnosti jednotného trhu vůči zbytku světa, zvyšování životní úrovně obyvatelstva a snižování rozdílů mezi jednotlivými regiony. Akt revidoval a nahrazoval dříve uznané smlouvy, proto se jednalo o rozsáhlou a zásadní reformu, která se setkala s odporem. V Dánsku se v roce 1986 konalo referendum, které těsně dopadlo pro schválení aktu. Referendum se konalo i v Irsku, kde ho dokonce musel nařídit soud, ale i přes odpor a záměrné prodlužování některých aktérů nakonec akt v roce 1987 vstoupil v platnost.³²

Maastrichtská smlouva

Smlouva o vzniku Evropské unie neboli Maastrichtská smlouva byla podepsána v roce 1992 v Nizozemském Maastrichtu. Cesta schválení dohody byla obtížná a provázely ji problémy s ratifikací u národních parlamentů. Samotná myšlenka se zrodila už v roce 1983, kdy Altiero Spinelli předložil Evropskému parlamentu návrh na založení Evropské unie. Samotná smlouva se dělí do několika částí, první zahrnuje ustanovení o vzniku EU a zároveň stanovuje její cíle. Součástí byl i plán na zavedení společné hospodářské a měnové unie, včetně společné měny. Smlouva vytvořila evropské občanství a proklamovala nutnost vytvořit společnou zahraniční a bezpečnostní politiku. Případně vytvořit i společnou obrannou politiku. Dohoda položila základy pro spolupráci v oblasti justice a potírání zločinu v mezinárodním měřítku.³³

Evropská unie byla vytvořena na principu modelu chrámové struktury, který byl složen ze tří pilířů. První pilíř měl nadnárodní charakter a zahrnoval Evropská společenství. Ukládal pravomoci do rukou Komise, ale rozhodování bylo v kompetenci Rady ministrů. Druhý pilíř měl charakter mezivládní a zahrnoval společnou zahraniční a bezpečnostní politiku. Na pravomocích a rozhodování se podílely orgány a instituce EU spolu s členskými státy. Třetí

³² KOVÁŘ, M.; HOŘČIČKA, V. *Dějiny evropské integrace II*. Praha: Triton, 2006. s. 88-91

³³ RUMPEL, P. a kol. *Geografické aspekty evropské integrace*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007. s. 37-38

pilíř měl rovněž mezivládní charakter a zahrnoval spolupráci v oblastech soudnictví a policejní činnosti.³⁴ S pozdějším přijetím Lisabonské smlouvy došlo k zániku tří pilířové struktury.

Amsterodamská smlouva

Hlavním smyslem Amsterdamské smlouvy bylo provedení reformy institucí, strukturálních fondů a společné zemědělské politiky. Evropská unie se totiž musela připravit na rozšíření o státy střední a východní Evropy. Kritická změna institucí se ale nekonala, proto je dnes pohlíženo na smlouvu jen jako na snahu oddálit přijetí nových východních členů. Dohoda byla přímo reakcí na problémy s přijímáním Maastrichtské smlouvy, která byla v prvním dánském referendu dokonce odmítnuta. Unie a legislativa si kladly za cíl být transparentní a více otevřené občanům, aby nedošlo k opakování předchozích chyb. Bohužel se v této věci prakticky nic nezměnilo a smlouva nakonec vešla v platnost v roce 1999. Přesto dohoda úspěšně integrovala do evropské legislativy Schengenskou smlouvu a posílila pravomoci ke spolupráci policie a soudů v možnostech stíhání trestné činnosti hlavně mezinárodního organizovaného zločinu. Významnou změnou bylo i převedení kompetencí do orgánů EU v oblasti vízové, azylové, a migrační politiky.³⁵

Niceská smlouva

Ve francouzském městě Nice byla dohodnuta Niceská smlouva, která si kladla za cíl udělit Evropské unii právní subjektivitu. Cílem rovněž bylo přijetí Charty základních práv a v budoucnosti ji interpretovat do plánované Ústavní smlouvy pro Evropu. K podpisu smlouvy došlo už v roce 2001, ale platit začala až v roce 2003. Významným přínosem byla nutná reforma evropských institucí, která umožnila východní rozšíření v roce 2004.³⁶

Lisabonská smlouva

Smlouva o Evropské ústavě nebo Lisabonská smlouva se měla stát základním právním dokumentem Evropské unie. Smyslem celé dohody byla rozsáhlá reforma evropských institucí a rozhodovacích procesů. Došlo k odstranění a nahrazení tří pilířové struktury pouze dvou pilířovou hierarchií, třetí pilíř byl sloučen do prvního. Reforma značně posilovala

³⁴ FIALA, P.; PITROVÁ, M. *Evropská unie*. Brno: CDK, 2003. s. 128-129

³⁵ RUMPEL, P. a kol. *Geografické aspekty evropské integrace*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007. s. 39-40

³⁶ RUMPEL, P. a kol. *Geografické aspekty evropské integrace*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007. s. 39-40

pravomoci Evropského parlamentu, komise a rady³⁷ Smlouva nakonec vstoupila v platnost v roce 2009.³⁸ Lisabonská smlouva nahrazovala Smlouvu o Ústavě pro Evropu, kterou odmítli občané Nizozemska a Francie v referendech, a proto i smlouva z velké části vychází z předchozí dohody, ale bylo nutné ji upravit, aby byla akceptovatelná a schválily ji všechny členské státy Evropské unie.³⁹

Dodnes Lisabonská smlouva budí vášně a euroskeptici ji považují za velký omyl. Vyzívají k návratu k předchozím smlouvám nebo kompletní reformě orgánů Evropské unie do jiné podoby, která nebude prosazovat ideologické myšlenky, ale naopak se navrátí spíše k racionální spolupráci mezi státy.⁴⁰

Vývoj v rámci historie integračního procesu Evropského společenství a později Evropské unie byl v otázce struktury nadnárodní organizace nebo spíše spolupráce národních států vždy relativně přehledný a bylo zjevné, co převažuje. V posledních dvou desetiletích se proces stal značně nepřehledným. Udržuje se dominantní názor na budování Evropské unie jako nadnárodní organizace s prvky institucionalismu a stavbou víceúrovňové vládní struktury propojenou sociálním konstruktivismem. Na opačné straně postupně sílí opoziční názor prosté spolupráce národních států, který posiluje kvůli výrazně převládající liberální politice.⁴¹

3.2 Konvergenční proces

Konvergenční proces musí nutně mít nějaký konečný stav, kterého má být dosaženo. Evropská unie bohužel dlouhodobě takový cíl postrádá, proto následující podkapitoly vycházejí z logického principu, jehož výsledným stavem má být vznik federace.

3.2.1 Důvody konvergence

Důvodů pro sblížení států lze nalézt mnoho. V rámci západní Evropy lze hledat důvody integrace ve smyslu jediného východiska z války a zabránění dalšího konfliktu spolu

³⁷ BALDWIN, R.; WYPLOSZ, CH. *The Economics of European Integration*. Londýn: McGraw-Hill Education, 2019. s. 48

³⁸ BALDWIN, R.; WYPLOSZ, CH. *The Economics of European Integration*. Londýn: McGraw-Hill Education, 2019. s. 23

³⁹ KASÁKOVÁ, Z.; ŠLOČARČÍK, I. a kol. *Instituce Evropské unie a Lisabonská smlouva*. Praha: Grada, 2013. s. 213

⁴⁰ KLAUS, V. *Evropská integrace bez iluzí*. Praha: Knižní klub, 2011. s. 4

⁴¹ KRATOCHVÍL, P. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál, 2008. s. 30

s obnovou zdevastované poválečné Evropy. Nermalou roli hrála i obrana před stále rozšiřující se zahraniční konkurencí a významný byl i postup v internacionalizaci ekonomik.⁴²

Ekonomické důvody

Nejzásadnějším důvodem a rovněž i kritickým prvkem vzniku federace jsou ekonomické důvody, které ale sami o sobě nemusí být dostatečné. Důkazem může být srovnání západních a socialistických federací. Východní socialistické federace se nakonec rozpadly, protože špatně nastavená politika vedla k významnému hospodářskému deficitu oproti západu. Na druhé straně se západní federace (USA, Austrálie, Kanada) staly v oblasti ekonomiky velmi úspěšnými, a proto dodnes existují.⁴³ Cílem je slučování hospodářských politik, otevírání trhů a případně vznik společného trhu. Větší síla celku oproti zahraniční konkurenci je další nespornou výhodou.⁴⁴

Zahraničně-politické důvody

Hlavní tažnou silou vzniku federace je existence společné vnější hrozby nebo nepřítele, který ohrožuje skupinu států. Země se tak snaží propojovat ve vzájemné obraně a garanci bezpečnosti. V historii existuje mnoho případů takového způsobu vzniku (USA, SSSR, Austrálie a Kanada).⁴⁵ Zajímavým případem bylo Německo, kdy se spojenci po druhé světové válce poučili z chyb Versailleské smlouvy, která přímo přivedla nacismus k moci. Proto byl zvolen diametrálně odlišný přístup a místo reparací a potupy získalo Západní Německo pomoc, hospodářskou spolupráci a významné investice.⁴⁶

Zeměpisné důvody

Všechny největší státy světa jsou federace. Jedinou výjimkou je Čína, která v rámci svého politického systému umožňuje existenci velkého unitárního státu. Velkou roli hraje značná vzdálenost mezi centry a v takovém prostředí federace funguje daleko lépe než skupina unitárních států. Geografie hraje roli i v případě malých federací jako je Rakousko nebo Švýcarsko, ale ty jsou specifické svou polohou. Speciálním případem jsou federace, které jsou od sebe územně odděleny jako do roku 1971 Pákistán a Východní Pákistán.⁴⁷

Národnostní důvody

Nejen federace bývají multinárodní, může tomu tak být i v případě unitárního státu, ale taková struktura není stabilní a dochází ke konfliktům, odtržení (Finsko od Ruska po 1.

⁴² KUČEROVÁ, I. *Evropská Unie: Hospodářské politiky* Praha: Karolinum, 2006. s. 50

⁴³ FILIP, J.; SVATOŇ, J.; ZIMEK, J. *Základy státovědy*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. s. 246

⁴⁴ KUČEROVÁ, I. *Evropská Unie: Hospodářské politiky* Praha: Karolinum, 2006. s. 54-55

⁴⁵ FILIP, J.; SVATOŇ, J.; ZIMEK, J. *Základy státovědy*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. s. 246-247

⁴⁶ KUČEROVÁ, I. *Evropská Unie: Hospodářské politiky* Praha: Karolinum, 2006. s. 51-52

⁴⁷ FILIP, J.; SVATOŇ, J.; ZIMEK, J. *Základy státovědy*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. s. 247

světové válce) nebo k určité míře autonomie. Může dojít i ke změně a vznikne z unitárního státu federace jako v případě ČSSR v roce 1968. Konflikty se ve státech takového typu projeví v historii velmi často. Například v Jugoslávii, kde došlo až k rozpadu a občanské válce. V některých případech nemůže konfliktu zabránit ani existence federace. Pákistán se pokusil asimilovat Bengálce a výsledkem bylo odtržení Východního Pákistánu, ze kterého vznikl nový stát Bangladéš. Vyhlášení nezávislosti znamenalo definitivní konec federace těchto dvou národů. Separatistická hnutí se objevují ve federacích jako je Kanada (Québec) a Belgie (Vlámové a Valoni). Naopak v Německu a Rakousku prakticky žádné separatistické tendence neexistují. Federace může sloužit jako prostředek pro zachování národní identity nebo její emancipaci, ale v některých případech má zformování federace za následek vznik nového národa jako v případě USA po vyhlášení nezávislosti na Velké Británii.⁴⁸

Historicko-kulturní důvody

Z hlediska historického kontextu může ve státě existovat tradice federalismu (SRN a Rakousko), kdy v minulosti existovala určitá forma federace, ale byla z nějakého důvodu přerušena. Později se právě na základě této tradice stát opět navrácí k federaci.⁴⁹ V případě mnoha postkomunistických zemí vzešla federace z tradičního členění unitárního státu jako byla ČSFR. Může nastat i situace, kdy se z koloniálního státu stane svobodná federace a pouze převezme stávající strukturu. V historii je objevuje mnoho případů úspěšných postkoloniálních federací v podobě Indie nebo Nigérie, ale i neúspěšných jako Pákistán.⁵⁰

3.2.2 Překážky konvergence

Překážky konvergence lze snadno najít v důvodech konvergence a pouze obrátit interpretaci z kladné na zápornou. V případě Evropské unie existuje velké množství překážek od kulturních až po nerovnoměrné rozložení bohatství mezi jednotlivými státy. Významná je ale rozdílnost aktuálního stavu od fungující federace v jednotlivých oblastech.

Zahraněční politika

Evropská unie provozuje společnou zahraniční a bezpečnostní politiku už od roku 1993, kdy došlo k jejímu vymezení v rámci Maastrichtské smlouvy. Spolupráce v těchto oblastech nespadá do nadnárodní části piliřové hierarchie, ale do oblasti mezinárodní spolupráce. Ve skutečnosti tak zůstaly kompetence členským státům, jejichž vlády si tvoří

⁴⁸ FILIP, J.; SVATONĚ, J.; ZIMEK, J. *Základy státovědy*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. s. 247

⁴⁹ FILIP, J.; SVATONĚ, J.; ZIMEK, J. *Základy státovědy*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. s. 247-248

⁵⁰ ANDERSON, G. *Federalism: An Introduction*. Toronto: Oxford University Press, 2008. s. 9

vlastní zahraniční politiku, takže z praktického hlediska žádná taková společná politika neexistuje. Unie může mít jednotný postoj za všechny zainteresované země, ale musí ho sdílet i samotné členské státy.⁵¹ Absence opravdové společné zahraniční politiky představuje významnou brzdu v konvergenčním procesu a dokud tato pravomoc nepřejde na nadnárodní úroveň, tak nikdy nebude žádná federace reálně existovat.

Fiskální politika

Zřejmým znakem nezávislého státu je schopnost vybírat prostřednictvím daní peněžní prostředky, se kterými pak následně nakládá podle svého. Evropská unie ale žádnou federální daň nemá, a navíc ani nemůže zdanit občany unie, protože tato pravomoc zůstává výlučně v rukou jednotlivých členských států. EU sice disponuje vlastním rozpočtem, ale tento rozpočet nesmí být deficitní. Výše rozpočtu je pevně stanovena a odvádí se pomocí vzorce z HDP členských států. Proto je Evropská unie v nevýhodě a nedisponuje takovými intervenčními možnostmi a prostředky jako národní státy.⁵²

Obranná politika

V Evropě existovala myšlenka na vznik společných evropských jaderných sil, které měly fungovat v rámci politiky zastrášení. Plán zahrnoval čtyři fáze, kdy nakonec dojde k sloučení jaderných sil Velké Británie a Francie pod společným velením celé EU. Zbraně i nosiče mělo být možné umístit na území jakéhokoliv členského státu. Stejně tak by všechny státy společně ručily a nesly riziko za bezpečnost zbraní. Státy se měly finančně podílet na nákupu, provozu a údržbě. Došlo by i ke spojení výzkumu a výrobních kapacit. V poslední fázi mělo dojít ke sloučení jaderných sil včetně ponorkových flotil. Ve výsledku tak mělo dojít ke vzniku nadnárodní struktury, která by všechno zastřešovala.⁵³ Evropská unie má bohužel do vzniku společné armády natož evropských jaderných sil hodně daleko. Jednotlivé státy se takové iniciativě vehementně brání, protože armáda je zárukou suverenity státu.

Právo a justice

Oficiálně je právo Evropské unie nadřazeno právu jednotlivých členských států. Mnoho států s tímto stanoviskem nesouhlasilo a začaly hledat okliky jako Finsko, Kypr a Portugalsko. Zmíněné státy upravily svůj právní řád, aby jejich ústavy představovaly nadřazené právo. Právní řád EU se v takovém stavu označoval jako pod ústavní. Naopak jiné

⁵¹ CINI, M.; PÉREZ-SOLÓRZANO BORRAGÁN, N. *European Union Politics*. Oxford: Oxford University Press, 2010. s. 244-245

⁵² LEUFFEN, D.; RITTBERGER, B.; SCHIMMELFENNIG, F. *Differentiated Integration: Explaining Variation in the European Union (The European Union Series)*. Londýn: Palgrave MacMillan, 2013. s. 6

⁵³ MAREŠ, M. *Zbrojní politika Evropské unie*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 73

státy jako Česká republika přijaly nadřazenost práva jako fakt a hledaly možnost změny liberálnějšími a právně konformnějšími způsoby. V současné době má stát, respektive ústavní soud daného státu výlučné právo podrobit nový zákon z Evropské unie ústavnímu přezkumu a stanovit jeho slučitelnost s národní ústavou.⁵⁴ Z tohoto pohledu chybí jasná a bezpodmínečná nadřazenost federálního práva nad právem členského státu. Jedná se o zásadní trhlinu v právu EU, která brání a bude bránit v dalších integračních snahách.

Vystoupení členské země

Prvním a dosud jediným členským státem Evropské unie, který z ní vystoupil se stala Velká Británie. Výjimkou byly pouze zvláštní a obzvláště specifické případy Grónska a Alžírka. Výsledky referenda o Brexitu v roce 2016 ochromily celou Evropu, a hlavně šokovaly představitele členských států, Evropské unie a elity Velké Británie. Rozhodnutí o vystoupení z EU mělo významný vliv na další vývoj vnitřní politiky Spojeného království. Motivace voličů pro hlasování k odchodu z EU byla matoucí a odborná veřejnost nepochopila, proč přes tak těsný výsledek se vláda rozhodla odejít z unie. Následně pak 29. března 2017 došlo za vlády premiérky Theresy Mayové k aktivaci článku 50 Lisabonské smlouvy, čímž Velká Británie deklarovala úmysl vystoupit z Evropské unie.⁵⁵ Právní řád Evropské unie tedy umožňuje relativně snadné vystoupení členské země bez souhlasu ostatních členů a unijních orgánů, protože si de facto o tom může rozhodnout země úplně sama a nemusí žádat žádnou federální instituci nebo orgán o svolení. Takový postup je pro federaci značně netypický.

3.2.3 Výhody konvergence

Sbližování států směrem k federaci má pestré spektrum pozitiv, které mohou vést ke zvýšení prosperity a životní úrovně obyvatel. Federální systém rovněž i vede lidi k demokratické kultuře a vzájemné toleranci.

Pluralita názorů a zastupitelnost menšin

Pro dlouhodobé udržení demokracie a smíru ve federaci je nutné vštěpovat obyvatelům vcítění pro národní identitu, která musí být založena na principech různorodosti, aby došlo k jednotě obyvatelstva. Pokud minorita nesdílí národní identitu, tak to vede k její absenci v zastupitelských orgánech, což vede k diskriminaci náboženství a jazyka dané menšiny.

⁵⁴ TOMÁŠEK, M. a kol. *Právo Evropské unie*. Praha: Leges, 2013. s. 86-87

⁵⁵ MARTILL, B.; STAIGER, U. *Brexit and Beyond: Rethinking the Futures of Europe*. Londýn: UCL Press, 2018. s. 63

Dobré příklady takového přístupu lze nalézt ve státech jako Indie, Kanada a Jihoafrická republika.⁵⁶ Výsledkem většího zastoupení minorit v politice může být pozitivní efekt začleňování menšin do systému, což vede ke vzniku rovnováhy sil a názorové plurality ve státech, kde na federální úrovni dominuje jedna strana. Na státní úrovni tak může dominovat strana, která v rámci celé federace bude velmi slabá.⁵⁷

Inovativní politika a zátěž orgánů

Struktura federace zajišťuje určitou autonomii nižším zastupitelským orgánům, respektive státům, které mohou vyvíjet a uplatňovat vlastní politiku na základě svých specifických potřeb a možností. Americký stát Massachusetts v roce 2006 dokázal přijít s novým systémem zdravotního pojištění, který významně rozšířil přístup nízkopříjmové části populace ke zdravotnickému systému, a to i přes absenci takového systému na federální úrovni. Federální systém nechává na jednotlivých členských státech administrativní agendu jako je domácí správa a poskytování služeb, což vede ke snížení zátěže a počtu centrálních orgánů. Federální stát a vláda se tak mohou naplno věnovat celonárodním prioritám a problémům.⁵⁸

Sdílení zdrojů a rozvoj demokratické kultury

Federalismus umožňuje sdílet napříč celým prostorem státu jeho příjmy a uplatňovat určité nástroje fiskální politiky. Taková politika může přeměrovávat tok finančních prostředků z veřejných zdrojů ale i soukromých do méně rozvinutých oblastí a tím postupně vyrovnávat ekonomický rozdíl mezi členskými státy. Unitární státy mají tendence koncentrovat orgány, instituce a peníze v hlavním městě, které je centrem celého státu. Naopak ve federaci existuje center více a dochází tak ke koncentraci ve více oblastech.⁵⁹ Federace je demokratickým zřízením, protože má své zákonitosti ukotveny v konstitucionalismu a principech právního státu, ale samotná federace neznamena automaticky demokracii. Například ČSSR, SSSR a Jugoslávie federacemi byly pouze na papíře, protože veškerá rozhodnutí probíhala v koncentrované moci komunistické strany, což bylo i důsledkem jejich následného rozpadu. Výjimkou nebyly ani vojenské junty v jižní

⁵⁶ ANDERSON, G. *Federalism: An Introduction*. Toronto: Oxford University Press, 2008. s. 71-72

⁵⁷ BULMER, E. *Federalism (International IDEA Constitution-Building Primer 12)*. Online, PDF. Stockholm: International IDEA, 2017. Dostupné z: <https://www.idea.int> [cit. 2023-08-09]. s. 9

⁵⁸ BULMER, E. *Federalism (International IDEA Constitution-Building Primer 12)*. Online, PDF. Stockholm: International IDEA, 2017. Dostupné z: <https://www.idea.int> [cit. 2023-08-09]. s. 9-10

⁵⁹ BULMER, E. *Federalism (International IDEA Constitution-Building Primer 12)*. Online, PDF. Stockholm: International IDEA, 2017. Dostupné z: <https://www.idea.int> [cit. 2023-08-09]. s. 10

Americe. V Brazílii a Argentině byla nějaký čas u moci armáda, ale stále se země profilovaly jako federace.⁶⁰

3.2.4 Nevýhody konvergence

Vznik federální struktury spolu nese i jasná a významná negativa v podobě ohrožení státu, vyšších nákladů na správu a provoz. Výjimkou nejsou ani spory mezi orgány, které mohou vést až v rozklad demokratické struktury.

Kompetenční spory a státní aparát

Ve federaci může nastat situace, kdy existuje více orgánů, které si vzájemně překrývají svoje kompetence a politiky anebo jsou dokonce protichůdné. Ústavy sice specifikují přednost úrovní orgánů a jejich zodpovědnost. Bohužel není stanovena přesná hranice a jedna politika navazuje na druhou nebo jí dokonce doplňuje. Proto může být zodpovědnost a možnost ovlivnit nějaký stav v rukou úplně jiné úrovně státu. V takové situaci vzniká závislost na činnosti nebo nečinnosti jiné úrovně vlády. Pokud nedojde ke shodě, tak se musí kompetenční spor řešit soudní cestou, ale existuje mnoho dalších způsobů řešení. Může dojít k politickému kompromisu, předčasným volbám anebo federální vláda využije pravomoci, které má k dispozici za pomoci nouzově aktivovaných stavů a dovolují ji učinit kroky nad rámec svých běžných pravomocí.⁶¹ Pro běžného občana může být kompetenční spor nepřehledný a nebude vědět, kdo může za vzniklý problém a koho má následně hnát k zodpovědnosti. Vyšší počet úrovní státu je úzce spjat s vyššími provozními náklady, protože je potřeba daleko více lidí, kterým se musí vyplácet plat. Zároveň musí pro zaměstnance existovat vhodné prostory a ty je nutné udržovat. Pro ekonomicky nerozvinutý nebo malý stát mohou znamenat takové výdaje významný zásah do rozpočtu. Pokud stát nemá dostatek finančních prostředků, začne šetřit na státní správě, která nebude mít následně dostatečnou kapacitu k obsluze a výsledkem bude nespokojenost, nedůvěra a nakonec nestabilita.⁶²

Vznik disparit a konkurence

Disparity mohou vznikat ve zdrojích, bohatství a vědeckém pokroku, pokud není zaveden efektivní, a hlavně funkční systém na přerozdělování finančních prostředků mezi státy. Výsledkem bude rozevírání nůžek mezi bohatými a chudými státy, které se projeví na

⁶⁰ ANDERSON, G. *Federalism: An Introduction*. Toronto: Oxford University Press, 2008. s. 12-13

⁶¹ ANDERSON, G. *Federalism: An Introduction*. Toronto: Oxford University Press, 2008. s. 29

⁶² BULMER, E. *Federalism (International IDEA Constitution-Building Primer 12)*. Online, PDF. Stockholm: International IDEA, 2017. Dostupné z: <https://www.idea.int> [cit. 2023-08-09]. s. 10-12

vztazích mezi státy, a hlavně na kvalitě veřejných služeb. Důležitá je i vzájemná konkurence, pokud dojde k nevhodnému nebo dokonce záměrně špatnému nastavení podmínek, tak to povede k prohloubení disparity. Jeden členský stát například nastaví umírněnější podmínky životního prostředí nebo pracovní podmínky. Výsledkem bude příliv investic a osob do takového státu, což povede k prohloubení disparity. Druhý stát se to bude snažit vyrovnat a výsledkem bude závod ke dnu, který nikdo z nich nevyhraje.⁶³

Vyloučení menšin a korupce

Federalismus může v případě problému s velkou diverzitou obyvatel vést ke snaze utlačovat a potlačovat politické svobody minority ve snaze ji asimilovat. Stává se tak hlavně u nedemokratických systémů. V některých případech je proces úspěšný, ale většinou dochází k odcizení menšiny a násilným střetům.⁶⁴ V takovém případě představují významný problém velké rozdíly v náboženství, jazyku a kultuře. Federace z hlediska své vícestupňové struktury může podporovat korupci, protože federální protikorupční orgány neuvidí na státní a regionální orgány tak efektivně. Proto je největší výzvou federace zajistit, aby se z decentralizované demokracie nestala decentralizovaná oligarchie nebo dokonce autokracie.⁶⁵

Nestabilita a ohrožení demokracie

V rámci federace existuje vždy několik mocenských center, které jsou v mnoha ohledech prospěšné, ale v případě absence konsolidované demokracie může mít takové uspořádání za následek destabilizaci a následně konflikt. Třetí plocha se může objevit v oblasti pravomocí, kdy dochází buď z k antidemokratickému potlačení snahy o odtržení a odebrání určitých pravomocí členskému státu anebo může dojít k přenosu pravomocí na státní úroveň, aby se zamezilo secesi.⁶⁶

3.3 Fiskální konvergence

Rozpočet Evropské unie je raritní záležitostí a významně se liší od rozpočtu federace jako USA nebo mezinárodních organizace (OSN a NATO), protože samotná unie se nachází

⁶³ BULMER, E. *Federalism (International IDEA Constitution-Building Primer 12)*. Online, PDF. Stockholm: International IDEA, 2017. Dostupné z: <https://www.idea.int> [cit. 2023-08-09]. s. 11

⁶⁴ ANDERSON, G. *Federalism: An Introduction*. Toronto: Oxford University Press, 2008. s. 71

⁶⁵ BULMER, E. *Federalism (International IDEA Constitution-Building Primer 12)*. Online, PDF. Stockholm: International IDEA, 2017. Dostupné z: <https://www.idea.int> [cit. 2023-08-09]. s. 11-12

⁶⁶ BULMER, E. *Federalism (International IDEA Constitution-Building Primer 12)*. Online, PDF. Stockholm: International IDEA, 2017. Dostupné z: <https://www.idea.int> [cit. 2023-08-09]. s. 12

někde mezi federací a mezivládní organizací. Postrádá běžné výdaje na armádu, policii a sociální dávky. Naopak má významně naddimenzované výdaje v oblasti zemědělství a sociální politiky. ⁶⁷ Smyslem vzniku samostatného rozpočtu byla nezávislost na členských státech, kdyby došlo k politické obměně a některý členských stát by odmítal zaplatit členské příspěvky, tak by došlo k ohrožení fungování celé instituce. ⁶⁸

3.3.1 Příjmy rozpočtu Evropské unie

Existují čtyři vlastní zdroje příjmů evropského rozpočtu, které získává unie nezávisle na vůli členských států. První dva byly zavedeny už v roce 1971. Jednalo se o zemědělské dávky a cla z dovozu zboží označované jako tradiční vlastní zdroje. Nové příjmy byly důsledkem vzniku společné zemědělské a obchodní politiky, ale rozpočet byl stále dofinancován příspěvky členských států, protože příjmy nestačily na pokrytí výdajů. Proto se musel nutně objevit třetí zdroj příjmů ve formě podílu z DPH. Samotný výpočet je velmi složitý, kvůli rozdílným sazbám napříč celou unií a různým daňovým výjimkám. Disproporce v zatížení chudších států vzhledem k regresivní vlastnosti DPH jako dani ze spotřeby je významným problémem, proto došlo v průběhu let ke snížení sazby z 1,4 % na 0,3 % a zastropování vyměřovacího základu pouze z 50 % HDP členské země. Nakonec musel přijít i čtvrtý a poslední vlastní zdroj příjmů, který měl vyřešit opětovné nedostatečné pokrytí výdajů. Příspěvek z HDP není prakticky vlastním zdrojem příjmů, ale na druhou stranu zaručuje finanční nezávislost a na rozdíl od DPH je spravedlivý. Poslední kategorií jsou ostatní příjmy, které zahrnují administrativní poplatky, pokuty, úroky z prodlení, příjmy z poskytování půjček a přebytek rozpočtu z minulého roku. Vzhledem k nestálému, a hlavně kolísavému výběru jednotlivých položek se tak chová skupina ostatních zdrojů příjmů dost nestabilně. ⁶⁹

3.3.2 Výdaje rozpočtu Evropské unie

Ve struktuře výdajů dominují dvě oblasti, které dlouhodobě zastupují více než dvě třetiny všech výdajů evropského rozpočtu. První oblastí je zemědělská politika a druhou jsou

⁶⁷ KÖNIG, P.; LACINA, L.; PŘENOSIL, J. *Učebnice evropské integrace*. Brno: Barrister & Principal, 2007. s. 303-304

⁶⁸ KÖNIG, P.; LACINA, L.; PŘENOSIL, J. *Učebnice evropské integrace*. Brno: Barrister & Principal, 2007. s. 306

⁶⁹ KÖNIG, P.; LACINA, L.; PŘENOSIL, J. *Učebnice evropské integrace*. Brno: Barrister & Principal, 2007. s. 309-313

strukturální fondy. V oblasti vnitřní politiky investuje EU nejvíce do výzkumu a rozvoje. Administrativní výdaje dosahují zastoupení v rozpočtu zhruba 5 % a proto bývá právě tato oblast často cílem kritiky.⁷⁰ Výdaje Evropské unie v rámci vnější politiky zahrnují převážně spolupráci s rozvojovými zeměmi ve formě humanitární a potravinové pomoci a podílí se na rozpočtu 6 %. Je nutné zdůraznit, že peníze z rozpočtu nezískávají členské státy rovnoměrně, ale na základě dohod a disparit. Například Dánsko získává významné objemy peněz v zemědělství, protože je jejich agrární sektor relativně velký.⁷¹

3.4 Monetární konvergence

Současný proces monetární konvergence má kořeny již v konci 60. let 20. století, který započal Wernerovým plánem. Plán byl reakcí na krizi spjatou s dolarem a nezvratným rozpadem Brettonwoodského systému z roku 1944. Princip navázání všech ostatních měn na dolar, podle kterého probíhala směna v určitém kurzu se tak stal neudržitelným.⁷²

3.4.1 Evropský měnový systém

Wernerovu plánu nepřála doba a kvůli několika politickým a ekonomickým krizím jako byla ropná krize znamenaly skoro celá 70. léta 20. století v oblasti monetární unie pouze přešlapování na místě. Evropa čelila i vnitřním problémům, každý stát chtěl nalézt individuální řešení a zároveň chyběla i politická vůle prosazovat Wernerův plán. Proto v roce 1977 zasedala komise, která podle jména svého předsedy přišla s Jenkinsovým projektem. Výsledkem byl v roce 1979 vznik Evropského měnového systému (EMS), který stanovil uspořádání mezi měnami členským států až do vzniku hospodářské a měnové unie. EMS stanovoval volatilitu kurzů mezi měnami, která se nesměla dostat přes určitou úroveň. Zúčastněné státy, respektive jejich národní banky měly povinnost intervenovat a zajistit, aby byl kurz měny ve správných hodnotách. Systém stál na dvou pilířích, které umožňovaly jeho existenci.⁷³ Prvním pilířem byla Evropská měnová jednotka. Jednalo se o koš měn zapojených států, přičemž zastoupený podíl byl odvozen od ekonomické síly státu. Proto v koši měla největší vliv německá marka. Britská libra například byla součástí koše, ale až

⁷⁰ FIALA, P.; PITROVÁ, M. *Evropská unie*. Brno: CDK, 2003. s. 667

⁷¹ BALDWIN, R.; WYPLOSZ, CH. *The Economics of European Integration*. Londýn: McGraw-Hill Education, 2019. s. 64

⁷² JAMES, H. *Making the European Monetary Union*. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press, 2012. s. 9

⁷³ PHINNEMORE, D.; MCGOWAN, L. *A Dictionary of the European Union*. Londýn: Routledge, 2004. s. 21

do roku 1990 nebyla součástí celého systému. V době vzniku měly dvě měny nadpoloviční podíl v celém koši. Jednalo se o německou marku (33 %) a francouzský frank (19,8 %).⁷⁴ Evropský směnný mechanismus byl druhým pilířem systému a stanovoval pevný ale zároveň přizpůsobitelný směnný kurz. Fluktuální pásmo bylo stanoveno na $\pm 2,25$ %. Pokud byla hranice pásma překročena, tak měl stát povinnost kurz stabilizovat.⁷⁵

Systém se setkal s významnými problémy až v roce 1992, kdy došlo k měnové krizi. Britská libra spolu s italskou lirou opustily mechanismus, ostatní měny byly devalvovány a fluktuální pásmo se nakonec v roce 1993 rozšířilo až na ± 15 %. Rozšířením fluktuálního pásma došlo k přechodu na systém plovoucích kurzů.⁷⁶ I přesto systém fungoval až do roku 1999, kdy byl nahrazen ERM 2. Ten stabilizuje měny států, které chtějí přijmout euro a zároveň je k němu váže. Proto se musejí státy před přijetím eura připojit nejdříve do systému. Fluktuální pásmo ale zůstalo na stejné hodnotě.⁷⁷ Evropský měnový systém se nijak zásadně nelišil od Brettonwoodského systému, takže trpěl stejnými problémy a nedostatky. Monetární politika byla prakticky rozhodována Německem, což se po znovusjednocení Německa ukázalo jako problém. Vláda zahájila expanzivní rozpočtovou politiku, což vedlo ke zvýšení úrokových sazeb centrální bankou. Ostatní členské státy měly na výběr ze dvou možností. Následovat německou politiku, zvýšit úrokové sazby, aby udržely své měny ve fluktuálním pásmu a zároveň přijmout i negativní aspekty jako prodražení obsluhy státního dluhu a pravděpodobný příchod recese. Druhá možnost byla diametrálně odlišná, jednoduše nedělat nic. Taková možnost se zdála ostatním zemím jako lepší varianta, ale znamenala krizi systému, protože došlo k porušení základních principů a měny se tak začaly od nařízeného fluktuálního pásma vzdalovat.⁷⁸

3.4.2 Eurozóna

Vznik společné monetární unie, respektive eurozóny proběhl ve třech fázích. V první fázi (1990-1993) došlo ke konvergenci národních hospodářských a měnových politik spolu s uvolněním pohybu kapitálu. Druhá fáze (1994-1998) měla vytvořit podmínky pro vznik společné měny. Vznikl Evropský měnový institut se sídlem v německém Frankfurtu, jehož cílem byla příprava technických a legislativních požadavků na zavedení společné měny.

⁷⁴ FIALA, P.; PITROVÁ, M. *Evropská unie*. Brno: CDK, 2003. s. 501-505

⁷⁵ JONES, A. *A Glossary of the European Union*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2008. s. 72

⁷⁶ FIALA, P.; PITROVÁ, M. *Evropská unie*. Brno: CDK, 2003. s. 507-508

⁷⁷ FIALA, P.; PITROVÁ, M. *Evropská unie*. Brno: CDK, 2003. s. 534

⁷⁸ MARELLI, E.; SIGNORELLI, M. *Europe and the Euro: Integration, Crisis and Policies*. Londýn: Palgrave MacMillan, 2017. s. 18

Smyslem bylo splnění konvergenčních kritérií, aby se k sobě státy dostatečně přiblížily. Cílem třetí fáze (1999-2002) byl vznik Evropské centrální banky a výběr států, které splnily podmínky pro přijetí společné měny. Fáze vyvrcholila v roce 2002 uvedením eura do oběhu 12 členských zemí EU. Počet členů se postupně rozšířil a dnes používá euro 20 unijních států.⁷⁹ Nejnovějším státem eurozóny se stalo v lednu 2023 Chorvatsko.

Nová monetární unie musela nutně mít i kontrolní mechanismy a pravidla, aby mohl nový systém hladce fungovat. Proto vznikl Pakt stability a růstu, který měl zabránit ohrožení stability eura nezodpovědnou fiskální politikou některým z členských států. Pakt přijatý v roce 1997 nařizoval udržet schodek rozpočtu do 3 % HDP.⁸⁰ Současně celkové zadlužení nesmělo překročit 60 % HDP.⁸¹ Pokud by došlo k porušení, měla Evropská komise pravomoc napomenout proviněný stát a případně ho sankcionovat. Mohla být projednána i výjimka, ale musela se řešit vždy individuálně. Pakt sklídl kritiku kvůli nerespektování přirozených cyklů ekonomiky, kdy je nutné v případě krize podpořit ekonomiku finančními injekcemi. Dohoda ale později ukázala významnou trhlinu, protože velké státy jako Francie a Německo, které pakt vehementně prosazovaly, ho úplně stejně bez zábran porušovaly. Sankční mechanismy navíc bylo prakticky nemožné na velké státy uplatnit. Nakonec došlo k úpravě parametrů, které se značně rozvolnily.⁸²

3.4.3 Krize Eurozóny

Finanční krize z roku 2008 se postupně přeměňovala v krizi eurozóny, která vypukla v roce 2010. Státy eurozóny zažívaly prakticky stagnaci, pokud dojde k očištění HDP na obyvatele o inflaci. Tato hodnota byla v roce 2015 ve srovnání s předkrizovým rokem 2007 jen o málo vyšší, což indikuje významný problém. Nezaměstnanost v rámci států eurozóny dosahovala od roku 2009 dlouhodobě dvojciferných hodnot a nejvíce se projevila u mladé generace. Důsledkem je ohrožení demokratického směřování a posilování radikální levice a pravice. Na světlo se dostaly i separatistické tendence například ve Španělsku (Katalánsko a Baskicko). V roce 2010 tedy musela EU přijít na pomoc Řecku, které se nezodpovědnou fiskální politikou dostalo do problémů a prakticky stálo před státním bankrotem, protože

⁷⁹ MARELLI, E.; SIGNORELLI, M. *Europe and the Euro: Integration, Crisis and Policies*. Londýn: Palgrave MacMillan, 2017. s. 19-20

⁸⁰ PHINNEMORE, D.; MCGOWAN, L. *A Dictionary of the European Union*. Londýn: Routledge, 2004. s. 373-374

⁸¹ JONES, A. *A Glossary of the European Union*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2008. s. 134

⁸² PHINNEMORE, D.; MCGOWAN, L. *A Dictionary of the European Union*. Londýn: Routledge, 2004. s. 373-374

nebylo už schopné dostát svým závazkům. Státy eurozóny mu byly nuceny pro záchranu eura pomoci a uklidnit tak znepokojenou finanční veřejnost.⁸³

Vstupem do Evropské unie se členská země zároveň zavazuje k následnému přijetí eura, respektive vzdát se vlastní měny, monetární politiky a jejich nástrojů. Bohužel země, které vstoupily v minulosti do EU a zavázaly se k přijetí eura, tak učinily za úplně jiných podmínek fungování celého systému. Státy měly dodržovat jasně deklarovaná kritéria ohledně inflace a fiskální politiky v rámci Paktu stability a růstu, který zabraňoval státům povinnou participaci na dluzích jiných států, dokonce zakazoval pomáhat státům, které se vlastním přičiněním dostanou do špatné ekonomické situace. Pravidla ale velmi brzo přestala fungovat, protože nebyla dodržována.⁸⁴ Euro vzniklo s významnými problémy a dodnes se z jeho struktury neodstranily. Absence omezení fiskálních politik členských států, neochota vzdát se kontroly a přesunout ji na nadnárodní úroveň vedla ke vzniku eura jako nedokončeného a křehkého projektu. Evropská monetární unie rovněž postrádá dostatečnou legitimitu od politických orgánů.⁸⁵ Státy eurozóny tak stojí na prahu rozhodnutí, zda provést nutnou reformu systému, přijmout zpět svoji vlastní měnu anebo celý projekt opustit.

3.5 Budoucnost konvergenčního procesu

Evropská unie stojí na rozcestí a musí se nutně rozhodnout jakou cestou se vydá, přičemž se nabízejí tři hlavní podoby budoucího vývoje integračního procesu, které se od sebe diametrálně odlišují.

3.5.1 Vícerychlostní Evropa

Scénář vícerychlostní Evropy neboli model flexibilní integrace funguje na prostém principu, kdy se všechny členské země zavážou přijmout agendy a politiky související se členstvím, ale bude zcela na nich, při jakém rozsahu a rychlosti tak učiní. Do podpisu Amsterodamské smlouvy se jednalo o závažný problém, protože každý stát chtěl jinou míru integrace a až tato dohoda umožnila vyřešení problému.⁸⁶ Jedná se o nejreálnější variantu, protože v současné době tento systém funguje například v případě eura. Všechny státy se současně se vstupem do Evropské unie zavázaly přijmout zároveň i společnou měnu, ale

⁸³ STIGLITZ, J. *Euro: společná měna jako hrozba pro budoucnost Evropy*. Praha: Universum, 2017. s. 31-32

⁸⁴ JANÁČKOVÁ, S. *Krise eurozóny a dluhová krize vyspělého světa*. Praha: CEP, 2010. s. 12-13

⁸⁵ MATTHIJS, M.; BLYTH, M. *The Future of the Euro*. Oxford: Oxford University Press, 2015. s. 253

⁸⁶ FIALA, P.; PITROVÁ, M. *Evropská unie*. Brno: CDK, 2003. s. 148

problémem je momentální neschopnost naplnit Maastrichtská kritéria ze strany některých členských zemí. Stejná situace platí o Schengenském prostoru.⁸⁷

Druhou variantou určité volnější formy vícerychlostní Evropy může být scénář variabilní geometrie, který je mu velmi podobný. Nový stát se stane součástí EU, ale nemusí určité politiky přijmout, i když bude splňovat podmínky pro jejich přijetí. Existovala by tedy časově neomezená výjimka, protože se země ani nezaváže k implementaci dané politiky, což je hlavní rozdíl od předchozího scénáře, kdy by členský stát musel někdy v budoucnosti nakonec přijmout všechny politiky a mohl tak jejich přijetí pouze oddalovat. Zmíněné modely spolu navzájem souvisí, protože jsou v současné době uplatňovány zároveň. Velká Británie měla při členství v EU výjimku z přijetí společné měny a Dánsko je z povinného vstupu do eurozóny osvobozeno stále. Těmto státům to bylo umožněno, protože se při vstupu k přijetí společné měny nezavázaly. Stejná situace platí i v rámci Schengenského prostoru, kdy státy jako Velká Británie, Irsko a částečně i Dánsko uplatňovaly hraniční kontroly, kvůli svému ostrovnímu charakteru. Třetí a zároveň poslední scénář může mít podobu jídelničky. Každý stát by si sám zvolil jaké politiky a agendy se chce účastnit. Jednalo by se o zcela dobrovolný systém, ale zároveň i o varování o možném brzkém rozpadu Evropské unie.⁸⁸

3.5.2 Evropská federace

Spojené státy evropské nebo Evropská federace je scénář, který počítá se vznikem společného státu s federálním charakterem a politickou unií po vzoru Spojených států amerických. V první řadě by bylo nutné provést reformu zastupitelských orgánů a celého vládního systému. V takovém případě dojde k nahrazení Evropské komise regulérní vládou, která by nepřímo vzešla z celoevropských voleb buď z dolní komory vzhledem k evropské parlamentní tradici anebo z přímo voleného prezidenta po vzoru USA. Evropský senát, respektive horní komora parlamentu by vznikla transformací Evropské rady, kde by každý stát měl stejný počet svých zástupců. Výsledkem vzniku federace by zároveň bylo rozšíření aktivit soudního dvora, sloučení centrálních bank pouze do jedné a významné zvětšení evropského rozpočtu, aby mohl zabezpečit výdaje na provoz běžného federálního systému. Pro úspěch takového scénáře musejí všechny členské státy přijmout již dosud zavedené

⁸⁷ KÖNIG, P.; LACINA, L.; PŘENOSIL, J. *Učebnice evropské integrace*. Brno: Barrister & Principal, 2007. s. 367-368

⁸⁸ KÖNIG, P.; LACINA, L.; PŘENOSIL, J. *Učebnice evropské integrace*. Brno: Barrister & Principal, 2007. s. 368-369

politiky anebo je zcela zrušit, včetně eura.⁸⁹ Scénář se zdá být nereálný, protože začínají silit názory na zpomalení, zastavení anebo dokonce opuštění integračního procesu jako v případě Velké Británie, která unii opustila. Vzhledem k hlasovacímu systému a právu veta členských zemí stačí tedy pouze jeden stát, který bude proti a nelze myšlenku federace uskutečnit.

3.5.3 Rozpad Evropské unie

Poslední variantou možného vývoje budoucího konvergenčního procesu je samotný rozpad Evropské unie a zánik myšlenky integrace v Evropě. Evropa by se vrátila do stavu před druhou světovou válkou a paradoxně se nejedná o nic složitého, protože systém národních států existoval v Evropě dlouhodobě, a tedy zkušenost s tímto uspořádáním existuje, ale na druhou stranu je nutné připomenout proč integrační proces v rámci evropského kontinentu začal a co bylo jeho cílem. Samotným cílem bylo zabránit vzniku dalších válečných konfliktů, které se v Evropě objevovaly v celé její historii, ale v rámci první a druhé světové války nabraly ohromné a hroživé rozměry. Přesto i při existenci Evropských společenství a Evropské unie existovaly rozpory a konflikty, ale řešení se vždy našlo mírovou cestou, a hlavně společnou spoluprací na řešení problému. Proto je nutné stanovit, zda riziko nového konfliktu a nepřátelství stojí za ztrátu určité části národní suverenity.⁹⁰ Sílí euroskeptické hlasy, oprávněná kritika rozsáhlé unijní byrokracie a demokratický deficit. Samotná podpora integračního procesu slábne, což vede k problémům při schvalování nových dohod. Klesající podpora veřejnosti a ignorace tohoto faktu unijními politiky je dalším problémem, ale zásadní je nedodržování rozpočtové kázně ze strany některých unijních států jako je Německo a Francie, které za to nebyly potrestány, a dokonce si vynutily změkčení podmínek Paktu stability a růstu. Problémům se nevyhnula ani společná měna anebo zemědělská politika prosazující výraznou disparitu mezi státy. Výsledkem je ekonomické zaostávání států Evropské unie za USA. Bez dostatečné reformy, kterou unie potřebuje se jí nepodaří udržet v životaschopné podobě⁹¹

⁸⁹ KÖNIG, P.; LACINA, L.; PŘENOSIL, J. *Učebnice evropské integrace*. Brno: Barrister & Principal, 2007. s. 370-371

⁹⁰ KÖNIG, P.; LACINA, L.; PŘENOSIL, J. *Učebnice evropské integrace*. Brno: Barrister & Principal, 2007. s. 371

⁹¹ KOVÁŘ, M.; HOŘČIČKA, V. *Dějiny evropské integrace II*. Praha: Triton, 2006. s. 145-147

4 Praktická část

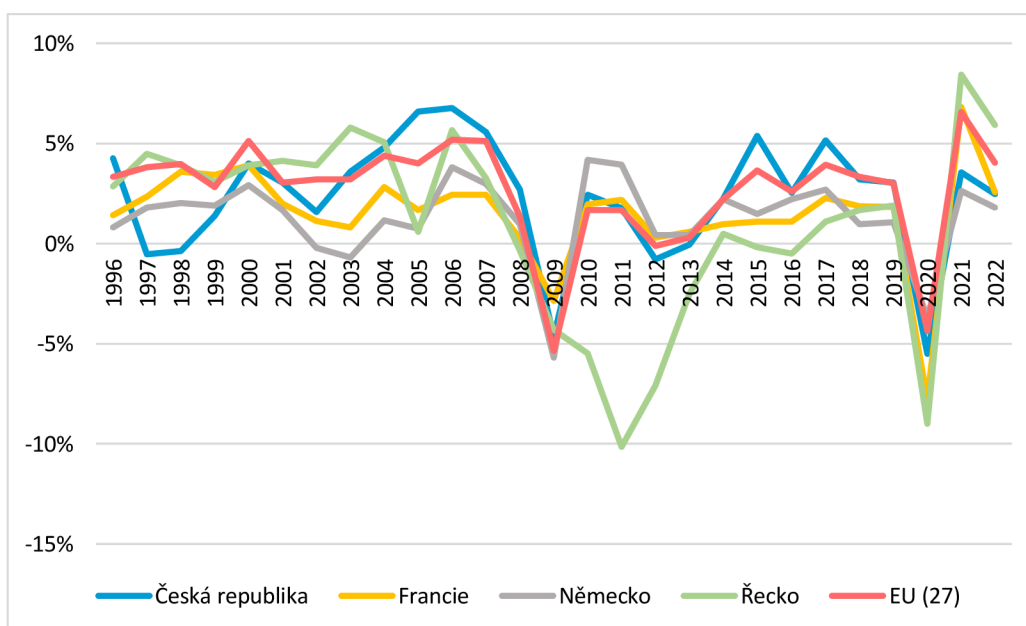
4.1 Porovnání členských států Evropské unie

Členské státy Evropské unie si během posledních desetiletí prošly velmi podobným vývojem a stejnými krizemi, ale některé státy byly zasaženy více a jiné naopak méně. Každá země uplatnila různé metody na řešení problémů a využití svého potenciálu, proto u některých ekonomik dochází k růstu a u jiných k poklesu.

4.1.1 Změna HDP

Z grafu číslo 1 je patrný pokles ekonomiky České republiky v letech 1997 a 1998. Ten byl způsoben hlavně chybami v transformaci na tržní ekonomiku vlivem špatné legislativy. Významným problémem byl i nestabilní soukromý finanční sektor.⁹²

Graf 1: Změna HDP v EU za období 1996-2022

Zdroj: The World Bank, vlastní zpracování

V roce 1997 zasáhla oblast jihovýchodní Asie finanční krize, která se přelila do zemí trpících podobnými makroekonomickými problémy. Česká republika mezi takové země patřila. Proto došlo k významnému odlivu investorů z tuzemska, které vedlo ke značnému oslabení koruny. ČNB zahájila intervence za pomoci deviz, aby se koruna udržela ve

⁹² VEJVODOVÁ, A. *Kdo zachránil českou měnu*. Online. Česká televize, 2013. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz> [cit. 2024-01-26].

fluktuacním pásmu. Bohužel nešlo takový systém dlouhodobě udržet, a proto došlo k rozpadu kurzového režimu, kde byla česká koruna vázána na koš zahraničních měn. Česká koruna tak přešla do volně plovoucího režimu. Měna byla ovlivňována pouze tržními silami a případnou intervencí ČNB. Dalším opatřením centrální banky bylo zvýšení úrokových sazeb, aby došlo k přilákání investorů zpět. Výsledkem byly rozpočtové škrty, zdražení úvěrů a recese.⁹³

Na počátku nového tisíciletí došlo k poklesu světové poptávky, což mělo za následek propad hospodářského růstu. V případě Německa došlo v roce 2002 dokonce k poklesu ekonomiky. Důvodem byla hlavně politika Schröderova kabinetu. Země se potýkala s vysokou mírou nezaměstnanosti a řešení které přinesla vláda ve výsledku pouze nezaměstnanost ještě zvýšily. Došlo k poklesu investic, kvůli vysokému zdanění práce. Za působení Gerharda Schrödera v roli kancléře došlo k nezdravému rozšíření sociálního státu a snížila se flexibilita trhu práce. Francie řešila stejné problémy s vysokou nezaměstnaností jako Německo a vláda proto i přes kritiku odborníků přišla s 35hodinovým pracovním týdnem. Opatření k údivu odborné veřejnosti fungovalo a nezaměstnanost se opravdu snížila. Negativní důsledky se začaly projevovat až když se opatření začala týkat i společností s méně než 20 zaměstnanci.⁹⁴

Problém Řecka byl dlouhodobý a měl základy ve špatné fiskální politice. Dokonce došlo i k zfalšování dat, aby Řecko splnilo Maastrichtská kritéria a mohlo tak přijmout euro. Propad ekonomiky v roce 2005 byl způsoben zpuštěním monitorování fiskální situace a politiky v Řecku Evropskou komisí. Bohužel k žádné dlouhodobé nápravě nedošlo a řecké vlády i nadále vedly nezodpovědnou fiskální politiku, kterou kryly zmanipulovanou statistikou. Celý svět byl následně zasažen finanční krizí v roce 2008, která se do paměti vryla ikonickým pádem banky Lehman Brothers. Zasažen byl sice celý svět, ale některé země EU včetně Řecka se dostaly do významných problémů, protože propad ekonomiky a růst výdajů v kombinaci způsobily skokový nárůst zadlužení. Řecká ekonomika se v následujících letech dostala do velkých problémů a musela získat ke stabilizaci hospodářství půjčky z EU výměnou za škrty v rozpočtu. Výsledkem byla relativní stabilizace veřejných rozpočtů za cenu výrazného poklesu HDP.⁹⁵

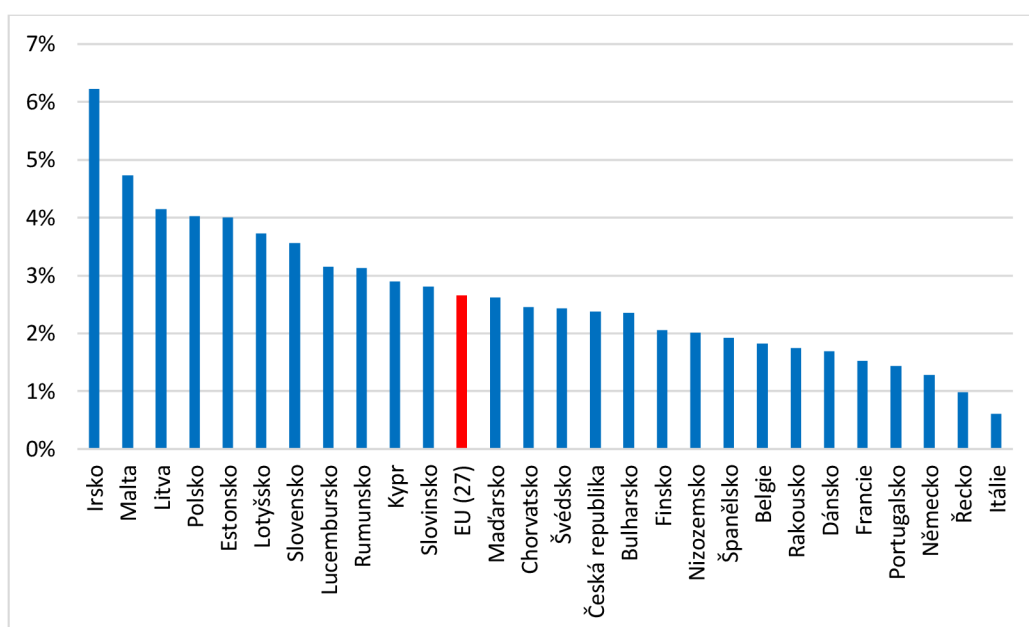
⁹³ VEJVODOVÁ, A. *Kdo zachránil českou měnu*. Online. Česká televize, 2013. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz> [cit. 2024-01-26].

⁹⁴ TOMEŠ, Z. *Hospodářská politika 1900-2007*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 133 a 157

⁹⁵ COUNCIL ON FOREIGN RELATIONS. *1974 – 2018 Greece's Debt Crisis*. Online. 2024. Dostupné z: <https://www.cfr.org>. [cit. 2024-01-31].

Období konjunktury započaté po roce 2013 přerušila v roce 2020 globální pandemie Covid-19, která nepřímo, ale zásadně poškodila ekonomiku. Pro všeobecné zdraví a ochranu obyvatel byly aktivovány speciální stavy a došlo k nucenému uzavření ekonomiky, aby se omezilo stýkání obyvatel. Rovněž došlo k uzavření hranic, aby se omezil přeshraniční pohyb osob.⁹⁶ Ekonomika se začala vzpamatovávat následující rok, ale energetická krize a válka na Ukrajině zasadily státům Evropské unie další ránu. Zvýšená cena energetických surovin a elektřiny spolu s následným zbavováním zdrojů a surovin pocházejících z Ruska znamenalo zásadní problém. Státy musely pomoci s vysokými cenami a došlo k zastropování cen, což se zásadně promítlo na ekonomikách členských států a jejich růstu.⁹⁷

Graf 2: Průměrný růst HDP států EU za období 1996-2022

Zdroj: The World Bank, vlastní zpracování

Irsko patřilo mezi nejchudší státy západní Evropy, ale v průběhu 90. let 20. století se mu podařilo zvýšit svůj ekonomický růst, a to výrazně nad ostatní státy. Hlavní příčinou byly nízké daně, které přinesly do země příliv zahraničního kapitálu. Země si udržela prakticky stejnou politiku i po krizi eurozóny, proto její ekonomika vzrostla jen v roce 2015 o 22 %. Důležitým indikátorem je hrubý domácí produkt, který byl v roce 2022 něco přes 500 miliard eur, ale hrubý národní produkt dosáhl pouze výše 360 miliard. Společnosti tedy

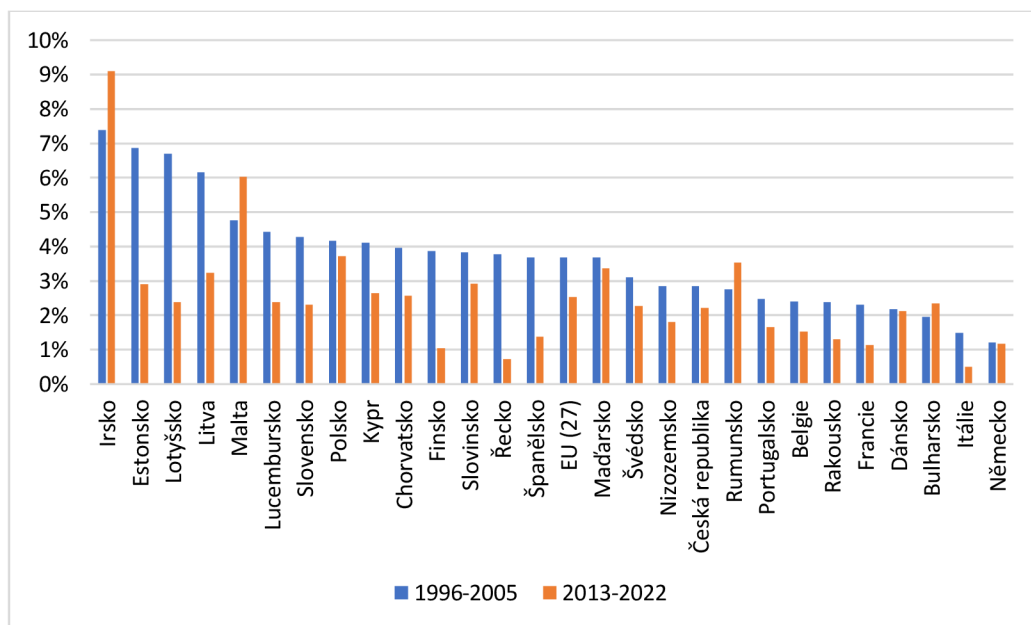
⁹⁶ DYVIK, E. *Impact of the coronavirus pandemic on the global economy - Statistics & Facts*. Online. Statista, 2024. Dostupné z: <https://www.statista.com>. [cit. 2024-01-31].

⁹⁷ RADA EU A EVROPSKÁ RADA. *Dopad invaze Ruska na Ukrajinu na trhy: reakce EU*. Online. 2024. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu>. [cit. 2024-01-31].

mají v zemi pouze sídla, nic nevytvářejí a využívají daňového ráje.⁹⁸ Taková situace představuje závažný problém, protože tato politika sice Irsku přináší velký hospodářský růst, ale země je o to více zasažená, pokud se dostane do ekonomické krize, což se ukázalo při krizi eurozóny, kdy Irsko bylo doslova před bankrotem.

Z grafu číslo 2 je vidět, že naopak Itálie dlouhodobě patří mezi nejpomaleji rostoucí členy EU. Země si po druhé světové válce prošla obdobím zázračného ekonomického růstu a obnovy. Bohužel se Itálie nedokázala připravit na konec tohoto období. Po ropných šocích v 70. letech 20. století zpomalil hospodářský růst v celé Evropě a práce se začala stávat čím dál více náročnou na technologie a vzdělání. Nedostatek investic v klíčových oblastech měl za následek absenci budoucího hospodářského růstu. Od té doby dlouhodobě klesá produktivita práce. Důvodem jsou zejména nízké investice do inovací a vzdělání. Dalším problémem je demografie a vysoká nezaměstnanost mezi 15 a 25 lety, která v roce 2014 dosáhla až 42 %. Itálie rovněž přichází o vysoce vzdělané obyvatelstvo, protože vysokoškoláci raději odcházejí do zemí jako Švédsko nebo Francie.⁹⁹ Itálie je tak ve spirále, kdy nízké investice do vzdělání vedou k odlivu elit a oslabování růstu hospodářství.

Graf 3: Průměrný růst HDP států EU za období 1996-2005 a 2013-2022

Zdroj: The World Bank, vlastní zpracování

⁹⁸ PROBST, J. *Leprechaun Economics: The Irish Growth Miracle*. Online. Recruitonomics, 2023. Dostupné z: <https://recruitonomics.com>. [cit. 2024-02-23].

⁹⁹ MODY, A. *Why does Italy not grow?*. Online. Bruegel, 2014. Dostupné z: <https://www.bruegel.org>. [cit. 2024-02-23].

V grafu číslo 3 je viditelný největší pokles průměrného hospodářského růstu u Lotyšska (4,32 %). Na zpomalení růstu má největší podíl stárnutí populace a odliv obyvatel, jež jsou znatelné a hlavně dlouhodobé. V roce 2030 by skoro polovina obyvatel celé země měla být starší více než 50 let. Stejný problém je i v počtu obyvatel země. Podle predikcí populace země poklesne na 1,74 milionu (2030) a 1,52 milionu (2050). Lotyšsko je tak uprostřed velkého demografického problému se stárnutím a snižováním populace, protože od roku 1990 se vždy každý rok odstěhuje výrazně více lidí, než se do země přistěhuje.¹⁰⁰

Z grafu číslo 3 je zřejmé, že hospodářský růst zpomalil prakticky v celé EU až na pár výjimek jako daňové ráje (Irsko) anebo chudé země s dostatečným prostorem pro růst (Bulharsko a Rumunsko). Vzhledem k porovnaným obdobím dochází časem k postupné konvergenci států, protože rozptyl hodnot za období 1996-2005 vychází 2,49 a za období 2013-2022 nabývá hodnoty 2,19. Rozptyl souboru se tedy zmenšil a došlo tak k celkovému přiblížení hodnot, respektive konvergenci.

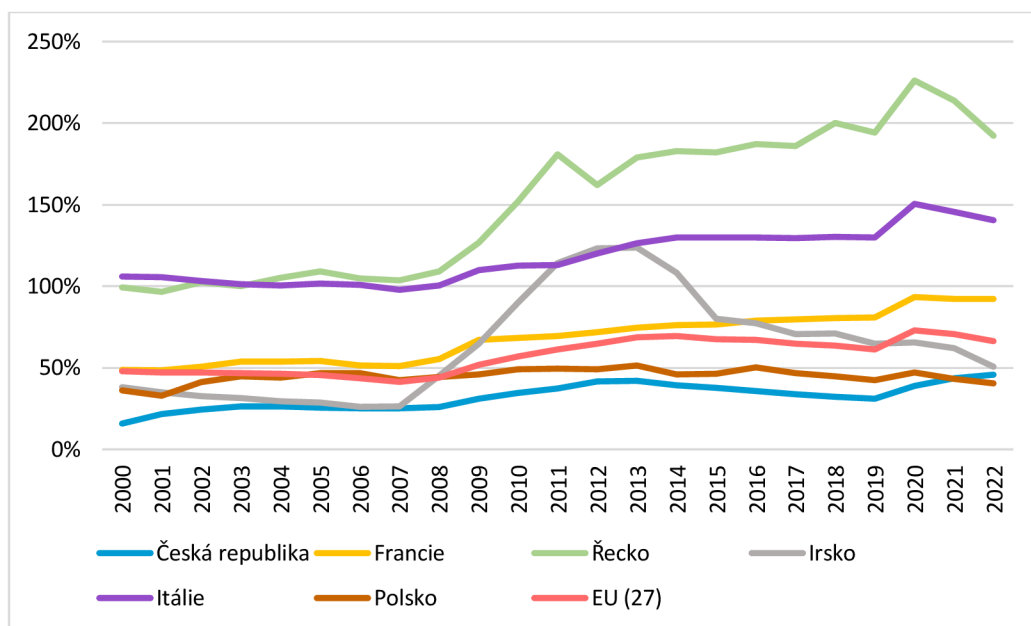
4.1.2 Státní dluh v poměru k HDP

Velká finanční krize z roku 2008 byla prvním signálem nadcházející krize eurozóny, ale zásadním varováním bylo až zhroucení bankovního systému na Islandu. Následující rok se do problémů dostaly i bankovní sektory několika dalších evropských států. Ke konci roku 2009 ohlásily platební neschopnost vlády Španělska, Kypru, Irska, Portugalska a Řecka. Byla nutná pomoc mezinárodních institucí (MMF, ECB) a dalších států, které zmíněným zemím poskytly finanční pomoc ve formě půjček. Situace se stala kritickou ve chvíli, kdy vyšlo najevo falšování statistik Řeckem, které výrazně podhodnotilo svůj státní dluh. Hrozilo tedy reálné ohrožení eurozóny, protože Řecko bylo jejím členem a stálo před bankrotem. Mezinárodní společenství nadiktovalo za půjčení peněz podmínky. Zasažené státy musely začít razantně šetřit, seškrtat rozpočet a zvýšit daně. V případě Řecka se tyto restriktce vůbec nelíbily občanům a došlo k velkému sociálnímu pnutí a nedůvěře v představitele státu. Dokonce se spekulovalo o vystoupení Řecka z eurozóny, které by začalo opět používat svoji vlastní měnu drachmu. Takové rozhodnutí by ale vzhledem k absenci precedentu bylo naprosto nepředvídatelné a mohlo by dojít k zázračnému zahojení státu nebo jeho naprostého pádu.¹⁰¹

¹⁰⁰ CHMIELEWSKI, B. *Far behind Riga: Latvia's problems with uneven development*. Online. Centre for Eastern Studies, 2023. Dostupné z: <https://www.osw.waw.pl/en>. [cit. 2024-02-23].

¹⁰¹ KENTON, W. *European Sovereign Debt Crisis: Eurozone Crisis Causes, Impacts*. Online. Investopedia, 2021. Dostupné z: <https://www.investopedia.com>. [cit. 2024-02-24].

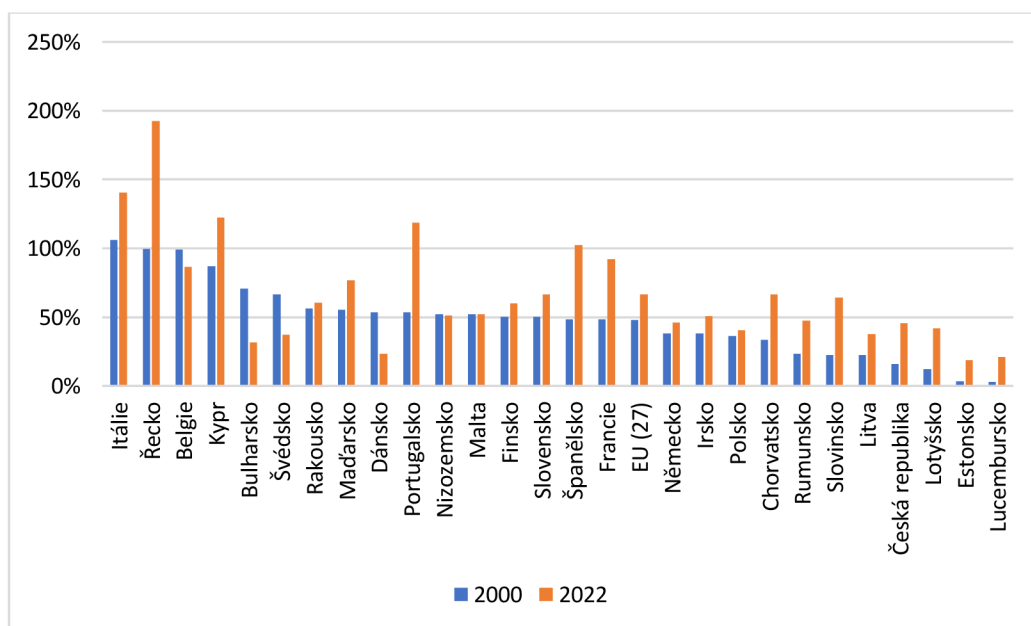
Graf 4: Vývoj státního dluhu v poměru k HDP v EU za období 2000-2022

Zdroj: International Monetary Fund, vlastní zpracování

Rozpočtové škrty a zvýšení daní Řeckem vedly ke snížení hrubého domácího produktu, což znamenalo zvýšení státního dluhu v poměru k HDP. Z grafu číslo 4 je naopak patrné, že Irsko zaznamenalo po krizi významný pokles zadlužení. Zásadou toho byl výrazně nadprůměrný hospodářský růst.

Graf 5: Státní dluh v poměru k HDP států EU v letech 2000 a 2022

Zdroj: International Monetary Fund a TRADING ECONOMICS, vlastní zpracování

Z grafu číslo 5 vychází, že z 27 členů EU se státní dluh v poměru k HDP snížil pouze u Bulharska (39 %), Švédska (30 %), Belgie (14 %) a Nizozemska (1 %). U jediného státu, respektive Malty nedošlo ke změně a její dluh v poměru k HDP dosáhl za oba roky 52 %. Ostatní státy svoje zadlužení od roku 2000 zvýšily. Nejvíce se zadlužilo Řecko, které svůj dluh skoro zdvojnásobilo z 99 % na 192 % oproti HDP a překonalo tak Itálii v pozici nejzadluženějšího člena EU. Naopak nejméně zadluženou zemí EU za rok 2022 bylo Estonsko (19 %).

Z výsledků výpočtu rozptylu vychází výrazně rostoucí trend. Rozptyl souboru státního dluhu v poměru k HDP byl v roce 2000 pouze 741,84 a v roce 2022 vzrostl na 1558,9. Výsledkem je v tomto v ohledu divergence a vzdalování států od sebe. Maximální hodnoty (2188,55) dosáhl rozptyl v roce 2020 a pak se snížil, ale problémem je vysoké zadlužování některých států jako Řecko a diametrálně odlišná zodpovědná fiskální politika Estonska a Lucemburska. Některé státy se zadlužují rychleji než ostatní, což způsobuje vzdalování hodnot. V případě státního dluhu v poměru k HDP tedy prokazatelně dochází k oddalování členských států, respektive divergenci.

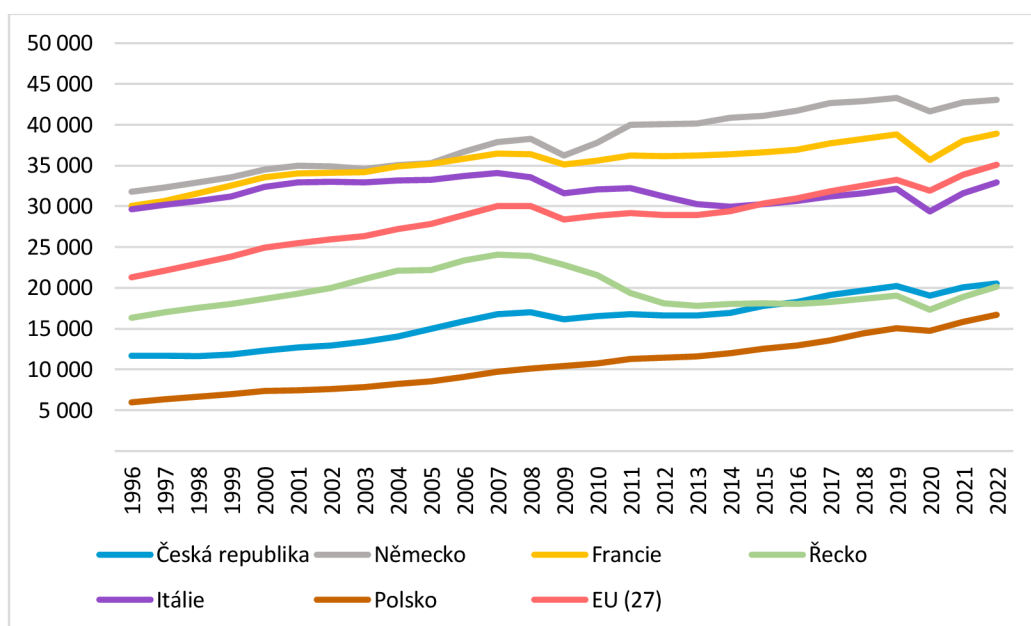
Problém vysokého zadlužení a rychlého tempa zadlužování si uvědomují jak členské státy, tak i představitelé Evropské unie. Proto dochází k rozsáhlé debatě o revizi a reformě fiskálních pravidel. Pravidla pochází ještě z 90. let 20. století ve formě Paktu stability a růstu, který měl za cíl dlouhodobě udržitelné veřejné finance. Bohužel s příchodem kombinací dvou krizí po roce 2008 byly podmínky značně uvolněny. Prozatím by měly být uchovány minimálně dvě podmínky. Zadlužení státu nesmí vůči HDP překročit 60 % a schodek rozpočtu nesmí překročit 3 % HDP. Lišit by se mělo aplikování těchto podmínek v praxi. Vláda by měla představit Evropské komisi střednědobý fiskální plán (4 roky), který by si musela vyjednat a nechat schválit komisí. Na odpor takového plánu se staví velmi zadlužené státy jako Francie nebo Řecko.¹⁰² Evropská unie samozřejmě potřebuje nová fiskální pravidla, ale předložené návrhy neřeší problém vysokého zadlužení, který už tu byl. Pokud velký stát jako Francie nebo Německo není schopen plnit fiskální pravidla, tak neexistuje způsob, jak si to vymoci a v případě krize nebo recese se snadno opět mohou pravidla stát nesplnitelná, tak dojde k jejich úpravě nebo pozastavení.

¹⁰² LIBOREIRO, J. *EU countries are haggling over how to tackle high debt and deficit. Here's why it matters.* Online. Euronews, 2023. Dostupné z: <https://www.euronews.com>. [cit. 2024-02-24].

4.1.3 HDP na jednoho obyvatele

Na grafu číslo 6 je zřetelně viditelný propad u Řecka, ale zároveň i relativně rychlé tempo růstu v případě Polska, které z 5968 dolarů na hlavu vzrostlo až na 16705 dolarů za období 27 let. Sice bylo v rámci Evropské unie až na čtvrtém místě v míře rychlosti růstu HDP na jednoho obyvatele, ale v rámci bývalého východního bloku je Polsko dokonce na třetím místě.

Graf 6: Vývoj HDP na jednoho obyvatele (USD) v EU za období 1996-2022

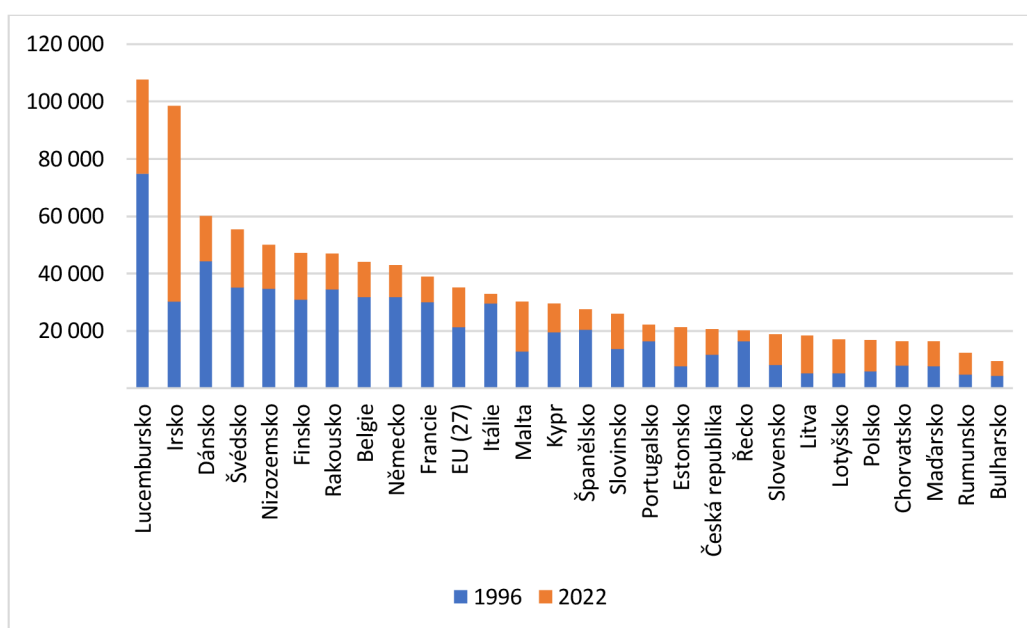
Zdroj: The World Bank, vlastní zpracování

Počátky úspěchu Polska začínají s pádem socialismu a razantní transformací ekonomiky. Země přijala západní pravidla, sociální normy, právo a hlavně demokracii. Od té doby se rozšiřoval jak přístup ke vzdělání, tak i jeho kvalita. Proto každý druhý mladý Polák vystudoval vysokou školu, což je vysoce nad průměrem Evropské unie, a to i přes relativně nízké výdaje na školství. Polsko zároveň silně benefituje ze členství v EU, které mu umožňuje exportovat a získávat peníze z fondů a dotací. Výhodou země byla i efektivně a relativně kvalitně provedená transformace z plánovaného hospodářství na tržní ekonomiku. Recese spojené s transformací tak mohla skončit relativně brzy, a to již v roce 1992. Výsledkem byl rozmach soukromého sektoru. Polsko také bylo jedinou zemí Evropské unie, která se nedostala do recese v rámci Velké finanční krize.¹⁰³ V dnešní době představuje

¹⁰³ PIATKOWSKI, M. *How Poland Became Europe's Growth Champion: Insights from the Successful Post-Socialist Transition*. Online. Brookings, 2015. Dostupné z: <https://www.brookings.edu>. [cit. 2024-02-25].

Polsko velmi lukrativní prostředí. V rámci střední a východní Evropy je největším státem s celkovou pracovní silou o velikosti 23 milionů lidí, která je oproti ostatním státům významně levnější. Kombinace těchto dvou faktorů přivádí do země zahraniční investory a jejich kapitál.¹⁰⁴

Graf 7: HDP na jednoho obyvatele (USD) v EU v letech 1996 a 2022

Zdroj: The World Bank, vlastní zpracování

Z grafu číslo 7 je stále viditelná železná opona, která oddělovala západní státy od těch východních. Západní země měly velký náskok, a proto jsou nad průměrem Evropské unie. Na druhé straně jsou všechny státy bývalého východního bloku výrazně chudší, ale některé z nich jako Česká republika a Estonsko dohánějí nejchudší západní státy (Řecko, Portugalsko).

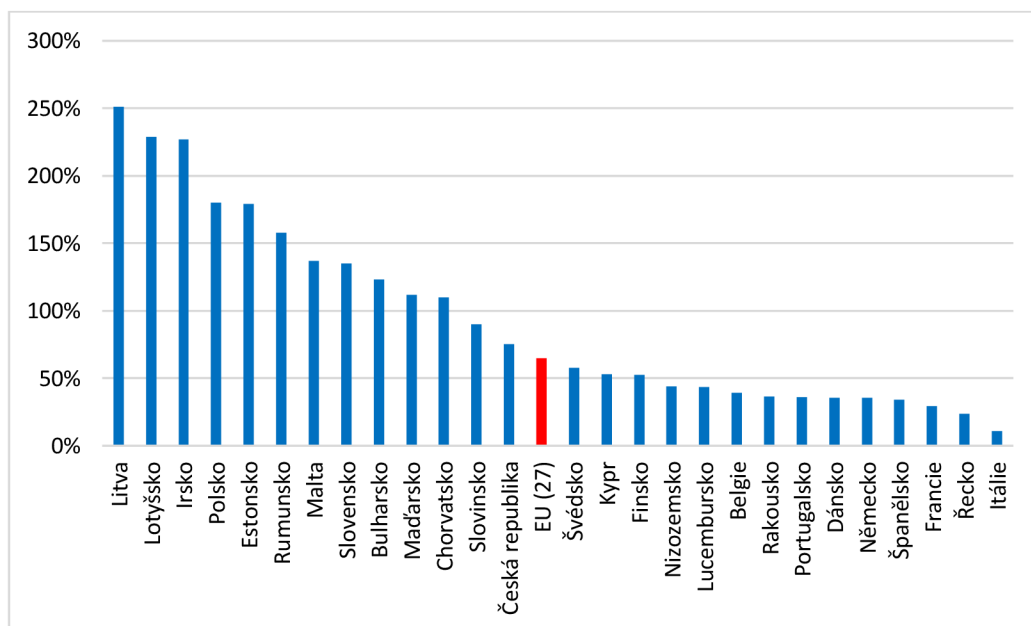
Lucembursko je nejbohatším státem Evropské unie, ale cesta k tomu byla dlouhá. Na počátku byla země silně agrárně založená a zaměřená na kvalitní řemesla. V průběhu celého 19. století došlo k velké industrializaci. V polovině 20. století bylo malé Lucemburské velkovévodství velkým producentem ocele. Ocelářství dlouhodobě hnalo hospodářský růst, ale ocelářská krize v 70. letech 20. století byla impulzem k nevyhnutelné diverzifikaci hospodářství celého státu. Transformace ekonomiky udělala ze země jedno z největších finančních center na světě. Dnes je jen finanční sektor zodpovědný za 25 % hrubého

¹⁰⁴ Ministry of Economic Development and Technology. *Polish economy – the story of a major transformation*. Online, 2022. Dostupné z: <https://www.trade.gov.pl/en>. [cit. 2024-02-25].

domácího produktu Lucemburska.¹⁰⁵ Velkovévodství má pověst daňové ráje. Nabízí totiž hodně daňových výjimek, a hlavně relativně nízkou daň právnických osob oproti ostatním státům v Evropské unii. Proto mají velké mezinárodní korporace jako Google a Amazon své evropské sídlo právě v Lucembursku.¹⁰⁶

Na opačné straně se nachází Bulharsko, které dlouhodobě patří k nejchudším zemím Evropské unie. Pokles zahraničních investic a odchod firem jako ČEZ je zásadním problémem pro ekonomický růst. Odliv kapitálu je způsobený vysokou korupcí, která podle odhadů způsobuje ztrátu až 22 % HDP. Korupci měl vyřešit vstup do EU v roce 2007, ale situace se naopak zhoršila a Bulharsko si dlouhodobě udržuje pověst nejzkorumpovanější země v Evropě. Dalším problémem je vysoká chudoba, přičemž zhruba 25 % občanů žije pod hranicí chudoby a ani emigrace obyvatel do zahraničí už tak dost špatné situaci vůbec nepomáhá. Přičemž se jedná i o odchod mozků, tedy vzdělaného obyvatelstva, které nachází v jiných státech lepší podmínky a uplatnění.¹⁰⁷

Graf 8: Nárůst HDP na jednoho obyvatele v EU za období 1996-2022

Zdroj: The World Bank, vlastní zpracování

¹⁰⁵ The government of The Grand Duchy of Luxembourg. *Portrait of the Luxembourg economy*. Online, 2023. Dostupné z: <https://luxembourg.public.lu/en>. [cit. 2024-02-25].

¹⁰⁶ BURMISTROVA, A.; SALTYSKOVA, D. *Portrait of the Luxembourg economy*. Online. Luxtoday, 2024. Dostupné z: <https://luxtoday.lu/en>. [cit. 2024-02-25].

¹⁰⁷ HOLMUND, C. *As foreign firms flee, Bulgaria must finally curb its corruption problem*. Online. Diplomatic Courier, 2018. Dostupné z: <https://www.diplomaticcourier.com>. [cit. 2024-02-25].

Na grafu číslo 8 je znovu vidět přetrvávající rozdíl mezi východem a západem Evropské unie. Státy bývalého východního bloku rostly od roku 1996 nad průměrem, a naopak bohaté západní ekonomiky svůj už tak relativně vysoký HDP na jednoho obyvatele moc nezvýšily. Nejhůře na tom je Itálie, která vykázala nárůst pouze o 11 %. Existují ale i výjimky jako Irsko. Jeho případ je ovšem značně specifický, protože se jedná o daňový ráj. Na druhé straně je Litva, která zbohatla nejvíce z celé Evropské unie s nárůstem o 251 %.

Litva po znovu získání nezávislosti v roce 1991 začala výrazně liberalizovat svoje hospodářství, což mělo za následek obrovský hospodářský růst. Od té doby se v zemi významně rozvinul IT sektor, který se stal důležitou součástí ekonomiky. Země se přes vysoký hospodářský růst potýká s podobnými problémy jako jiné státy Evropské unie, a to stárnutí populace, které je i na poměry členských států vysoké. OECD dokonce doporučilo navázat věk odchodu do důchodu s věkem dožití, a to již pro rok 2026, aby byl penzijní systém dlouhodobě udržitelný.¹⁰⁸

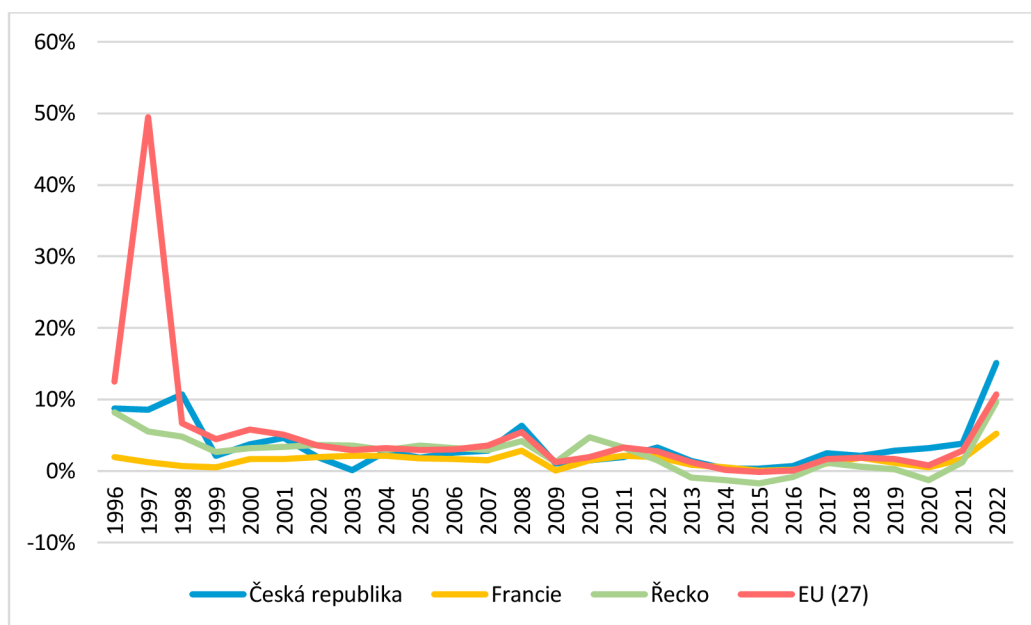
Z hlediska procesu konvergence se na základě ukazatele HDP na jednoho obyvatele od sebe členské státy výrazně vzdalují a dochází k divergenci, protože rozptyl souboru se z 252 253 959 (1996) zvýšil na 558 643 249 (2022). Dochází tedy k oddalování členů Evropské unie mezi sebou. Hlavním problémem vysoce bohaté státy (Lucembursko a Irsko), které jsou dost bohaté i na západní poměry. Dalším problémem je nedostatečný růst států bývalého východního bloku. Tyto země sice rostou relativně rychle, ale není to dostatečné pro dohnání západních států.

¹⁰⁸ HAAS, D. *Economy in focus: Lithuania*. Online. Emerging Europe, 2023. Dostupné z: <https://emerging-europe.com>. [cit. 2024-02-25].

4.1.4 Míra inflace

V grafu číslo 9 je patrný výrazný výkyv inflace EU v roce 1997. Ten byl způsobený hlavně Rumunskem, u kterého dosáhla inflace 154,76 % a Bulharskem s hyperinflací ve výši 1058,37 %.¹⁰⁹

Graf 9: Inflace v EU za období 1996-2022

Zdroj: The World Bank, vlastní zpracování

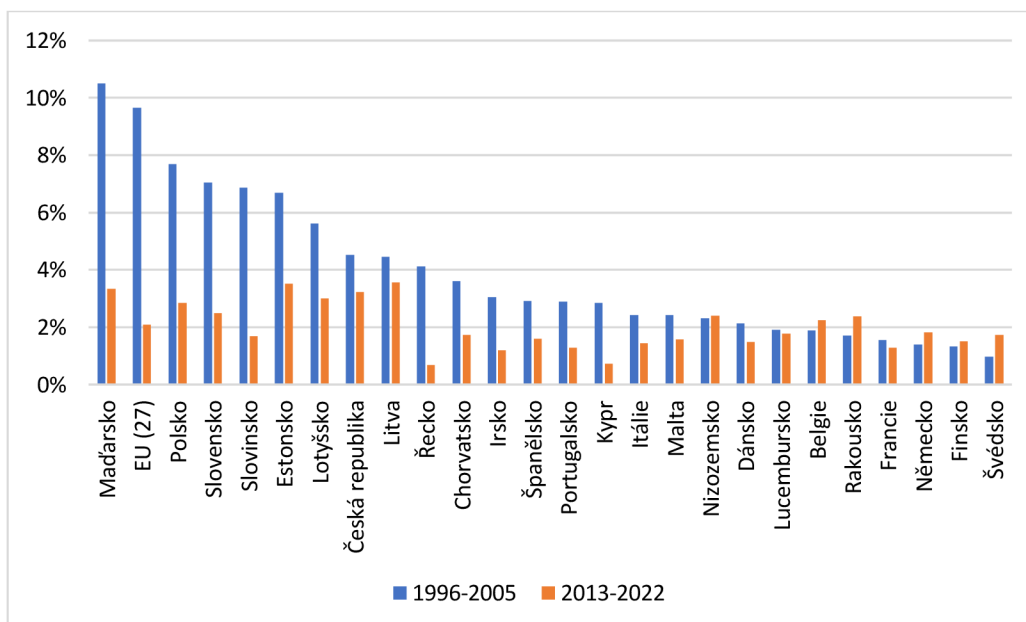
Bulharsko se po pádu železné opony vydalo cestou reforem a přeměny ekonomiky z plánovaného hospodářství směrem k tržní ekonomice. Transformační proces nebyl jednoduchý a přivedl zemi do recese (1991-1993). Jenom v roce 1991 se HDP propadlo o 16 %. Ekonomika v roce 1996 opět spadla do recese a poklesla o 9,40 %. Propadly se jak výdaje vlády (29,14 %), tak investice firem (53 %). Dokonce i spotřeba domácností poklesla o 4,45 %. Naopak vzrostl pouze export (12,44 %) a poklesl import (2,03 %), čímž alespoň saldo zahraničního obchodu zůstalo kladné. Bulharsko nebylo ani zdaleka v dobré hospodářské situaci. Ke zlepšení stavu hospodářství nedošlo ani následující rok, protože zemi zasáhla hyperinflace. Tak velký růst cenové hladiny byl způsobený velkou nedůvěrou obyvatel Bulharska ve svou vlastní měnu. Bylo to vyvrcholení dlouhodobé krize domácí měny, která byla způsobena kombinací špatné fiskální a monetární politiky.¹¹⁰

¹⁰⁹ The World Bank. *Inflation, consumer prices (annual %)*. Online, 2023. Dostupné z: <https://data.worldbank.org>. [cit. 2023-09-28].

¹¹⁰ CHARLES, S.; MARIE, J. *Bulgaria's hyperinflation in 1997: transition, banking fragility and foreign exchange*. Online. Université Sorbonne Paris Nord, 2017. Dostupné z: <https://sorbonne-paris-nord.hal.science>. [cit. 2024-02-29].

Česká republika ve formě Československa jako Bulharsko patřila k socialistickým státům, ale dokázala si s transformací hospodářství poradit o hodně lépe. Přeměna hospodářství začala již v roce 1990. Došlo k liberalizaci mezinárodního obchodu a cen spolu s několika devalvacemi československé koruny. Výsledky se dostavily už v následující rok ve formě vysoké inflace (52 %) a propadem ekonomiky o 11,6 %. Růst cenové hladiny a pokles hospodářství jsou typické důsledky přeměny ekonomického systému, ale řadí se k nim rovněž i růst nezaměstnanosti. Česká republika byla jedinou zemí, u které nedošlo v první fázi k výraznému nárůstu nezaměstnanosti. K jejímu růstu došlo až v následujících letech s vrcholem 8,7 % v roce 1999. Přesto si republika prošla v letech 1997 a 1998 recesí způsobenou problémy v ekonomice jako byla vnější nerovnováha. Na situaci reagovala Česká národní banka restriktivní monetární politikou a vláda fiskální restrikcí. Konečným důsledkem byla měnová krize a již zmíněná recese. V následujících letech se podařilo udržet nízkou inflaci, snížit nezaměstnanost a zvýšit hospodářský růst. K růstu ekonomiky významně přispěl vstup do Evropské unie v roce 2004. V následujícím roce tak došlo k zvýšení ekonomiky o 6,1 %. Před rokem 2004 rostlo hospodářství v průměru pouze o necelé 1 %. Hlavním problémem republiky byly schodkové rozpočty s velkým podílem strukturálního deficitu.¹¹¹

Graf 10: Průměrná inflace států EU za období 1996-2005 a 2013-2022

Zdroj: The World Bank, vlastní zpracování

¹¹¹ TOMĚŠ, Z. *Hospodářská politika 1900-2007*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 248-249

Na grafu číslo 10 je vidět, že nejvyšší průměrnou inflaci za období 1996-2005 mělo Maďarsko, ale ve skutečnosti bylo až třetí. Před ním se nacházelo Rumunsko a Bulharsko, ale protože jejich inflace byla nepřiměřeně vysoká, tak došlo k deformaci grafu. Proto se ve zmíněném grafu tyto dvě země nenachází.

Maďarsko se v letech 1990 a 1991 zaměřovalo na stabilizační plán země, protože rozpad Rady vzájemné hospodářské pomoci, zhroucení obchodu mezi východními státy a zvýšení ceny ropy v kombinaci způsobilo šok pro celou ekonomiku. Fiskální politika se proto soustředila hlavně na udržení vysokého zdanění ve finančním sektoru a snižování dotací. Opatření zafungovala a došlo tak ke stabilizaci měny (forint), ale na druhé straně byly aplikované postupy značně proinflační a po liberalizaci cen vystřelila inflace až na své dlouhodobé maximum 38,6 % (1991). V následujících letech hrubý domácí produkt nadále klesal, ale došlo i ke snížení inflace, která již v roce 1993 klesla na polovinu její hodnoty z roku 1991. Období konjunktury přišlo až v roce 1994, kdy ekonomika vyrostla o 2,9 %. Růst hospodářství se udržel až do roku 1996, ale zároveň s tím vzrostla i nezaměstnanost, která dosáhla ve stejném roce 10,4 %. Naopak postupně od roku 1991 klesala inflace.¹¹²

Na opačné straně se nacházelo Švédsko, které mělo v období 1996-2005 nejnižší inflaci v celé Evropské unii. Situace ale byla diametrálně odlišná ještě v 80. letech 20. století, kdy byla ve Švédsku relativně vysoká inflace hnaná vysokou poptávkou zapříčiněnou deregulací úvěrovým trhem, ale ekonomika přesto stále rostla. Růst se zastavil až v roce 1990 válkou v Iráku, která vyvolala další ropný šok. Důležitým faktorem byla i mezinárodní recese, protože zasáhla včetně Švédska i jeho tradiční obchodní partnery (USA, Finsko a Velká Británie). Došlo k odlivu zahraničního kapitálu a centrální banka tak musela zvýšit úrokové sazby, což mělo za následek pokles inflace. Mezi lety 1991 a 1992 došlo ke skokovému navýšení úrokových sazeb z 1,5 % na 8 % a Švédsko se tak dostalo do hospodářské a měnové krize trvající 3 roky (1991-1993).¹¹³ V současné době řeší země podobný problém jako zbytek evropských států se stárnutím populace, ale ve Švédsku byl již v roce 1995 počet obyvatel v postproduktivním věku (nad 65 let) nejvyšší v celé Evropské unii (27,4 %) a dokonce by měl v roce 2025 dosáhnout podílu 38,5 %.¹¹⁴

Z výsledků výpočtů rozptylu vychází, že mezi členskými státy probíhá postupná konvergence z hlediska inflace. Nejvyšší hodnoty bylo dosaženo v roce 1997 (39 965,75).

¹¹² COTTARELLI, C; SZAPARY, G. *Moderate Inflation: The Experience of Transition Economies*. Washington D. C.: International Monetary Fund, 1998. s. 151-154

¹¹³ TOMEŠ, Z. *Hospodářská politika 1900-2007*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 180-181

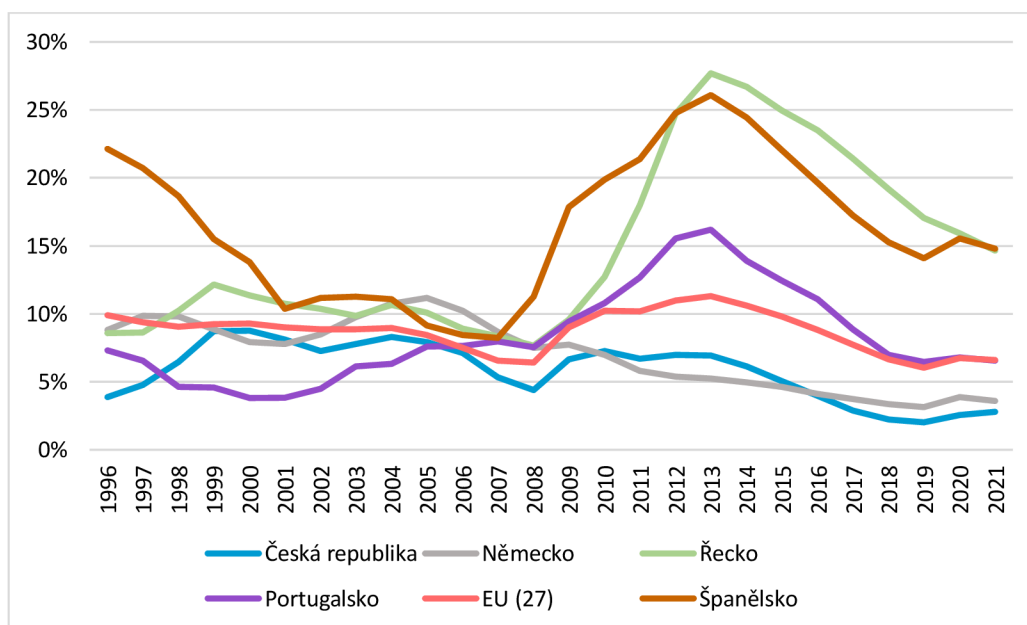
¹¹⁴ TOMEŠ, Z. *Hospodářská politika 1900-2007*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 185

Vysokou hodnotu způsobila hlavně hyperinflace v Rumunsku a Bulharsku. Naopak nejnižší byla hodnota rozptylu v roce 2014 (0,5). Příčinou byla jak nízká inflace u většiny zemí, tak deflace u několika států (Švédsko, Kypr). Ani krizí způsobenou onemocněním Covid-19 se jednotlivé státy od sebe moc nevzdálily. Hodnota rozptylu se zvýšila pouze na 16,31 (2022).

4.1.5 Míra nezaměstnanosti

Graf číslo 11 zobrazuje relativně příznivý trend vývoje nezaměstnanosti v Portugalsku. Situace ale nebyla vždy taková. Po událostech v roce 2008 následovaných recesí se nezaměstnanost postupně zvyšovala až dosáhla maxima 17 % (2013) a následně pak začala klesat. V srpnu 2022 už nezaměstnanost dosahovala pouze 6,6 %, což bylo dokonce i pod průměrem (13 %) Evropské unie. Naopak velkým problémem stále je nezaměstnanost mladých lidí, u kterých je nezaměstnanost nad průměrem (13 %) Evropské unie. V srpnu 2022 dokonce dosáhla 16,7 %, ale v září předešlého roku dosahovala ještě 23,7 % a v roce 2015 dokonce až neuvěřitelných 35 %. Portugalsko má velmi zajímavou podporu v nezaměstnanosti, která nabízí výplatu snížené dávky. Pokud člověk začne pracovat na částečný úvazek a jeho výdělek není vyšší než obyčejná podpora v nezaměstnanosti, pak má nárok na tuto částečnou dávku.¹¹⁵

Graf 11: Nezaměstnanost v EU za období 1996-2021

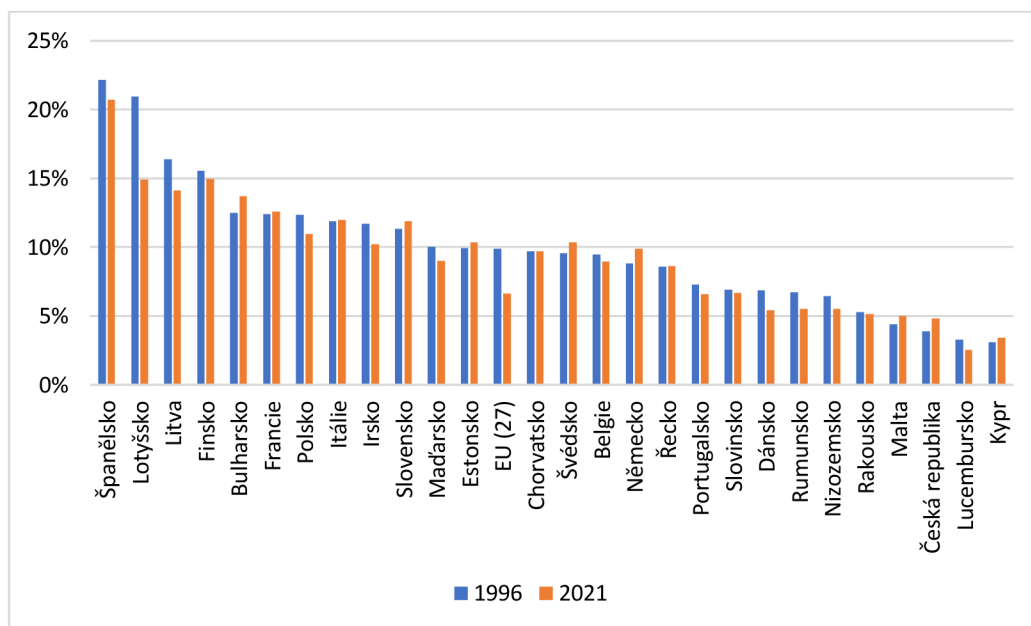

Zdroj: The World Bank, vlastní zpracování

¹¹⁵ SILVA, L. *Portugal Unemployment Rates 2022*. Online. Portugal.com, 2022. Dostupné z: <https://www.portugal.com>. [cit. 2024-03-01].

Výrazně hůře je na tom Španělsko, jehož nezaměstnanost dosahuje téměř dvojnásobku průměru Evropské unie (5,9 %). V druhém kvartálu roku 2023 poklesla nezaměstnanost na 11,6 %, což je dokonce nejnižší hodnota za posledních 15 let. V květnu 2007 před začátkem Velké finanční krize dosahovala nezaměstnanost dlouhodobého minima (7,9 %). Španělská nezaměstnanost je dokonce nejvyšší v rámci celé Evropské unie a v porovnání se státy jako Řecko (11 %) a Švédsko (7,9 %) není situace katastrofální, ale v komparaci s premianty v nízké nezaměstnanosti se jeví stav jako více než závažný. Nejnižší nezaměstnanost má Malta (2,6 %), Polsko (2,6 %) a Česká republika (2,7 %). Španělsko zároveň drží i první místo v nezaměstnanosti obyvatel do 25 let. V roce 2023 dosáhla nezaměstnanost v této věkové kategorii 27,4 %. Problém země ale není nijak nový, protože vysoká nezaměstnanost sužuje Španělsko bezmála 40 let. Země má zároveň na poměry rozvinutých států nízkou produktivitu práce a někteří zaměstnanci pracují o několik hodin déle, než je délka jejich pracovní doby, čímž zabírají místo pro jiné pracovníky, kteří jsou tak bez práce.¹¹⁶

Graf 12: Nezaměstnanost států EU v letech 1996 a 2021

Zdroj: The World Bank, vlastní zpracování

Z grafu číslo 12 je viditelná vysoká nezaměstnanost Španělska, která představuje dlouhodobý problém, ale samotná nezaměstnanost se od roku 1996 do roku 2021 nijak

¹¹⁶ HIDALGO, E. *Why does Spain continue to lead Europe in unemployment?*. Online. El País, 2023. Dostupné z: <https://english.elpais.com>. [cit. 2024-03-01].

závratně u jednotlivých států až na výjimky nezměnila. Přesto nezaměstnanost stoupla u 12 členských států, ale v rámci celé Evropské unie poklesla.

Ekonomická situace v Evropské unii není nejlepší, a to ani v případě eurozóny. V prostředí, kde restriktivní monetární politika a stagnující ekonomika dopadají na stav jednotlivých států, zůstává nezaměstnanost jako jediná v dobré kondici. Dokonce dosáhla rekordního minima. Během ledna 2024 se celková nezaměstnanost států eurozóny pohybovala okolo 6,5 %, což je nejméně od vzniku společné monetární unie. Důvod zlepšení situace se nachází v Řecku a Španělsku, kde ještě v roce 2014 přesahovala nezaměstnanost 25 %. Zásahu za rekordně nízkou nezaměstnaností má i hromadění pracovní síly společnostmi, respektive se jedná o jejich neochotu propouštět. Firmy si v současné době raději podrží současného zaměstnance, protože náklady na jeho propuštění a najmutí nového, včetně následného zapracování, jsou relativně vysoké. Nový zaměstnanec navíc často dosáhne adekvátní produktivity práce až s určitým odstupem. Dalším důležitým faktorem nízké nezaměstnanosti jsou strukturální změny na trhu práce. Postupně stoupá podíl zaměstnaných, který ještě v roce 2010 dosahoval 68 %. V současné době dosahuje ukazatel hodnoty 75 %. Simultánně dochází k poklesu počtu odpracovaných hodin. Mezi lety 2010 až 2019 došlo ke snížení o 2,5 %. Dochází tak k postupnému zapojování dalších osob do pracovního procesu za pomoci zkrácených úvazků. Příčinou nízké nezaměstnanosti mohou být rozsáhlé sociální změny ve společnosti, která se snaží do práce zapojit maximální počet osob. Dochází totiž k postupnému nárůstu zaměstnanosti žen a seniorů. Tyto skupiny se z nějakých důvodů (zdravotních nebo sociálních) nemohou zapojit do pracovního procesu v podobě plného úvazku, ale díky pokroku v digitalizaci a změnám v organizaci práce, mohou využít zmíněné zkrácené úvazky nebo práci na dálku. Vlivem kombinace všech těchto faktorů je bezprecedentně nízká nezaměstnanost u států eurozóny.¹¹⁷

Na základě výpočtů rozptylu dochází z hlediska nezaměstnanosti ke konvergenci. Na počátku sledovaného období dosáhl rozptyl hodnoty 22,29 (1996) a na jeho konci 8,07 pro rok 2021. V průběhu let došlo k několika zásadním výkyvům. Maximální hodnoty nabyly rozptyl v roce 2013 (30,61) a minima v krizovém roce 2008 (3,21). Mezi jednotlivými státy tak došlo k významnému přiblížení, respektive konvergenci.

¹¹⁷ RŮŽIČKOVÁ, B. *Nezaměstnanost v eurozóně: Proč je tak nízká a kdy začne růst?*. Online. Česká národní banka, 2024. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs>. [cit. 2024-03-01].

4.2 Komparace Evropské unie jako celku

V globalizovaném světě dochází k postupnému propojování jednotlivých států, které se vzájemně ovlivňují. Příčina na jedné straně planety může mít důsledek až na druhé straně nebo jako v případě Velké hospodářské krize a Velké finanční krize představuje propojení problému, protože dojde k zasažení všech zúčastněných aktérů.

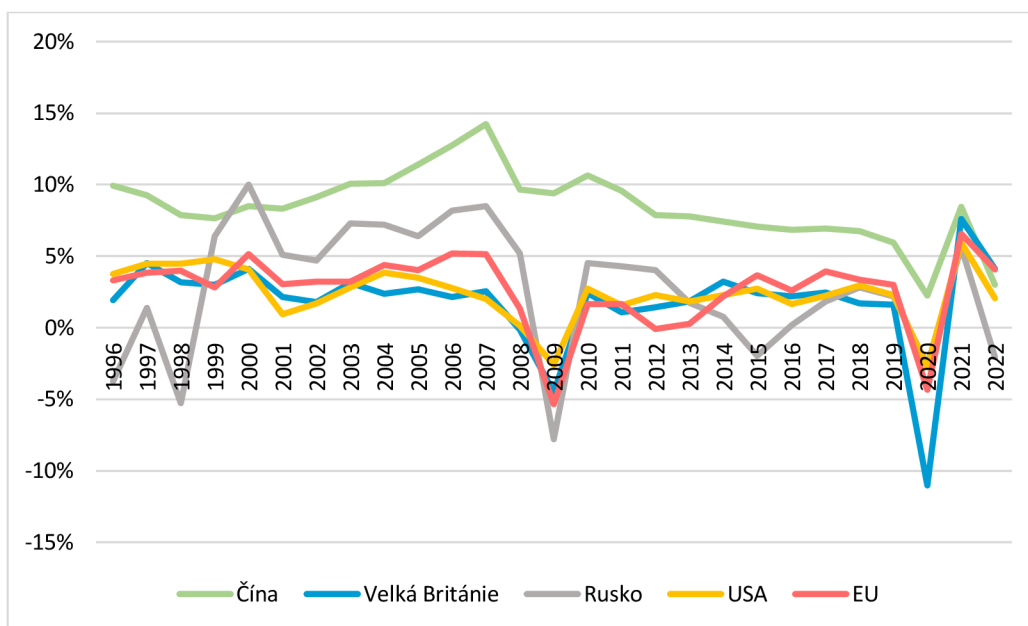
4.2.1 Změna HDP

Graf číslo 13 zobrazuje pro Rusko bouřlivá 90. léta 20. století. Od pádu železné opony až do roku 1998 se hrubý domácí produkt snížil o 40 %. Nezaměstnanost ke konci tisíciletí vystoupala na 12 %. Došlo k významnému růstu rozdílu příjmů a většímu rozevření sociálních nůžek mezi obyvateli. Rovněž se výrazně zvýšilo množství obyvatel pod hranicí chudoby a vzrostla inflace. Hlavní příčinou byla špatně provedená privatizace. Dokonce bylo i tempo jejího provádění označeno jako příliš rychlé a radikální. Opak byl ale pravdou a již v srpnu roku 1998 se prokázala realita finančním kolapsem. Transformace nejenže nebyla příliš rychlá ani radikální, ale naopak byla velmi pomalá a umírněná. Země se kvůli tomu zasekla někde mezi plánovaným a tržním hospodářstvím, protože na jedné straně byli reformisté, z kterých už v roce 1999 nezbyl prakticky žádný a na druhé straně byli lidé snažící se změny zastavit nebo je dokonce sabotovat. Došlo tak k vytvoření hybridního režimu. Hlavním problémem byl způsob liberalizace hospodářství, z kterého profitovalo pouze pár jedinců. Za pomoci akumulovaného bohatství získali kontakty a konexe až k nejvyšším politikům. Výsledkem byla velká korupce, která prostupovala veřejným sektorem a politikou.¹¹⁸ Hospodářství Ruské federace si v následujících letech prošlo dynamickým vývojem ve všech odvětvích. Jenom v období 1999-2004 rostla ekonomika v průměru o 7 % každý rok. Bohužel i přes příznivou ekonomickou situaci se Rusku nepodařilo modernizovat výrobní sektor a vzdát se svého ekonomického modelu silně orientovaného na export ropy. Problém korupce nadále přetrvával a s tím i přímá podřízenost soudů a prokurátorů Kremlu. Samotné verdikty soudů z různých úrovní dokládají politický vliv na jejich činnost.¹¹⁹

¹¹⁸ ASLUND, A. *Why Has Russia's Economic Transformation Been So Arduous?*. Online. Carnegie Endowment for International Peace, 1999. Dostupné z: <https://carnegieendowment.org>. [cit. 2024-03-02].

¹¹⁹ PASZYC, E.; WIŚNIEWSKA, I. *The Russian Economy under Putin. Growth Factors and Impediments to Economic Development*. Online. Centre for Eastern Studies, 2005. Dostupné z: <https://www.osw.waw.pl/en>. [cit. 2024-03-02].

Graf 13: Změna HDP států G20 za období 1996-2022

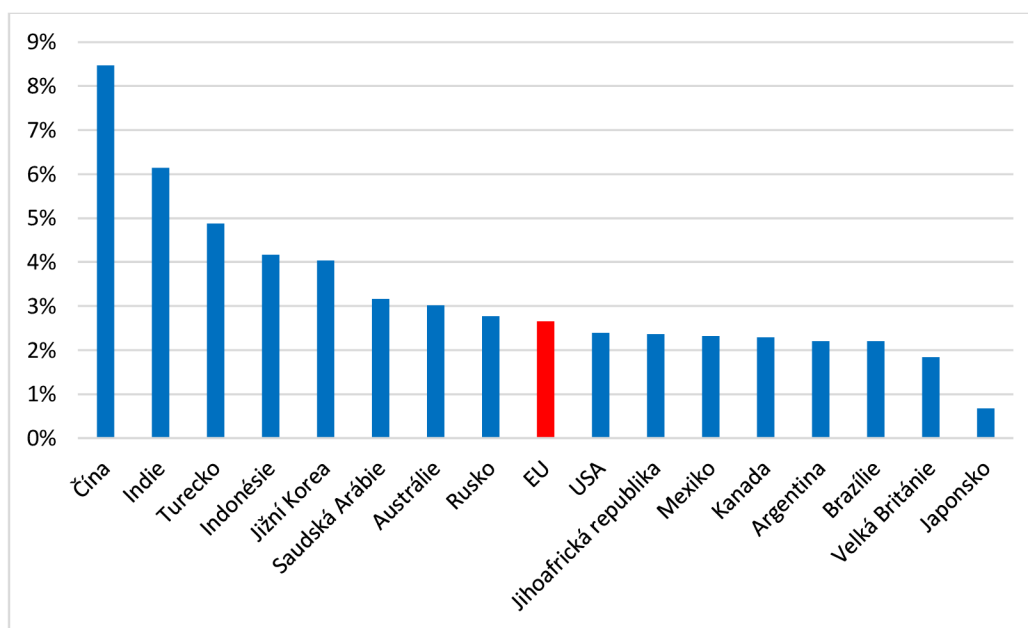
Zdroj: The World Bank, vlastní zpracování

V letech 2008-2009 si Rusko stejně jako zbytek světa procházelo Velkou finanční krizí. Její důsledky a problémy se v zemi udržely i v následujících letech. Když v roce 2014 došlo k anexi Krymského poloostrova, tak se země stále z krize úplně nevzpamatovala. Spojené státy americké a Evropská unie uvalily za anexi a podporu proruských separatistů sankce na Ruskou federaci. Spojené státy zmrazily řadu aktiv ruských oligarchů a zakázaly svým občanům uzavírat jakékoliv obchodní styky s takovými osobami. Sankce se dotkly firem jako byla například holdingová společnost Volga group nebo Bank Rossiya. Zároveň nebyly vynechány ani společnosti v důležitých sektorech jako energetika (Rosnef), bankovníctví (Sberbank) a obrana (Rostec). V neposlední řadě se sankce zaměřily na obchod s ropou, službami, technologiemi a zbožím. Ruský růst se sice zpomalil a v roce 2014 došlo k růstu pouze o 0,7 %. Následující rok se tempo zvýšilo dokonce na 3,7 %. Zároveň se sankcemi začala prudce klesat cena ropy, která za tyto dva roky spadla o 60 % a právě ropa je hlavním exportním příjmem Ruska. Možná kombinace nebo jednotlivé působení poklesu cen a sankcí vedly k propadu růstu. Zároveň došlo v roce 2015 k zvýšení počtu lidí žijících po hranici chudoby o 3,1 milionů na 19,2 milionů, což bylo 13,4 % celkové populace.¹²⁰ Po začátku války na Ukrajině uvalily opět západní státy další sankce na Rusko, aby mu zabránily v jejím financování. Aby nebyly zasaženy základní potřeby běžného obyvatelstva,

¹²⁰ NELSON, R. *U.S. Sanctions and Russia's Economy (R43895)*. Online. Congressional Research Service, 2017. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov>. [cit. 2024-03-02].

tak sankce nemířily na potravinářství, zemědělství ani farmacii. Výsledkem byl pokles ekonomiky Ruska o 2,1 % (2022). Došlo rovněž k zmrazení ruských aktiv na západě a hlavně až 70 % rezerv centrální banky. Sankce zasáhly i osoby a instituce, kterých bylo celkově více než 1 500.¹²¹

Graf 14: Průměrný růst HDP států G20 za období 1996-2022

Zdroj: The World Bank, vlastní zpracování

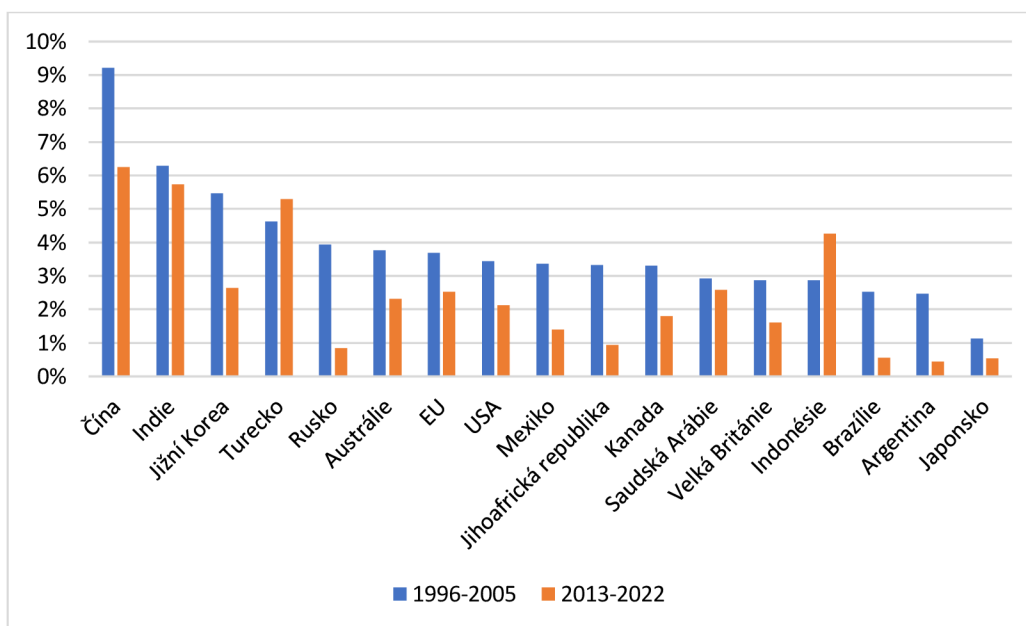
Z grafu číslo 14 ke zřejmý velmi malý růst hrubého domácího produktu Japonska v období 1996-2022, ale nebylo tomu tak vždy. V 50. a 60. letech 20. století dosahovalo hospodářství dvouciferného růstu, a dokonce se v roce 1975 stalo Japonsko 3. největší ekonomikou světa. Výhodou země totiž byla vzdělaná a pracovitá populace. Významný byl i pokles výdajů na zbrojení, kvůli roli Japonska ve druhé světové válce. Výnosy z daní tak mohly putovat to perspektivnějších oblastí.¹²² Postupně se hospodářský růst zpomaloval až se země dostala v průběhu 90. let 20. století do stavu blízkému pasti likvidy. Vláda totiž řešila problémy se zpomalováním ekonomiky fiskální expanzí. Nejenže aplikovaná politika nevedla ke kýženému cíli, ale Japonsko významně zadlužila. Místo toho, aby byly peníze investovány, tak skončily ve spotřebě. Panovala totiž obava z další daňové zátěže, kterou vláda skutečně plánovala a chtěla tím v budoucnosti kompenzovat zadlužení státu.¹²³

¹²¹ Council of the EU and the European Council. *Infographic - Impact of sanctions on the Russian economy*. Online, 2024. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/en>. [cit. 2024-03-02].

¹²² TOMEŠ, Z. *Hospodářská politika 1900-2007*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 199

¹²³ TOMEŠ, Z. *Hospodářská politika 1900-2007*. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 208-209

Graf 15: Průměrný růst HDP států G20 za období 1996-2005 a 2013-2022

Zdroj: The World Bank, vlastní zpracování

Na grafu číslo 15 je viditelný vzestup hospodářského růstu pouze u dvou států ze skupiny G20. Jedním z nich je Indonésie, která skrývá velký potenciál. Jedná se o zemi se zásobami přírodních zdrojů, mladou pracovní silou, stabilně nízkou inflací, a hlavně se stabilním a dekády trvajícím hospodářským růstem. Indonésie postupně industrializuje svoji ekonomiku a otevírá se zahraničnímu obchodu. Hospodářský růst byl zasažen pouze při Asijské finanční krizi (1997-1999), kdy se hrubý domácí produkt zmenšil průměrně každý rok o 6,4 %. Naopak v době Velké finanční krize nebyla ekonomika zasažena tak významně jako u jiných sousedních států. V zemi současně dochází k postupnému posilování průmyslu v hospodářství a k útlumu zemědělství, které ještě v roce 2009 mělo na hrubém domácím produktu podíl 16 %.¹²⁴

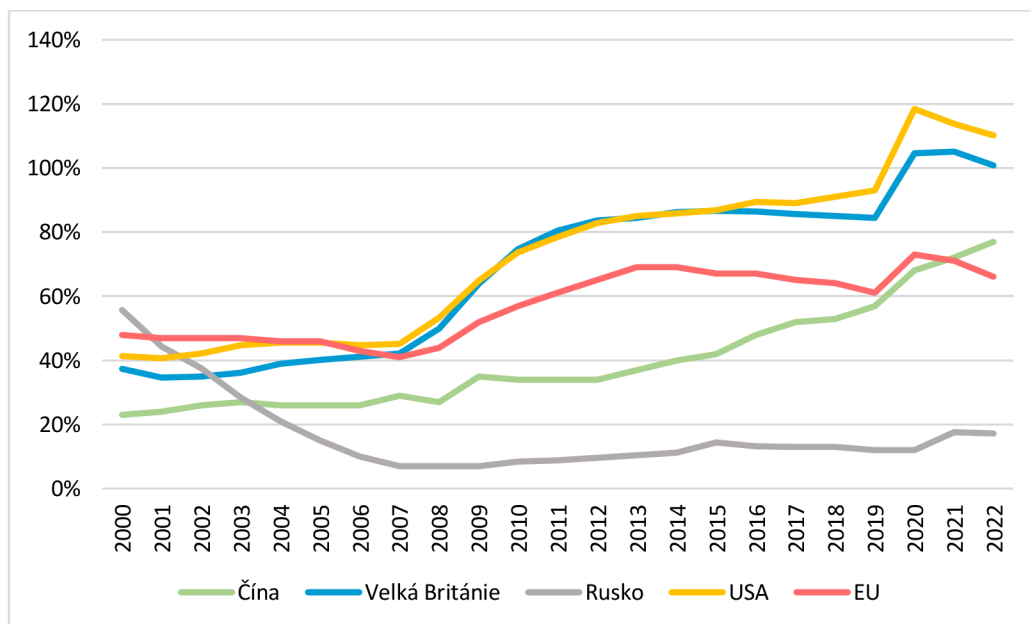
Podle výpočtů dochází k postupnému přibližování zkoumaných států, respektive k sobě z hlediska průměrného růstu HDP konvergují. Hodnota rozptylu souboru se snížila z 10,1 (1996) na 5,5 (2022). Konvergence je zapříčiněná zpomalením růstu většiny rozvinutých a části nerozvinutých ekonomik, a naopak zrychlením růstu dvou rozvíjejících se ekonomik. Zároveň si Evropská unie vede v porovnání s ostatními státy G20 relativně dobře a roste nad jejich průměrem.

¹²⁴ ELIAS, S.; NOONE, C. *The Growth and Development of the Indonesian Economy*. Online. Reserve Bank of Australia, 2011. Dostupné z: <https://www.rba.gov.au>. [cit. 2024-03-02].

4.2.2 Státní dluh v poměru k HDP

Z grafu číslo 16 je zřejmý rostoucí trend zadlužování USA. Spojené státy svádí boj s deficitem už několik desetiletí. Ještě v roce 1948 dosahoval federální dluh v poměru k HDP 96 %. V průběhu let klesl až na 32 %, kde se pohyboval v roce 1979. Nakonec zadlužení vzrostlo až na 123 % (2023) vůči HDP. Tak vysoký dluh znamená i nezměrné sumy na jeho obsluhu, proto americká ekonomika v roce 2024 vynaloží pouze na úroky 17 % svého rozpočtu.¹²⁵ Přitom ještě v roce 2022 tvořily výdaje na obsluhu federálního dluhu s 9 % čtvrtou největší položku v rozpočtu. Počátkem trendu zadlužování byly 80. léta 20. století, kdy administrativa Ronalda Reagana zvýšila výdaje na zbrojení a významně snížila daně. Tato politika znovu nastartovala zadlužení, které se zastavilo až za prezidenta Williama Clintona. V roce 1998 se poprvé od za 40 let dostal rozpočet do kladných hodnot a udržel se tam ještě následující 3 roky. Deficity se vrátily za doby vlády George Walkera Bushe, který stejně jako Reagan snižoval daně, a navíc se pod jeho vládou navýšily výdaje na obranu v důsledku invaze do Afghánistánu a Iráku. Situace se nezměnila ani za Baracka Obamy, který byl nucen pod vlivem Velké recese pokračovat v zadlužování i nadále.¹²⁶

Graf 16: Vývoj státního dluhu v poměru k HDP států G20 za období 2000-2022

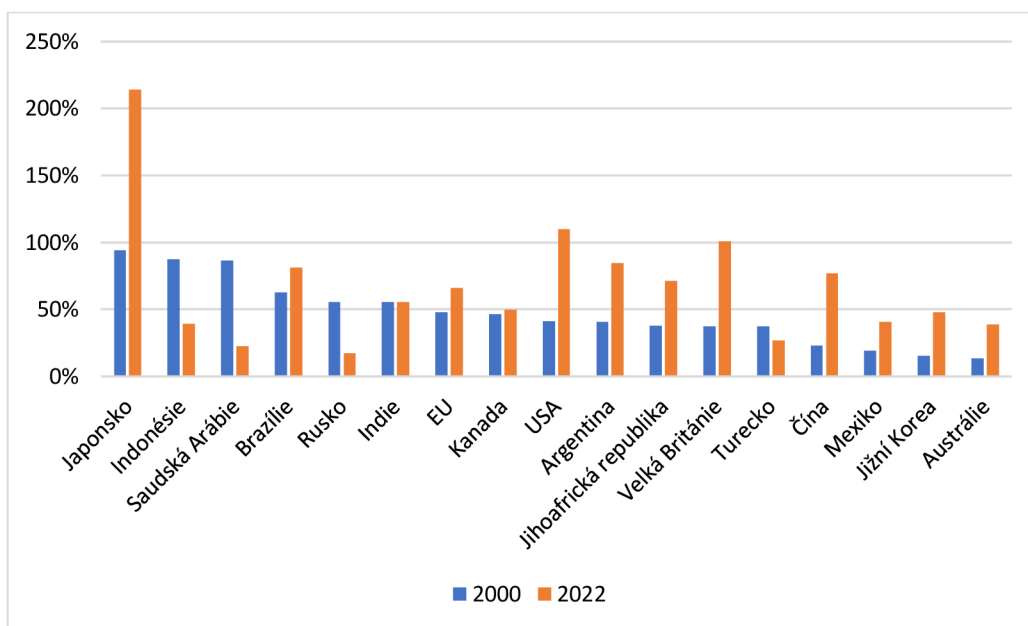

Zdroj: International Monetary Fund a TRADING ECONOMICS, vlastní zpracování

¹²⁵ United States Department of the Treasury. *What is the national debt?*. Online, 2024. Dostupné z: <https://fiscaldata.treasury.gov>. [cit. 2024-03-03].

¹²⁶ MCBRIDE, J.; BERMAN, N.; SIRIPURAPU, A. *The U.S. National Debt Dilemma*. Online. Council on Foreign Relations, 2023. Dostupné z: <https://www.cfr.org>. [cit. 2024-03-03].

Graf 17: Státní dluh v poměru k HDP států G20 v letech 2000 a 2022

Zdroj: International Monetary Fund a TRADING ECONOMICS, vlastní zpracování

Na grafu 17 je viditelný bezprecedentní nárůst zadlužení u Japonska. V roce 2023 tvořily pouze výdaje na obsluhu státního dluhu 22,1 % rozpočtu. Země navíc čelí dramatické krizi ve formě extrémního stárnutí populace. Podle odhadů by dokonce v roce 2040 měly sociální výdaje tvořit skoro 25 % HDP. Zároveň mají do roku 2027 narůst výdaje na obranu na 2 % HDP. Japonsko se přitom v rámci států skupiny G7 řadí mezi druhou nejhorší zemi v hodnocení kredibility. Země tak vede boj s demografií, protože stárnutí populace a vysoké zadlužení není dlouhodobě udržitelné v kombinaci s hospodářským růstem. Pokud nenastane razantní zvýšení produktivity práce, tak nebude možné udržet ani stávající relativně nízký hospodářský růst, což povede jen k prohloubení zadlužení. Řešení problémů se nabízí mnoho. Například zavedení nových nebo zvýšení stávajících spotřebních daní, kterým by mohlo zároveň napomoci stárnutí populace, protože lidé v postproduktivním věku dávají nejvíce peněz do spotřeby.¹²⁷

Na základě výpočtů dochází k postupnému oddalování, respektive divergenci jednotlivých členů skupiny G20. Rozptyl hodnot byl nejnižší na počátku sledovaného období 567 (2000) a naopak nejvyšší na jeho konci, kdy dosáhl hodnoty 2024 (2022). Hlavní důvod divergence se nachází u rozvinutých ekonomik jako je třeba Japonsko nebo USA, kde dochází ke stárnutí populace a zvyšuje se zadlužování vlivem tlaku sociálního systému, který

¹²⁷ SHARP, A. *Japan's growing debt mountain: Crisis, what crisis?*. Online. Nikkei Asia, 2023. Dostupné z: <https://asia.nikkei.com>. [cit. 2024-03-03].

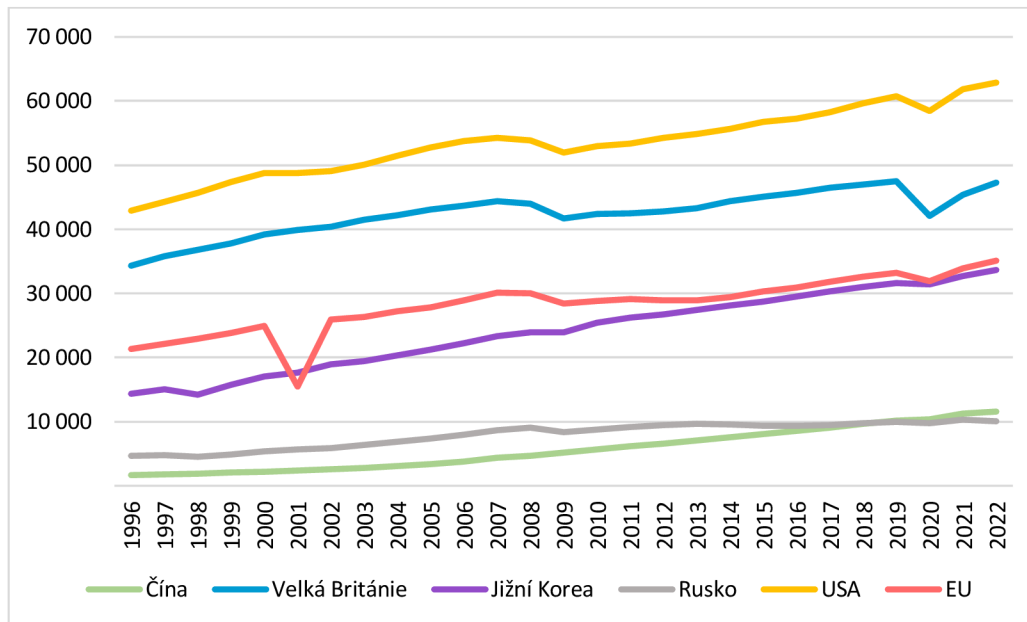
je za takového demografického trendu neudržitelný. Naopak zadlužení snížily státy jako Indonésie a Saudská Arábie, které jsou na vzestupu a mohou své zadlužení proti HDP kompenzovat vysokým hospodářským růstem ekonomiky. Samotná Evropská unie si v porovnání s těmito rozvíjejícími státy vede relativně špatně, ale je nutné ji porovnat se zeměmi, které čelí stejným nebo alespoň podobným výzvám a obtížím. Mezi takové země se řadí právě Japonsko, Spojené státy americké anebo Velká Británie. Oproti těmto státům si EU vede velice dobře, protože její zadlužení za stejnou dobu nestouplo tak výrazně.

4.2.3 HDP na jednoho obyvatele

Z grafu číslo 18 je zřejmé, že Jižní Korea dlouhodobě dohání ve výkonu ekonomiky Evropskou unii. Přitom ještě v 60. letech 20. století bylo hospodářství v Jižní Koreji postavené na agrárním sektoru, ale od té doby se země výrazně industrializovala. V roce 2016 se dokonce dostala na místo 11. největší ekonomiky světa. Za úspěchem země je mnoho příčin, ale nejdůležitějším prvkem je jednoduchost podnikání. Podle hodnocení Světové banky z roku 2018 se Korea dokonce umístila na 4. místě a předběhla tak Spojené státy americké, které ve stejném žebříčku byly až na 6. pozici. Pro srovnání se sousední Japonsko umístilo v rámci stejného hodnocení až na 34. místě a Čínská lidově demokratická republika až na 78. příčce. V zemi tak lze velmi snadno začít podnikat, což přispívá k lepší ekonomické situaci. Jižní Korea nejenže nabízí příznivé podnikatelské prostředí, ale dlouhodobě investuje do inovací, což se velmi pozitivně projevilo v hospodářském růstu. Zároveň země vynakládá vysoké procento HDP na výzkum a vývoj. Dokonce více než světoví průkopníci inovací jako jsou Spojené státy a Japonsko. Zatímco výdaje na výzkum v Koreji v roce 1996 dosáhly pouze 2,24 % vůči HDP, tak u Spojených států to bylo 2,44 %. Situace se diametrálně obrátila v roce 2015, kdy USA vynaložily na výzkum a vývoj pouze 2,79 % svého HDP, ale Jižní Korea svoje výdaje zvýšila až na 4,23 %. Zemi rovněž velmi prospívá její otevřenost zahraničnímu obchodu. Korea se čím dál více orientuje na export. Proto se podíl vývozu na HDP mezi lety 1995 a 2012 více než zdvojnásobil z 25,9 % až na 56,3 %. Hlavní výzvou pro udržení současného tempa růstu je pro Koreu Čína, která se také zaměřuje na vysoce kvalifikovanou výrobu a export. Rovněž relativně rychle a stabilně navyšuje výdaje na výzkum a vývoj, protože si uvědomuje jejich důležitost pro růst hospodářství. Korea tak má proti sobě soupeře, který se začíná specializovat na export stejného druhu zboží a v tomto soupeření tahá Korea za kratší konec provazu v několika klíčových faktorech. Čína je daleko větší a má přístup k bohatším zásobám nerostného

bohatství. Korea má zároveň o hodně menší populaci a tím i pracovní sílu, která se kvůli stárnutí populace zmenšuje.¹²⁸

Graf 18: Vývoj HDP na jednoho obyvatele (USD) států G20 za období 1996-2022

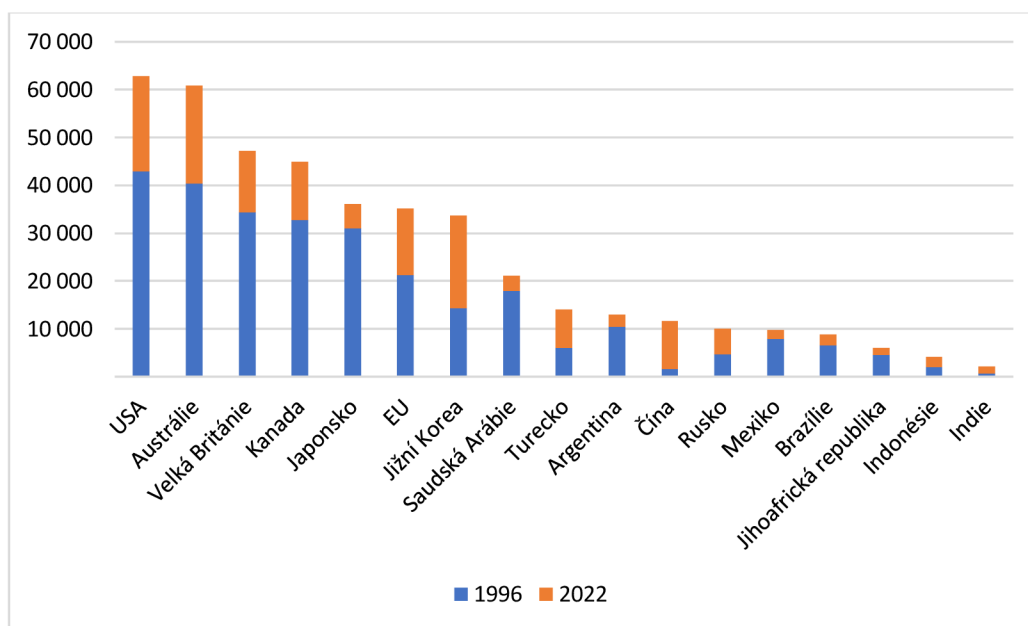
Zdroj: The World Bank, vlastní zpracování

Na grafu číslo 19 se na druhé pozici v HDP na jednoho obyvatele nachází Austrálie, která v absolutním vyjádření rostla ze sledovaných států nejvíce. Zemi se od roku 1991 dlouho dařilo několik desetiletí vyhnout recesi. Drobné propady hospodářství se odehrály pouze ve třech případech a jednalo se o kvartály, což neznamená recesi, při které se musí ekonomika propadnout minimálně dva kvartály za sebou. Prvním propadem si prošla Austrálie v posledním kvartálu roku 2000, kdy došlo ke splasknutí internetové bubliny, ale země se na rozdíl od států Evropy nedostala do recese. Dalším menším propadem si země prošla ve čtvrtém kvartálu 2008, kdy došlo k Velké finanční krizi, která zasáhla Austrálii minimálně. Poslední propad byl způsobený potopami ve státě Queensland během prvního kvartálu roku 2011. Austrálie tak v porovnání s ostatními rozvinutými ekonomikami rostla výrazně více a zároveň se netrpí hlavním problémem většiny západních států, a to je stárnutí populace. Země totiž dlouhodobě vykazuje hospodářský růst a zároveň markantní nárůst obyvatel, který v období 1997-2018 byl průměrně každý rok 1,37 %, což byl v rámci států OECD pátý nejlepší výsledek. Struktura hospodářství Austrálie si v období 1991-2018

¹²⁸ SANTACREU, A.; ZHU, H. *How Did South Korea's Economy Develop So Quickly?*. Online. Federal Reserve Bank of St. Louis, 2018. Dostupné z: <https://www.stlouisfed.org>. [cit. 2024-03-04].

prošla velkou řadou změn. Podíl výrobního sektoru na HDP klesl z 10,7 % na 5,8 %, ale nejedná se o absolutní pokles, protože naopak rostly rychleji jiné sektory jako služby. Finančnictví a pojišťovnictví tak postupně převzalo od výrobního sektoru roli největšího přispěvatele na HDP. Jejich podíl vzrostl z 6,3 % na 8,7 %. Zároveň je na vzestupu i těžební sektor (uhlí a železná ruda). Stejným trendem se řídí i stavebnictví, které roste zejména kvůli zvyšující se populaci způsobenou imigrací. Sektor získal podíl 7,8 % na HDP a stal se tak druhým největším přispěvatelem na HDP. ¹²⁹

Graf 19: HDP na jednoho obyvatele (USD) států G20 v letech 1996 a 2022

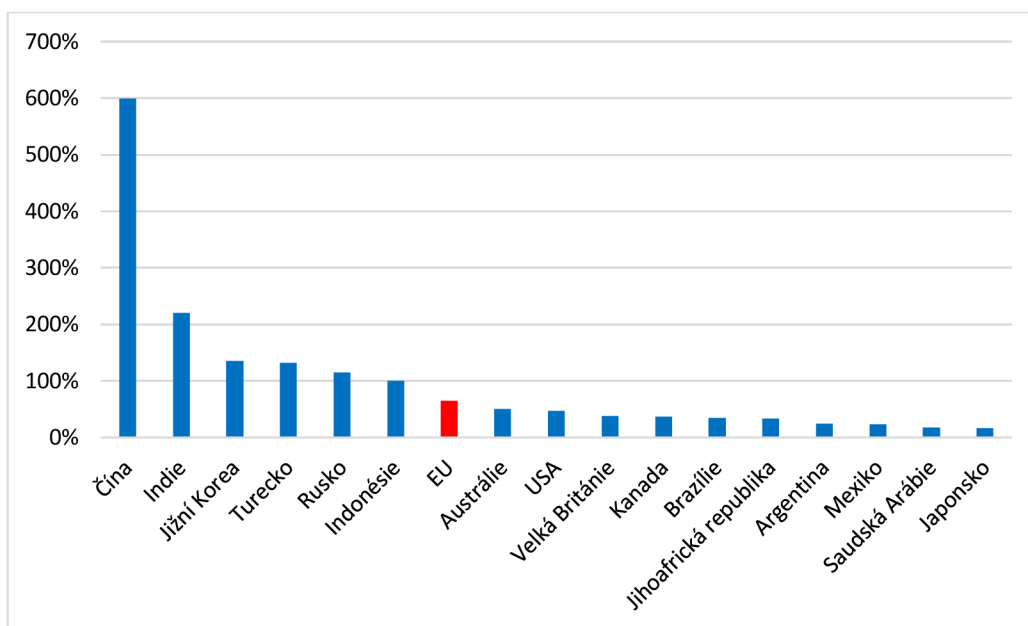
Zdroj: The World Bank, vlastní zpracování

Nekonečně trvající hospodářský růst Austrálie nakonec trval skoro 30 let. Zemi se sice podařilo vyhnout recesi při drtivé Velké finanční krizi, ale pandemie onemocnění Covid-19 už zasáhla místní ekonomiku a poslala jí do recese. Hospodářství se propadlo v prvních dvou kvartálech roku 2020. V druhém kvartálu se ekonomika zmenšila o 7 %, což byl nejvyšší propad od roku 1957, kdy vláda začala zaznamenávat statistiku. Zároveň vystřelila i nezaměstnanost, která v červenci 2020 dosáhla 7,5. Jednalo se o nejhorší výsledek za posledních 22 let. ¹³⁰

¹²⁹ O'BRIEN, G. *27 years and counting since Australia's last recession*. Online. Parliament of Australia, 2018. Dostupné z: <https://www.aph.gov.au>. [cit. 2024-03-04].

¹³⁰ KWAI, I. *Australia's First Recession in Decades Signals Tougher Times to Come*. Online. The New York Times Company, 2020. Dostupné z: <https://www.nytimes.com>. [cit. 2024-03-04].

Graf 20: Nárůst HDP na jednoho obyvatele států G20 za období 1996-2022

Zdroj: The World Bank, vlastní zpracování

Z grafu číslo 21 je viditelný odstup Číny od ostatních zemí. Počátkem rapidního nárůstu byl rok 1979, kdy se v Číně spustil procese liberalizace, který z velmi chudé a od mezinárodního obchodu izolované země vytvořil jednu z nejrychleji rostoucích ekonomik na světě. Do roku 2018 rostlo hospodářství v průměru každý rok o 9,5 %. Každých osm let se hrubý domácí produkt zdvojnásobil. Za pomoci tak vysokého růstu se podařilo dostat až 800 milionů lidí nad hranici chudoby, kteří doposud žili v těžké bídě. Zároveň se z Číny stala největší ekonomika světa. Potenciál země se ale postupně vyčerpává. Proto se růst 14,2 % z roku 2007 snížil na 6,6 % v roce 2018. Podle odhadů zpomalí zvětšování ekonomiky až na 5,5 % (2024).¹³¹

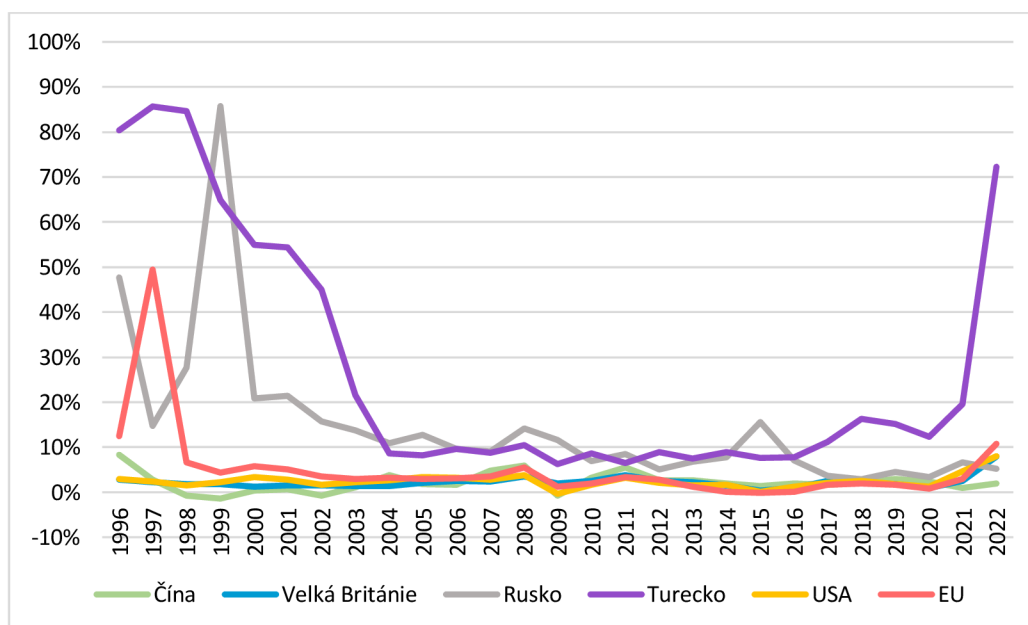
Na základě výpočtů nedochází k přibližování jednotlivých států mezi sebou naopak dochází k jejich oddalování. Rozptýl se z 198 634 272 (1996) zvýšil na 376 833 700 (2022). Nastává zde prakticky stejný problém jako uvnitř Evropské unie, kde rovněž dochází ke stejnému problému, kdy bohaté státy v absolutním vyjádření bohatnou více než ty chudé, které nerostou natolik rychle, aby mohly dohnat rozvinuté ekonomiky. Při porovnání Evropské unie s těmito nerozvinutými ekonomikami si tak vede dobře, protože bohatne více, ale v porovnání s ostatními rozvinutými státy jako je USA nebo Austrálie výrazně zaostává.

¹³¹ MORISSON, W. *China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States (RL33534)*. Online. Congressional Research Service, 2019. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov>. [cit. 2024-03-04].

4.2.4 Míra inflace

Na grafu číslo 21 je zřejmá vysoká inflace u Turecka na začátku sledovaného období. Ačkoliv byla taková inflace oproti ostatním státům nestandardní, tak v případě Turecka byla naprosto běžným jevem. Období od roku 1951-1976 patřilo mezi klidnější, protože inflace dosahovala pouze jednotek až nižších desítek procent. V roce 1977 už vystoupala k 25 %, což bylo pro zbytek 20. století relativně málo, protože ještě v roce 2001 dosahovala inflace 55 %. Jenom během 80. a 90. let 20. století se ani jednou nesnížila pod 25 %. Naopak v roce 1994 dokonce překonala 100 %. Inflace byla způsobena několika faktory, ale hlavní příčina se nacházela u razantně vysokých schodků veřejných rozpočtů. Situaci ani nepomáhala monetizace veřejných dluhů a zvyšující se úroky, respektive výdaje na obsluhu dluhu. Samotné peníze získané na dluh mířily do mnoha projektů na výstavbu infrastruktury. Nemalou položkou byly i vysoké výdaje na obranu. K tlumení inflace nepomáhala ani politická nestabilita a populistická rétorika, která se v pravidelných intervalech opakovala po pár let a obzvláště před volbami. Vliv na inflaci měly i ropné šoky a s tím spjaté zvýšení cen ropy. Po celé dvě dekády (1980-2000) se v zemi držela vysoká inflace. V průběhu let nastalo několik pokusů o její snížení, ale ani jeden z nich nebyl úspěšný.¹³²

Graf 21: Inflace států G20 za období 1996-2022

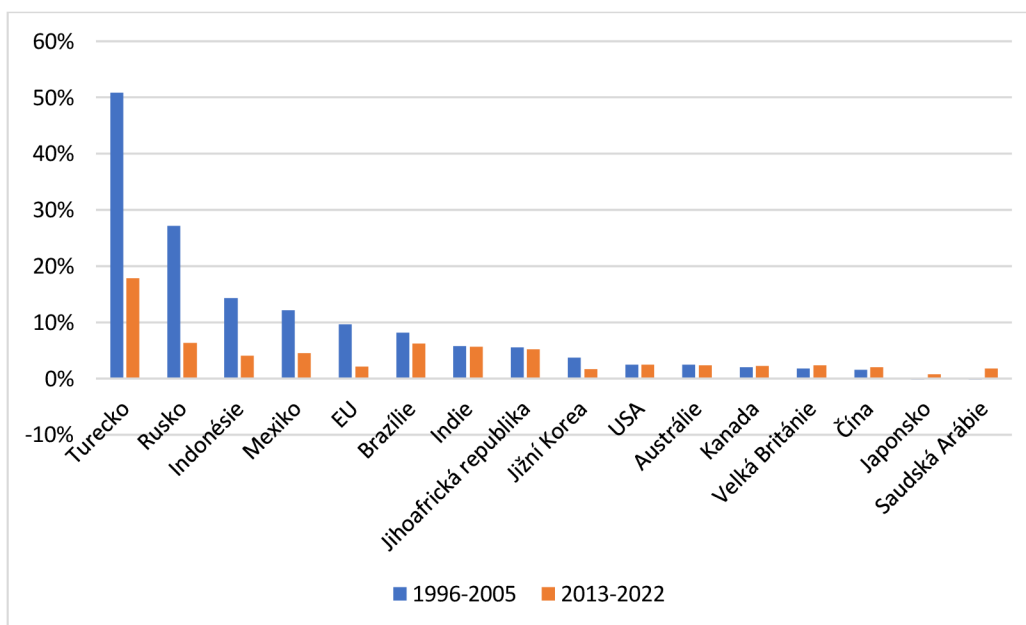

Zdroj: The World Bank, vlastní zpracování

¹³² KIBRITÇIOĞLU, A.; RITTENBERG, L.; SELÇUK, F. *Inflation and Disinflation in Turkey*. Londýn: Routledge, 2018. s. 43-44

Inflace postupně klesla až na relativně nízké hodnoty v roce 2004. Návrat růstového trendu pak přišel až ve druhé dekádě 21. století. Během velmi krátkého horizontu se inflace skokově zvýšila o desítky procent. V prosinci roku 2023 dosáhla 64,8 %. Turecká ekonomika se zároveň už nějakou dobu nacházela ve stavu přehřátí, což situaci značně komplikuje. Příčina vysoké inflace může být způsobená razantním snížením úrokových sazeb po znovuzvolení Recepta Tayyipa Erdogana prezidentem a výměně guvernéra centrální banky. Úroková sazba byla červnu 2023 snížena z 42,5 % na 8 %. Centrální banka tak dala přednost hospodářskému růstu a konkurenceschopnosti se zahraničím, před krocením inflace, která v zemi opět nabrala podobné tempo jako v minulosti. Zároveň došlo k postupnému oslabování turecké měny (liry) a navýšení nezaměstnanosti. Turecko tak čelí mnoha problémům najednou, které se mohou v budoucnosti negativně projevit na stavu hospodářství země. Zvyšování nezaměstnaností spolu se snižováním mezd může vést k emigraci vysoce vzdělaných obyvatel do států v Evropské unii, kde naleznou daleko větší možnost uplatnění. Situaci ani nepomáhá negativní saldo zahraničního obchodu. Země se tak nachází uprostřed inflační krize, která se v budoucnosti může velmi snadno transformovat i v hospodářskou.¹³³

Graf 22: Průměrná inflace států G20 za období 1996-2005 a 2013-2022

Zdroj: The World Bank, vlastní zpracování

¹³³ LAHIRI, I. *Turkey inflation soars to over one-year high at 64.8%*. Online. Euronews, 2024. Dostupné z: <https://www.euronews.com>. [cit. 2024-03-08].

Z grafu číslo 22 je viditelné, že si Evropská unie v porovnání s ostatními státy skupiny G20 vedla v období 1996-2005 hůře. Průměrná inflace totiž byla v rámci rozvinutých ekonomik mezi členy skupiny nejvyšší. V následujícím období (2013-2022) se už stav Evropské unie zlepšil a inflace výrazně klesla. Přiblížila se tak k dalším vyspělým ekonomikám jako je Kanada nebo Spojené státy americké.

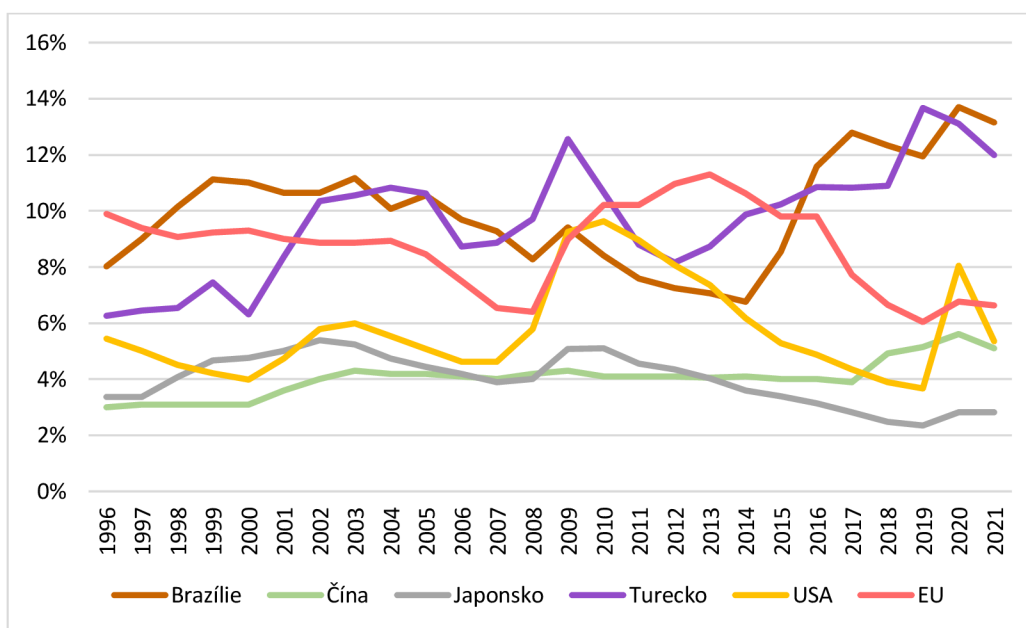
Podle výpočtů dochází k postupnému přibližování, respektive konvergenci jednotlivých států skupiny G20 v případě inflace. Na začátku sledovaného období (1996) dosáhl rozptyl souboru hodnoty 441 a postupně do roku 2022 klesl až na 262. Zároveň rozptyl dosáhl svého maxima v roce 1999 (598) a minima až v roce 2012 (5), což je významně nízká hodnota.

4.2.5 Míra nezaměstnanosti

Na grafu číslo 23 je zřejmé, že Brazílie měla v průběhu sledovaného období relativně vysokou nezaměstnanost. Přitom se země mezi lety 1900-1973 řadila mezi nejrychleji rostoucí ekonomiky světa. Hrubý domácí produkt na jednoho obyvatele se průměrně každý rok zvětšil o 2,5 %. Rychleji rostlo pouze Finsko a Japonsko. Mezi lety 1940-1980 byl hospodářský růst nižší než 4 % pouze čtyřikrát a zároveň se země propadla do recese pouze jednou, a to v roce 1942. Ke zpomalení ekonomiky došlo mezi lety 1981-1992, kdy se hrubý domácí produkt na jednoho obyvatele v průměru každý rok snížil o 0,5 %. Proto došlo i k omezení veřejných investic, které se snížily z 23 % (1980) na 14 % (1992) hrubého domácího produktu. Zároveň se kumulací několika negativních vlivů objevila v zemi na začátku 80. let 20. století vysoká inflace, která se v zemi držela dlouho dobu. Velký vliv na situaci měla špatná monetární politika v 70. a 80. letech 20. století v kombinaci s druhým ropným šokem. Výsledkem byla meziroční inflace okolo 100 % (1980-1982). V důsledku prudké devalvace měny došlo k dalšímu proinflačnímu impulzu. Proto se v roce 1983 zvýšila cenová hladina už o 200 %. Mezi lety 1986-1991 došlo k celkem pěti pokusům o stabilizaci a nápravu situace, ale všechny do jednoho skončily debaklem. Několik neúspěchů na zlepšení stavu se navíc promítl v inflačním očekávání a problém se jen více prohloubil. V roce 1989 se inflace blížila k 1300 %. K nápravě nedošlo ještě ani v roce 1993, kdy došlo ke snížení kupní hodnoty peněz skoro o 2700 %. Až do 90 let měla nezaměstnanost jasný trend, přičemž odpovídala hospodářskému cyklu a její fluktuace byla mírná. Tento dlouhotrvající trend skončil v roce 1995, kdy nezaměstnanost dosáhla 4,6 % a začala postupně růst a v průběhu roku 1998 už dosahovala 7,6 %. Problémem byla automatizace

v průmyslu, kde nekvalifikovaní pracovníci přicházeli o práci a stali se tak nadbytečnými. Mnoho z nich vzhledem ke své nízké úrovni dosaženého vzdělání nacházelo zaměstnání v rostoucím sektoru služeb. Za pomoci nových technologií se tak významně zvýšila produktivita práce, ale cenou za to bylo zrušení mnoha pracovních míst a zvýšení nezaměstnanosti. Prohloubení problému nastalo v průběhu let 1997 a 1998, kdy byl sektor služeb už plně nasycen a nebyl již schopen absorbovat další nezaměstnané pracovníky.¹³⁴

Graf 23: Nezaměstnanost států G20 za období 1996-2021

Zdroj: The World Bank, vlastní zpracování

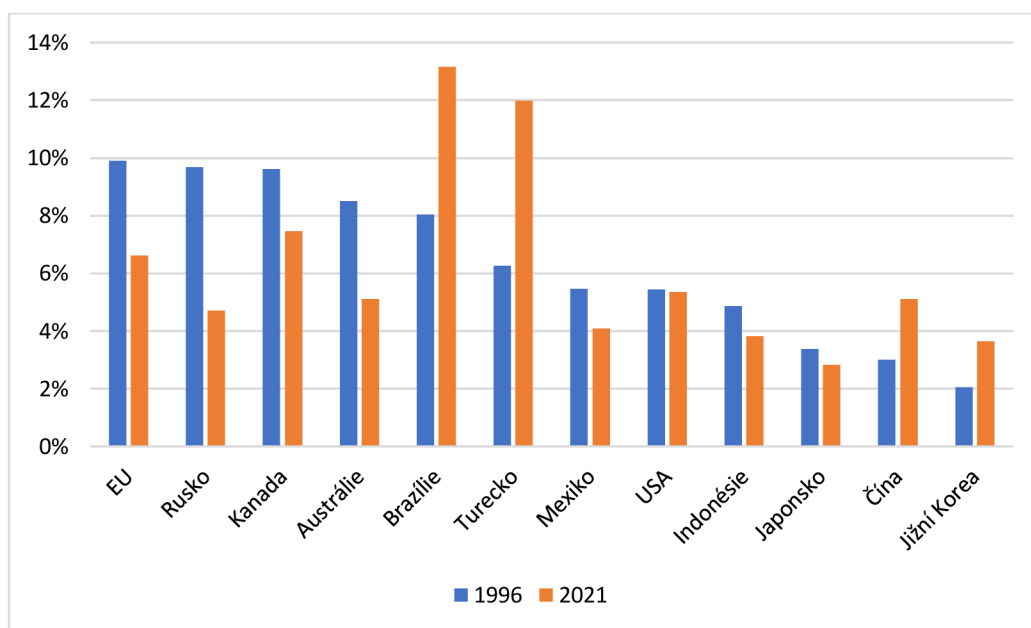
V následujících letech pak nezaměstnanost v Brazílii významně oscilovala, ale měla postupný klesající trend. Na konci roku 2013 dokonce dosáhla svého dlouhodobého minima 6,3 %. Bohužel přišla následující rok recese, která v zemi zůstala další necelé čtyři roky. Nezaměstnanost tak dosáhla nejvíce 13,7 % v průběhu roku 2017 a s blížícím se koncem recese postupně klesala. Ke konci roku 2019 už dosahovala 11,1 %, ale bohužel příchod pandemie onemocnění Covid-19 a s tím spjatá recese vedly k dalšímu růstu. Nejvyšší nezaměstnanost byla v roce 2021, kdy dosáhla 14,9 %. Situaci významně pomohl konec recese ještě ve stejném roce. Ke konci roku 2023 už nezaměstnanost dosahovala 7,8 %, ale ani tehdy nedosáhla na relativně nízkou nezaměstnanost z konce roku 2013.¹³⁵

¹³⁴ RIGOLON, F.; GIAMVIAGI, F. *The Brazilian economy: general overview*. Online. Banco Nacional de Desenvolvimento Econômico e Social, 1999. Dostupné z: <https://www.bndes.gov.br>. [cit. 2024-03-09].

¹³⁵ RODRIGUEZ, D. *Job market data confirms Brazil's positive economic momentum*. Online. The Brazilian Report, 2023. Dostupné z: <https://brazilian.report>. [cit. 2024-03-09].

Brazílie ukončila rok 2023 s nárůstem hrubého domácího produktu o 2,9 %. V posledním kvartálu roku už ale ekonomika zpomalovala a blížila se stagnaci. Tento negativní trend se může projevit na hospodářském růstu pro rok 2024. Ekonomice v počátku roku 2023 významně pomohlo zemědělství, export a spotřeba domácností. Stagnace hrubého domácího produktu ve zmíněném čtvrtém kvartálu 2023 a očekávaný pokles spotřeby domácností pro rok 2024 napovídá, že hospodářství Brazílie pravděpodobně zpomalí.¹³⁶

Graf 24: Nezaměstnanost států G20 v letech 1996 a 2021

Zdroj: The World Bank, vlastní zpracování

Z grafu číslo 24 je viditelné, že Evropská unie si v míře nezaměstnanosti v roce 1996 vedla ze všech států skupiny G20 nejhůře. Významně k tomu přispěla transformace států z bývalého východního bloku a dlouhotrvající vysoká nezaměstnanost některých západních ekonomik jako je Španělsko a Francie. V roce 2021 se Evropské unii dařilo lépe a umístila se již na čtvrtém místě. Dokonce neměla ani v rámci vyspělých ekonomik uvnitř skupiny G20 nejvyšší nezaměstnanost. Na tuto pozici se totiž dostala Kanada.

Podle výpočtu došlo za sledované období (1996-2021) k postupnému oddalování, respektive divergenci mezi jednotlivými státy. Hodnota rozptylu souboru se z 7,01 (1996) zvýšila na 9,74 (2021). Maximálních hodnot bylo ale dosaženo v roce 2020 (11,23) a minima v roce 2008 (3,67).

¹³⁶ ARAUJO, G.; FRONTINI, P. *Brazil's economy up 2.9% in 2023 but stagnates in Q4*. Online. Reuters, 2024. Dostupné z: <https://www.reuters.com>. [cit. 2024-03-09].

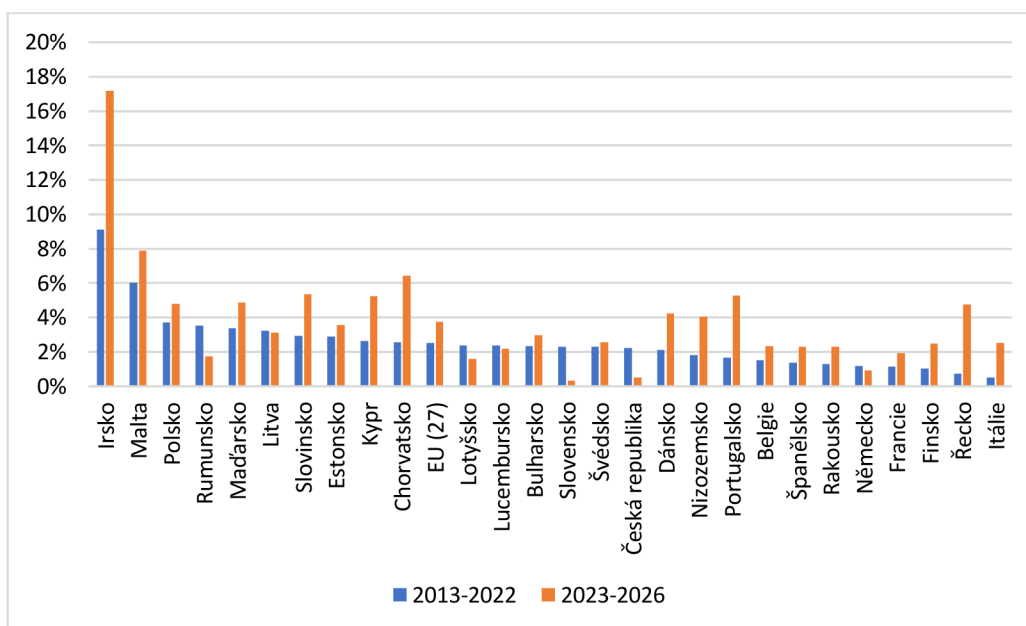
4.3 Predikce budoucího vývoje

Následující prognózy vývoje sledovaných makroekonomických ukazatelů jsou spíše jen teoretické, protože nelze předpovědět náhlé výkyvy proměnných, které jsou zapříčiněné bezprecedentními situacemi nebo změnami v ekonomice. Vliv na budoucí změny může mít i pouhá změna vládní garnitury, která bude mít diametrálně odlišné priority a tomu uzpůsobí i svoji fiskální politiku. Přesto má prognóza vypočtená za pomoci metody trendových funkcí určitou vypovídající hodnotu, protože stanovuje určitý více či méně pravděpodobný vývoj.

4.3.1 Změna HDP

Prognóza zobrazená na grafu číslo 25 předpokládá výrazný pokles růstu hrubého domácího produktu pro Českou republiku za predikované období 2023-2026. Česká ekonomika by se měla každý rok zvětšit jen o 0,5 %. Výpočty stanovují klesající trend růstu, který by měl v roce 2026 dosáhnout pouze 0,1 %.

Graf 25: Průměrný růst HDP států EU za období 2013-2022 a 2023-2026

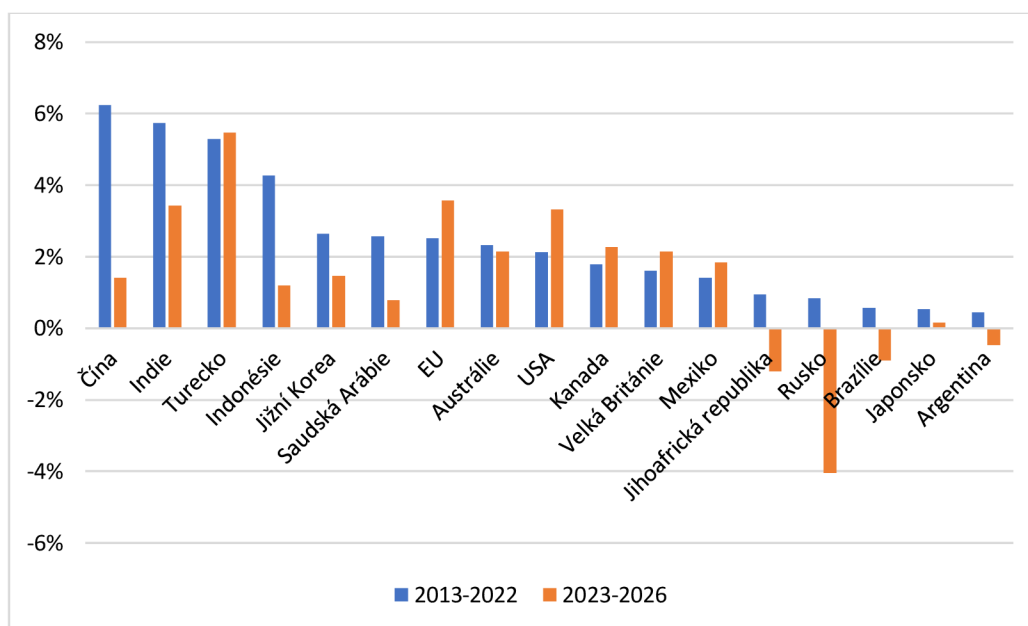

Zdroj: The World Bank, vlastní zpracování

Pro rok 2023 se predikce nepotvrdila a hospodářství České republiky se dokonce zmenšilo o 0,6 %. Příčinou byl hlavně vážnoucí export a ekonomické problémy v Německu, které tak zasáhly i tuzemsko. V roce 2024 se naopak očekává oživení ekonomiky a růst hrubého domácího produktu o 1,1 %. Velkou roli sehraje vývoz a významně může přispět i zvýšení spotřeby domácností, které podpoří nízká inflace. Podle ekonomů by mělo dojít

k nárůstu cenové hladiny pouze o 2,7 %.¹³⁷ Predikce a skutečné výsledky se tedy významně liší, a to skoro o celé jedno procento, ale je velmi pravděpodobné, že se nakonec k sobě přiblíží alespoň v průměru za celé predikované období. Pokles v prvním roce bude vykompenzován vyšším růstem v následujících letech, ale průměr zůstane prakticky stejný.

Graf 26: Průměrný růst HDP států G20 za období 2013-2022 a 2023-2026

Zdroj: The World Bank, vlastní zpracování

Z grafu číslo 26 je zřejmé, že podle predikce by měla Ruská federace mezi roky 2023 a 2026 zaznamenat pokles hrubého domácího produktu o 4 %. Oslabování ekonomiky bude mít prohlubující se trend. Podle predikcí se měla ekonomika Ruska propadnout pouze v roce 2023 o 2,61 %. Na konci predikovaného období by mělo dojít k zmenšení hrubého domácího produktu o 5,54 %.

Predikce pro propad hospodářství Ruské federace se nepotvrdila. Naopak hrubý domácí produkt za rok 2023 vzrostl o 3,6 %. Důvod takového rozdílu mezi predikcí a reálným výsledkem je prostý. Rusko bylo nuceno vzhledem k válce na Ukrajině přejít na válečnou výrobu. Technicky tak dochází k maskování reálného výsledku, protože růst je zapříčiněn státem financované výroby střeliva a zbraní. Hlavně tím nedochází k žádnému růstu životní úrovně obyvatel, ale pouze růstu hospodářství. Jedná se tedy o jednorázové neproduktivní investice, které v budoucnosti nevytvářejí žádnou další hodnotu. V historii

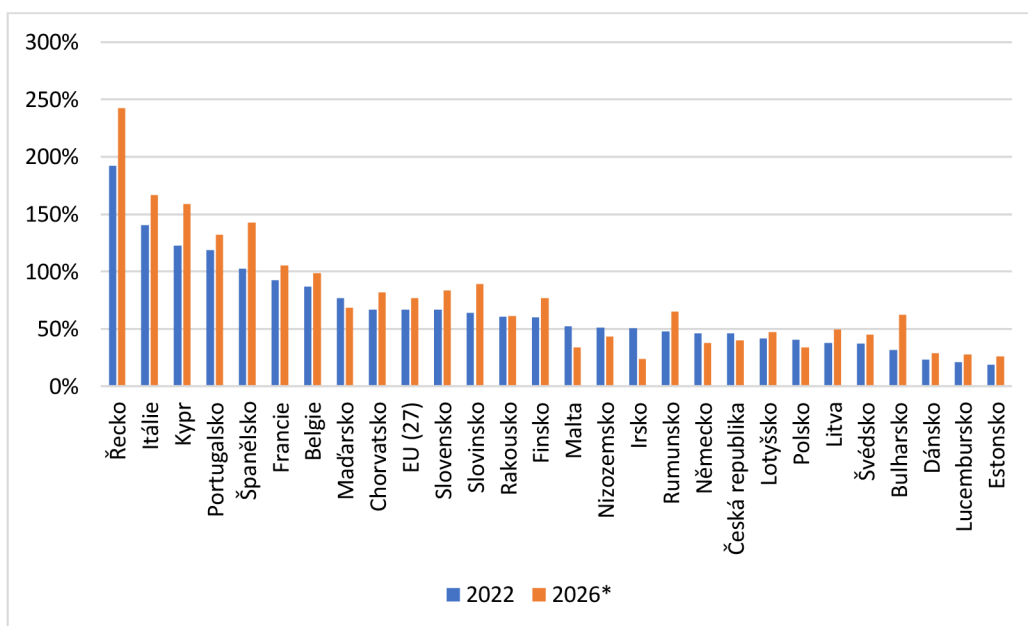
¹³⁷ Deloitte. *Výhledy české ekonomiky pro rok 2024*. Online, 2024. Dostupné z: <https://www2.deloitte.com>. [cit. 2024-03-10].

není tento jev ojedinělý a běžně tak dochází v dobách války k hospodářskému růstu vlivem vojenské výroby.¹³⁸ Po skončení války a s tím spjaté produkce vojenské techniky a materiálu lze očekávat propad ekonomiky, protože se najednou z roku na rok tyto výdaje v hospodářství neobjeví.

4.3.2 Státní dluh v poměru k HDP

Predikce pro Českou republiku předpokládá pokles státního dluhu v poměru k HDP mezi lety 2022 a 2026. Konkrétně by mělo dojít ke snížení na 39,9 % v roce 2026. Mezi rokem 2022 a predikovaným rokem 2023 mělo dojít k poklesu ze 45,8 % na 40 %. Vzhledem k poklesu hrubého domácího produktu a vysokému schodku rozpočtu lze očekávat zvýšení státního dluhu v poměru k HDP alespoň v roce 2023. Pokud bude takový trend konsolidace veřejných financí pokračovat, tak se pak zdá velmi nepravděpodobné snížení zadlužení na predikovanou hodnotu.

Graf 27: Státní dluh v poměru k HDP států EU v letech 2022 a 2026

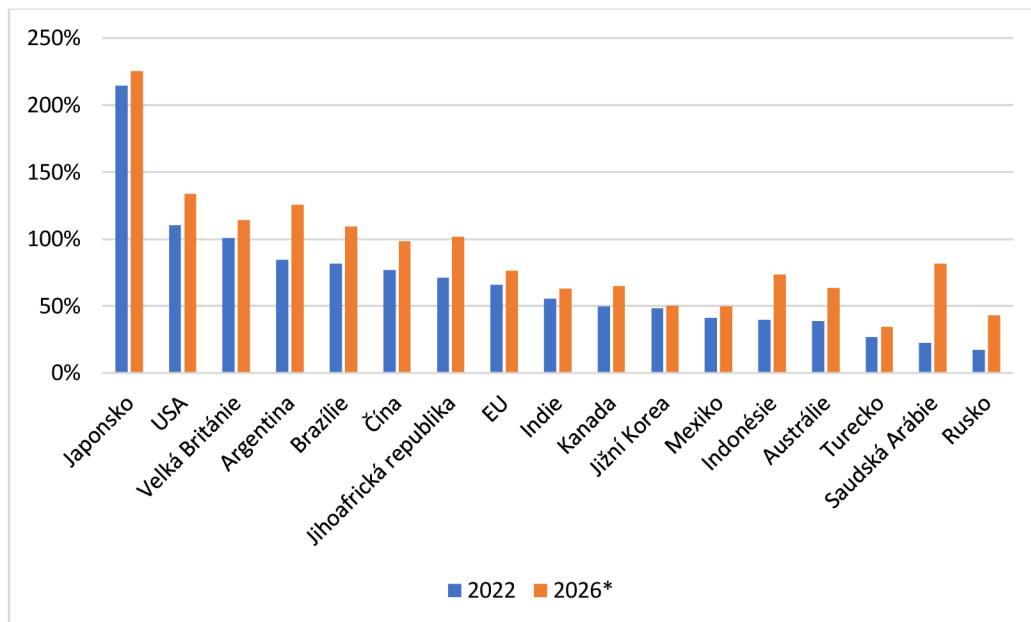
Zdroj: International Monetary Fund a TRADING ECONOMICS, vlastní zpracování

Naopak trend růstu zadlužení států jako Francie, Řecka anebo Španělska, viditelný na grafu číslo 27 se zatím nepotvrdil. V třetím kvartálu roku 2023 došlo v meziročním srovnání dokonce k poklesu v případě Řecka o 12 %. Zadlužení Španělska se snížilo o 4,2 % a v případě Francie došlo dokonce k poklesu o necelé 2 %.

¹³⁸ KORSUNSKAYA, D.; MARROW, A. *Russia's GDP boost from military spending belies wider economic woes*. Online. Reuters, 2024. Dostupné z: <https://www.reuters.com>. [cit. 2024-03-10].

Evropská unie jako celek. Na druhou stranu mělo zadlužení poklesnout u Německa, kde se tento trend potvrdil a v porovnání třetího kvartálu let 2022 a 2023 došlo ke snížení státního dluhu vůči hrubému domácímu produktu rovněž o 2 %.¹³⁹

Graf 28: Státní dluh v poměru k HDP států G20 v letech 2022 a 2026

Zdroj: International Monetary Fund a TRADING ECONOMICS, vlastní zpracování

Podle grafu číslo 28 by mělo do roku 2026 vzrůst zadlužení Argentiny na 125,37 %. Oproti roku 2020 tak podle predikcí dojde ke zvýšení státního dluhu vůči HDP o 40,9 %. Tento trend se nachází u všech členských států skupiny G20 a u všech dojde podle prognózy k určité míře navýšení zadlužení.

Případ Argentiny je jasným důkazem, proč se predikce špatně odhadují. Nepředvídatelným elementem byl nově zvolený prezident Javier Milei, který naprosto obrátil směřování politiky státu. Dostal se k moci v době, kdy země procházela nejvyšší mírou chudoby za posledních 20 let. V lednu 2024 se 57,4 % obyvatel nacházelo pod hranicí chudoby, ale přitom před inaugurací nového prezidenta v prosinci 2023 byla míra chudoby pouze na 49,5 %. Prezident Javier Milei totiž přišel s devalvací měny, která měla za následek skokový nárůst cen a došlo tak k zvýšení chudoby obyvatelstva. Na druhou stranu byl eliminován deficit státního rozpočtu, který se v lednu 2024 dostal do kladných hodnot, a to vůbec poprvé od srpna 2012. Prezident totiž snížil dotace v energetice a dopravě, ale zároveň

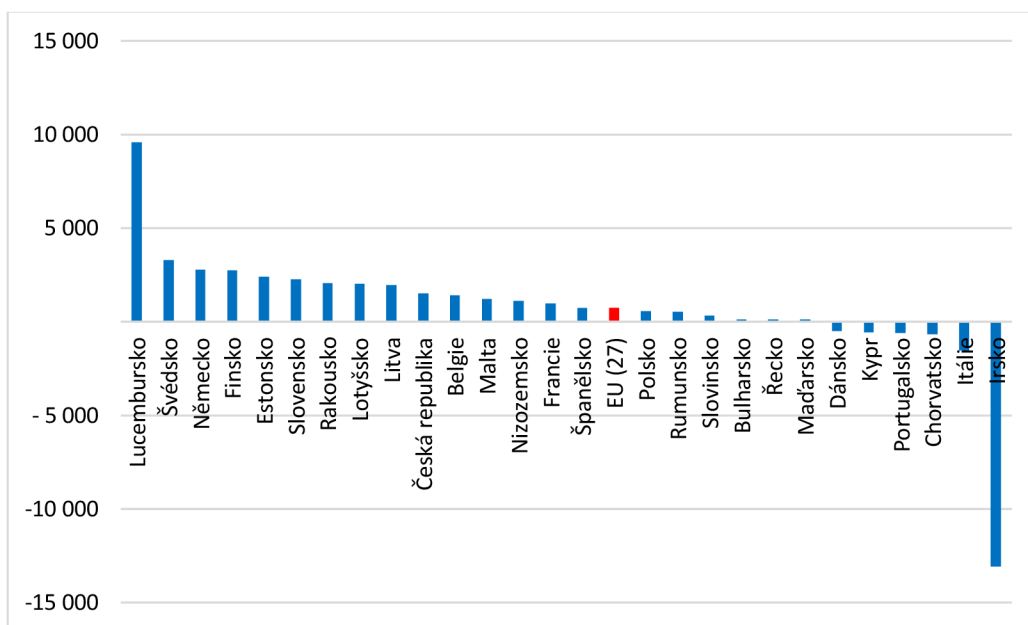
¹³⁹ Eurostat. *Government debt down to 89.9% of GDP in euro area*. Online, 2024. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat>. [cit. 2024-03-10].

s tím navýšil i některé daně.¹⁴⁰ Došlo tedy k prvnímu kladnému výsledku hospodaření rozpočtu za 12 let, ale zásadní bude až, zda se tento trend potvrdí v dlouhodobém horizontu a zároveň nedojde k poklesu hospodářství. Kdyby nastala taková situace, tak dojde k poklesu státního dluhu vůči HDP a predikce se nepotvrdí.

4.3.3 HDP na jednoho obyvatele

Na grafu číslo 29 je zřejmý propad HDP na jednoho obyvatele u Itálie. V predikovaném období 2023-2026 by mělo dojít k poklesu o 1537 dolarů. Hůře by na tom mělo být už jenom Irsko, kde podle prognózy dojde k propadu až o 13064 dolarů. Rozdíl je ale v trendu, kdy Irsko skokově poklesne a pak opět roste, ale v případě Itálie dochází k postupnému snižování HDP na jednoho obyvatele.

Graf 29: Nárůst HDP na jednoho obyvatele (USD) států EU za období 2023-2026

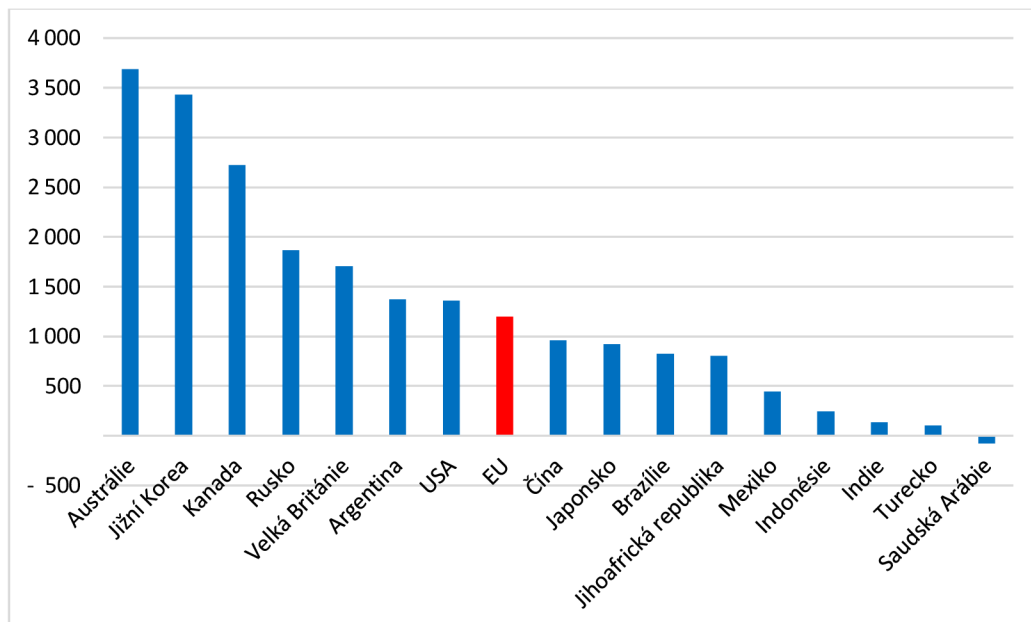
Zdroj: The World Bank, vlastní zpracování

Důvodem pro snižování výkonu ekonomiky Itálie může být dlouhodobý problém s produktivitou práce. V druhé polovině 90. let 20. století se v Itálii růst produktivity práce pohyboval okolo procenta, ale postupem času došlo ke zpomalování a od roku 2010 prakticky ke stagnaci. Zatímco v eurozóně došlo za období 1995-2019 ke zvýšení o více než 20 %, tak Itálie zaznamenala dokonce pokles o necelé procento. Ještě v roce 2022 měla vláda za cíl dosáhnout mezi lety 2025-2050 průměrného růstu produktivity práce ve výši 1,4 %

¹⁴⁰ Reuters. *Poverty in Argentina hits 20-year high at 57.4%, study says*. Online, 2024. Dostupné z: <https://www.reuters.com>. [cit. 2024-03-10].

každý rok, což se jeví vzhledem po nulovém nárůstu za 22 let jako naprosto nereálná představa. ¹⁴¹ Nízká produktivita práce se pak může projevit na nízkém růstu hrubého domácího produktu nebo dokonce může způsobit i jeho pokles.

Graf 30: Nárůst HDP na jednoho obyvatele (USD) států G20 za období 2023-2026

Zdroj: The World Bank, vlastní zpracování

Z grafu číslo 30 je zřejmé, že vyjma Saudské Arábie, tak za predikované období dojde k růstu všech členských států skupiny G20. Evropská unie je v rámci rozvinutých ekonomik uvnitř skupiny jako předposlední před Japonskem. Občané EU zbohatnou pouze o 1198 dolarů na obyvatele, zatímco v Austrálii bude nárůst o 3689 dolarů na osobu. V predikci došlo za rok 2023 například v případě Velké Británie k nárůstu pouze o 562 dolarů, což je nárůst 1,12 %.

Podle již dostupných údajů došlo ve Spojeném království za rok 2023 k poklesu HDP na jednoho obyvatele o 0,7 %. Predikce se tak rozchází s reálným výsledkem. Bohužel výkyvy, které způsobila pandemie onemocnění Covid-19 působí na predikci negativně. V roce 2020 došlo k propadu o 10,7 %, ale již následující rok už nastal vysoký růst 8,8 %. Takový výkyv nemá ve statistikách Velké Británie, alespoň minimálně od roku 1956 žádný precedent. ¹⁴²

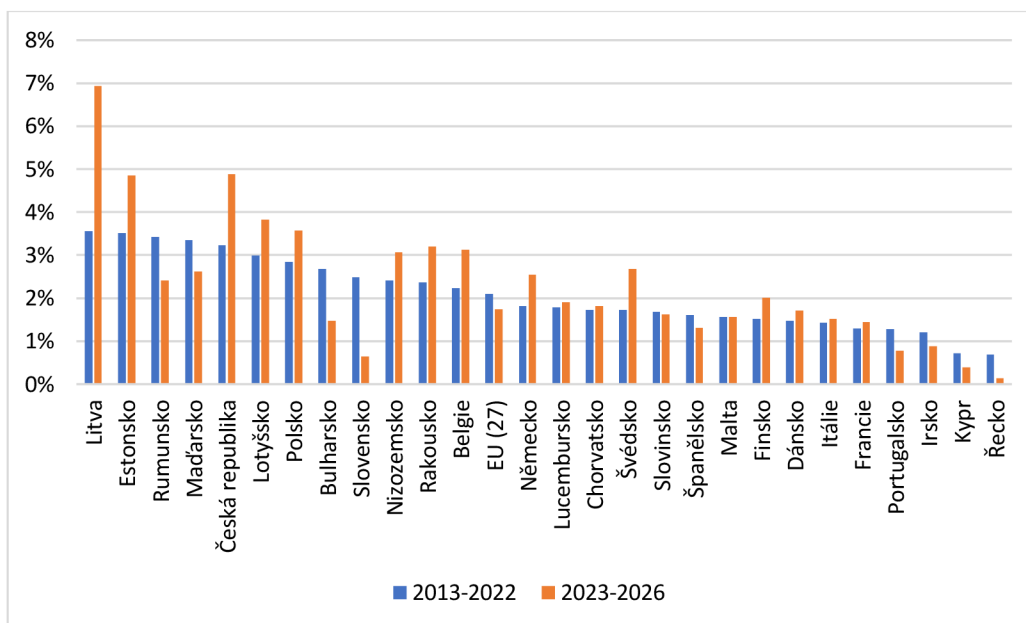
¹⁴¹ Scope Group. *Scope affirms Italy's BBB+/Stable long-term credit ratings*. Online, 2022. Dostupné z: <https://www.scoperatings.com>. [cit. 2024-03-10].

¹⁴² CLARK, D. *Annual GDP per capita growth in the United Kingdom from 1956 to 2023*. Online. Statista, 2024. Dostupné z: <https://www.statista.com>. [cit. 2024-03-10].

4.3.4 Míra inflace

Na grafu číslo 31 je viditelná vysoká inflace Litvy, která by se podle predikce měla v období 2023-2026 dokonce zvýšit až na 6,93 % každý rok, což je výrazně nad průměrem Evropské unie. V případě samotného roku 2023 dojde na základě prognózy ke zpomalení inflace a cenová hladina vzroste pouze o 6,61 %. Přesto by podle predikce měla být průměrná inflace za období 2023-2026 skoro dvojnásobná oproti období 2013-2022.

Graf 31: Průměrná inflace států EU za období 2013-2022 a 2023-2026

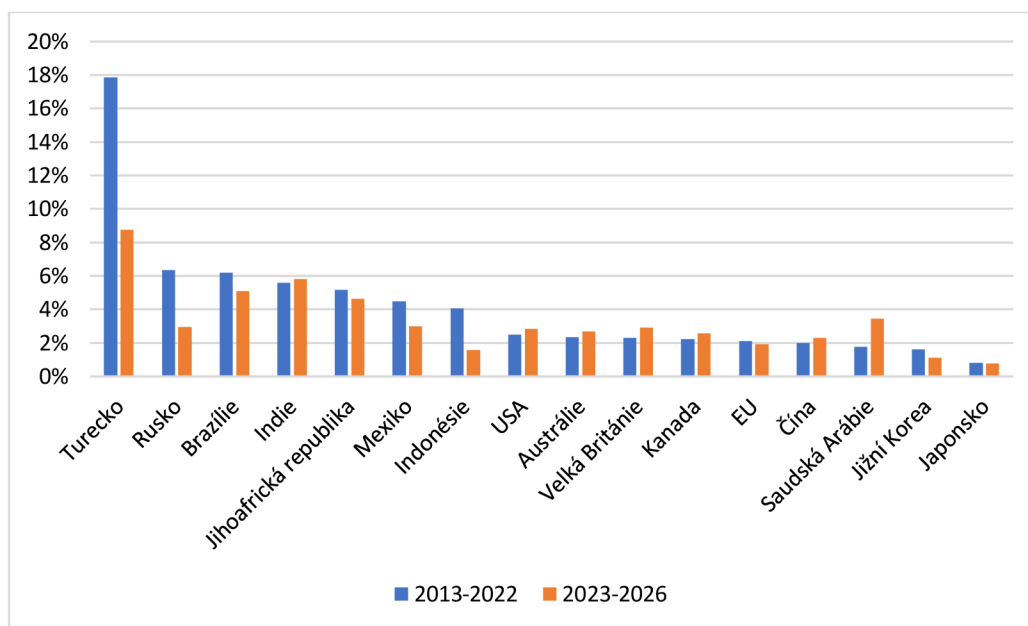

Zdroj: The World Bank, vlastní zpracování

Trend predikce se potvrdil, protože došlo k oslabení inflace a cenová hladina tak v roce 2023 vzrostla pouze o 8,7 %. Zároveň došlo i k menšímu propadu hrubého domácího produktu o 0,3 %. K propadu hospodářství došlo i navzdory masivním kapitálovým investicím a razantnímu zpomalení inflace. Utlumená spotřeba domácností v kombinaci s nízkým exportem znamenala zpomalení hospodářského oživení země. Vývoz váznul hlavně v oblastech chemického, dřevařského a nábytkářského sektoru. Hlavní příčinou byla nízká světová poptávka po komoditách z těchto oblastí. Rovněž došlo k pokračování trendu klesající nezaměstnanosti a zvyšování platů. Růst platů byl výrazně ovlivněn navýšením minimální mzdy a navýšením mezd ve veřejném sektoru. Nemalou zásluhu na tom měl i napjatý trh práce.¹⁴³

¹⁴³ European Commission. *Economic forecast for Lithuania*. Online, 2024. Dostupné z: <https://commission.europa.eu>. [cit. 2024-03-11].

Graf 32: Průměrná inflace států G20 za období 2013-2022 a 2023-2026

Zdroj: The World Bank, vlastní zpracování

Na grafu číslo 32 je zřejmý pokles průměrné inflace u většiny států skupiny G20. Za období 2013-2022 byl růst cenové hladiny nejvyšší u Turecka. Ani v predikovaném období nedošlo ke změně a Turecko si udrželo první místo. Průměrná inflace za období 2023-2026 by podle prognózy měla dosáhnout 9 %. V roce 2023 by měl být nárůst vyšší pouze o jedno procento. Zároveň si Evropská unie v porovnání s ostatními státy vede stále velmi dobře. Dokonce si v predikovaném období polepšila o jednu pozici, protože by mělo dojít ke zpomalení růstu cenové hladiny.

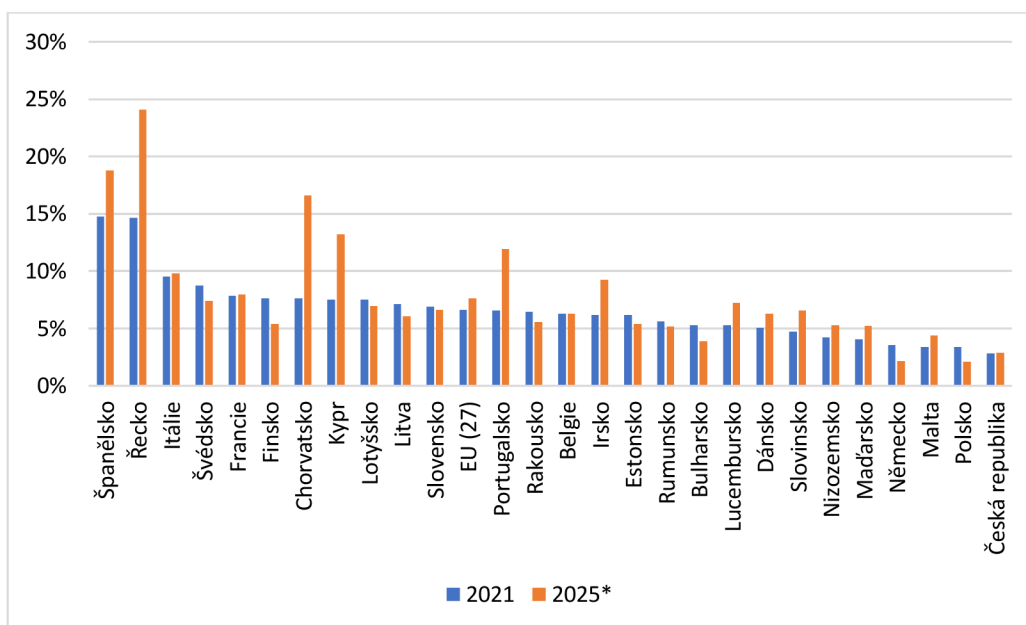
Meziroční míra inflace se v únoru 2024 vyšplhala až k 67,07 %. Ke konci roku 2023 přesahovala 60 %. Zvýšení minimální mzdy v sektoru služeb mělo proinflační vliv na růst cenové hladiny, ale zároveň centrální banka avizovala, že i přesto udrží do konce roku stanovený inflační cíl ve výši 36 %. ¹⁴⁴ Predikce se tedy výrazně rozchází se skutečným růstem cenové hladiny. Pouze v roce 2023 byl rozdíl v desítkách procent. Na druhou stranu došlo v obou případech k poklesu oproti roku 2022, ale výše procentuální hodnoty z prognózy se nepotvrdila. Velmi pravděpodobně se bude lišit i v letech následujících vzhledem k vysokému inflačnímu cíli centrální banky Turecka.

¹⁴⁴ ERKOYUN, E.; BUTLER, D. *Turkey inflation rises to 67%, keeping pressure on cenbank*. Online. Reuters, 2024. Dostupné z: <https://www.reuters.com>. [cit. 2024-03-11].

4.3.5 Míra nezaměstnanosti

Graf číslo 33 znázorňuje predikci vývoje nezaměstnanosti, která v případě Španělska předpokládá její nárůst pro rok 2025 až na 18,77 %. Jedná se o dlouhodobý trend, přičemž měla nezaměstnanost v roce 2022 klesnout na 14,78 % a následně narůstat až do roku 2025.

Graf 33: Nezaměstnanost států EU v letech 2021 a 2025*

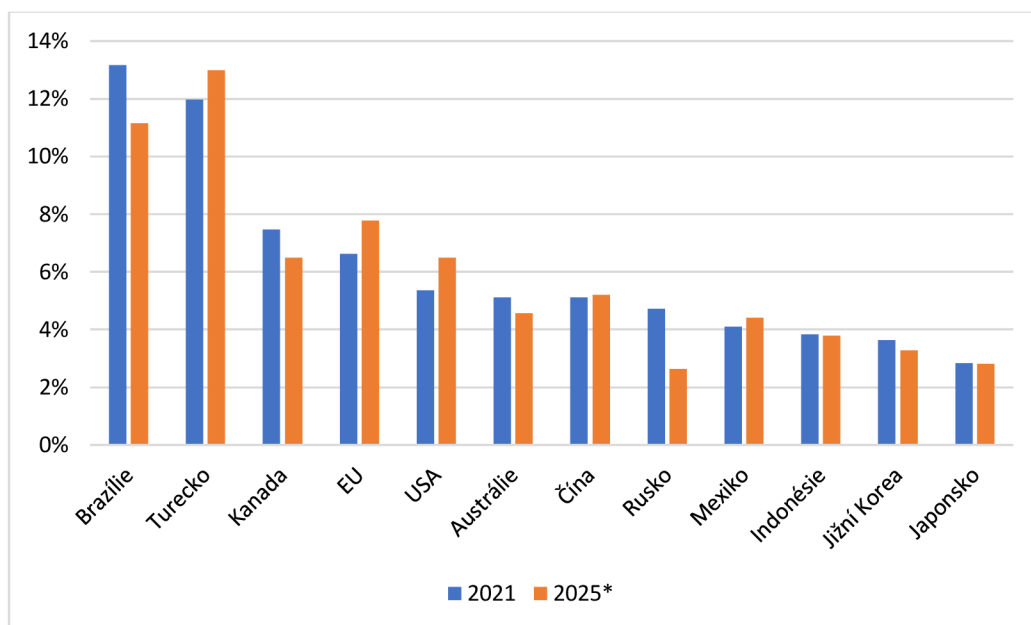

Zdroj: The World Bank, vlastní zpracování

K potvrzení růstového trendu predikce pro Španělsko nedošlo. Nezaměstnanost nejenže nevzrostla, ale naopak došlo k jejímu snížení. Dokonce v polovině roku 2023 dosáhla nejnižší úrovně za posledních 15 let, ale i přesto byla v rámci členských států Evropské unie jedna z nejvyšších. Nezaměstnanost totiž dosáhla výše 11,6 %, ale průměr celé EU byl pouze na úrovni 5,9 %. V zemi naopak za tři roky vzrostl o jedno procento počet dlouhodobě nezaměstnaných lidí, kterým se nedaří nalézt práci oproti 5,2 % v roce 2020. Přesto země míří dobrým směrem, protože došlo k významnému poklesu nezaměstnanosti v porovnání s průměrem Evropské unie, od kterého bylo Španělsko ještě v roce 2017 velice vzdáleno. Zásluhu na tom může mít balík reforem socialistické vlády z roku 2021, které cílily na stabilizaci pracovního trhu v oblasti dočasného zaměstnávání. Výsledky se dostavily už během jednoho roku, kdy došlo ke zvýšení počtu stálých zaměstnanců. Naopak až o 30 % pokleslo množství podepsaných smluv a dohod na dobu určitou. Přesto mělo Španělsko v roce 2023 v rámci celé Evropské unie nejvyšší nezaměstnanost obyvatel do věku 25 let. Dokonce dosahovala až 27,4 %. Ke zlepšení situace by mohla pomoci reforma

vzdělávacího systému, protože Španělsko má oproti jiným členům Evropské unie současně i vysoký počet studentů, kteří školu nedokončí. Neefektivita systému se tak promítá do pracovního trhu.¹⁴⁵

Graf 34: Nezaměstnanost států G20 v letech 2021 a 2025

Zdroj: The World Bank, vlastní zpracování

Na grafu číslo 34 je viditelná predikce vývoje nezaměstnanosti, která odhaduje znatelný pokles u Ruské federace. Zatímco v roce 2021 dosahovala relativně nízké hodnoty 4,72 %, tak v roce 2023 by dokonce mělo dojít k poklesu až na 3,21 %. Tento trend přetrvává až do konce predikovaného období, respektive do roku 2025, kdy dojde k poklesu nezaměstnanosti až na 2,63 %.

Trend poklesu nezaměstnanosti u Ruska byl potvrzen v říjnu 2023, protože došlo k jejímu poklesu na 2,9 %, což bylo dlouhodobé rekordní minimum. Přesto Ruská federace trpí nedostatkem vzdělané pracovní síly a podle centrální banky se až dvěma třetinám firem nedaří zaplnit všechny pracovní pozice. Důsledkem takové situace dochází k rychlejšímu nárůstu mezd než reálné produktivity práce, protože nedostatek pracovníků vytváří tlak na jejich růst. Příčinou nízké nezaměstnanosti je stoupající objem průmyslové produkce v důsledku zvětšující se vojenské produkce.¹⁴⁶

¹⁴⁵ LLACH, L. *An unsolvable paradox? Why Spain breaks job market records but tops EU's unemployment*. Online. Euronews, 2023. Dostupné z: <https://www.euronews.com>. [cit. 2024-03-14].

¹⁴⁶ MARROW, A.; KORSUNSKAYA, D. *Russian industrial output growth slows as unemployment drops to record low*. Online. Reuters, 2023. Dostupné z: <https://www.reuters.com>. [cit. 2024-03-14].

5 Výsledky a diskuse

Členské státy se k sobě přibližují v případě procentuální změny HDP. Dochází totiž k postupnému vyčerpávání potenciálu nových členských států, jejichž ekonomiky vykazují postupný trend zpomalování tempa růstu, čímž se přibližují vyspělým západním ekonomikám. K divergenci naopak dochází u státního dluhu v poměru k HDP. Velmi zadlužené státy v dosavadním rostoucím trendu pokračují výrazně rychleji než státy se zodpovědnou fiskální politikou, čímž dochází k růstu nerovnosti. Dokonce se některým státům podařilo svůj dluh výrazně snížit, což není případ nejzadluženějších ekonomik Evropské unie jako je Řecko nebo Itálie.

Situace je totožná i v případě ukazatele HDP na jednoho obyvatele, kde ke konvergenci mezi členskými státy Evropské unie rovněž nedochází. Bohaté státy totiž rostou více než chudší země, které je nemají šanci dohnat vzhledem ke zpomalování tempa růstu jejich HDP. Stejná disparita vyšla i pro skupinu G20, což podporuje častou kritiku globalizace, která poukazuje na rostoucí nerovnost z hlediska blahobytu mezi zúčastněnými státy, ale i uvnitř jednotlivých zemí.

Naopak ke konvergenci členských států dochází z hlediska inflace a nezaměstnanosti. Velký vliv na výsledky může mít vysoká inflace u zemí bývalého východního bloku, které si v průběhu 90. let 20. století procházely transformací, což zároveň znamenalo i vyšší nezaměstnanost. Významnou proměnnou je i Španělsko a Portugalsko, které měly vysokou základnu nezaměstnanosti a měly tak dostatek prostoru k jejímu snížení.

U makroekonomických ukazatelů jako je inflace nebo nezaměstnanost lze očekávat přibližování mezi jednotlivými státy, protože dochází ke sjednocování právních ráďů členských států, které musí dodržovat stejná pravidla a v případě států eurozóny podléhají všechny země jedné monetární politice centrální banky. Naopak u HDP na jednoho obyvatele ke konvergenci nedochází. V tomto případě lze očekávat pravý opak, protože by chudší země měly dohánět vyspělé ekonomiky, ale nedochází k tomu. Tuto interpretaci podporuje konvergence států v rámci ukazatele změny HDP. Méně vyspělé státy tedy rostou procentuálně více a rychleji než bohaté ekonomiky, ale v absolutním vyjádření je to právě naopak, aby mohlo fungovat přibližování jednotlivých zemí, tak by muselo dojít u chudších zemí k procentuálnímu růstu HDP, který bude v absolutním vyjádření vyšší než u vyspělých ekonomik. Na základě těchto interpretací a jednotlivých výsledků lze stanovit, že ke

konvergenci mezi členskými státy Evropské unie nedochází a jednotlivé státy se mezi sebou jako celek naopak vzdalují.

Evropská unie si v porovnání s ostatními členskými státy skupiny G20 vede relativně dobře. HDP roste zhruba na úrovni průměru skupiny a v rámci vyspělých ekonomik, které jsou součástí skupiny se daří Evropské unii nadprůměrně. V případě dluhu vůči HDP došlo v průběhu sledovaného období k nárůstu, ale jednalo se o relativně malé navýšení. V roce 2022 byly státy Evropské unie jako celek stále méně zadlužené než Spojené státy americké nebo Japonsko. V rámci ukazatele HDP na jednoho obyvatele se unie nachází v první polovině a nechává za sebou velké množství nerozvinutých ekonomik, ale v rámci těch vyspělých se nachází na předposledním místě a hrozí, že v budoucnosti skončí na posledním. Z hlediska inflace je na tom Evropská unie velmi dobře a dlouhodobě si udržuje jednu z nejnižších hodnot v rámci celé skupiny. Naopak unie vykazuje vysoké hodnoty nezaměstnanosti, která je v rámci vyspělých ekonomik druhá nejvyšší.

Prognóza budoucího vývoje se v některých případech potvrdila, ale v jiných se naprosto míjela s realitou jako v případě růstu HDP u Ruska, kde mělo dojít podle prognózy k poklesu vlivem uvalených sankcí, ale zvýšená válečná produkce tuto ztrátu kompenzovala, a naopak ekonomika Ruska dokonce narostla. Po konci výroby vojenské techniky a střeliva tak dojde k propadu hrubého domácího produktu z roku na rok.

6 Závěr

Evropská unie představuje ve světě unikátní útvar, který v historii nemá žádný precedent. Bývalí úhlavní nepřátelé spolu jednájí a nalézají kompromisní řešení vhodné pro všechny. Evropa je tak nyní prostorem, kde se společnost pomalu navrácí před zkázu Babylonské věže. Evropská unie je místo, kde rozdílné kultury a národy opět nachází společnou řeč.

Teoretická část popisuje historický vývoj konvergenčního procesu v prostoru Evropy trvající více než dva tisíce let. Práce vyobrazuje evoluci sblížování státních útvarů od počátečních myšlenek v antickém Řecku až po reálný výstup idejí ve formě Evropské unie. Důležitou součástí je popis samotného konvergenčního procesu, respektive důvodů a překážek, které přímo souvisí s výhodami a nevýhodami sblížování. Stanovení současného stavu sblížování ve formě fiskální a monetární konvergence navazuje na popis konvergence. Zároveň práce představuje tři možné scénáře budoucího vývoje Evropské unie.

Praktická část se primárně zaměřuje na sblížování jednotlivých států Evropské unie na základě zvolených makroekonomických ukazatelů a popisuje jejich vývoj. První vedlejší cíl se zaměřuje na porovnání Evropské unie jako celku s členskými státy skupiny G20. Druhý vedlejší cíl ve formě predikce odhaduje budoucí vývoj zvolených makroekonomických ukazatelů v horizontu několika let a případně interpretuje důvody rozdílů mezi prognózou a reálnými výsledky.

Hlavním cílem práce bylo zjistit, zda dochází mezi jednotlivými členskými státy Evropské unie ke sblížování nebo naopak oddalování z hlediska vybraných makroekonomických ukazatelů. Na základě výsledků lze konstatovat, že státy Evropské unie mezi sebou jako skupina nekonvergují, ale naopak dochází dokonce k divergenci, kdy je EU rozdělena na dvě poloviny.

Evropská unie musí čelit výzvám globálního světa a současně svým vnitřním problémům. Současný stav totiž není dlouhodobě udržitelný a pokud nebude včas sjednána náprava, tak neřešená situace nakonec vyústit až v rozpad samotné unie. Problém představuje nejen špatné fungování Evropské unie a jejích institucí, které potřebují další reformu, ale velkou výzvou jsou i zvětšující se disparity mezi jednotlivými státy.

7 Seznam použitých zdrojů

- ANDERSON, G.** *Federalism: An Introduction*. Toronto: Oxford University Press, 2008. ISBN 978-0-19-542904-6.
- ARAUJO, G.; FRONTINI, P.** *Brazil's economy up 2.9% in 2023 but stagnates in Q4*. Online. Reuters [2024]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/americas/brazils-economy-grows-29-2023-2024-03-01>. [cit. 2024-03-09].
- ASLUND, A.** *Why Has Russia's Economic Transformation Been So Arduous?*. Online. Carnegie Endowment for International Peace [1999]. Dostupné z: <https://carnegieendowment.org/sada/201> [cit. 2024-03-02].
- BALDWIN, R.; WYPLOSZ, CH.** *The Economics of European Integration*. 6. vydání. Londýn: McGraw-Hill Education, 2019. ISBN 978-15-268-4721-8
- BULMER, E.** *Federalism (International IDEA Constitution-Building Primer 12)*. Online, PDF. Stockholm: International IDEA, 2017. ISBN 978-91-7671-117-0. Dostupné z: <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/federalism-primer.pdf>. [cit. 2023-08-09].
- BURMISTROVA, A.; SALTYSKOVA, D.** *Why is Luxembourg so rich: steel, taxes, billionaires*. Online. Luxtoday [2024]. Dostupné z: <https://luxtoday.lu/en/knowledge/why-is-luxembourg-so-rich>. [cit. 2024-02-25].
- CIHELKOVÁ, E.; JAKŠ, J. a kol.** *Evropská integrace - Evropská unie*. 1. vydání. Praha: Oeconomica, 2004. ISBN 80-245-0854-00
- CINI, M.; PÉREZ-SOLÓRZANO BORRAGÁN, N.** *European Union Politics*. Oxford: Oxford University Press, 2010. ISBN 978-0-19-954863-7.
- CLARK, D.** *Annual GDP per capita growth in the United Kingdom from 1956 to 2023*. Online. Statista [2024]. Dostupné z: <https://www-statista-com.infozdroje.czu.cz/statistics/1036841/gdp-per-capita-in-the-uk>. [cit. 2024-03-10].
- COTTARELLI, C; SZAPARY, G.** *Moderate Inflation: The Experience of Transition Economies*. Washington D. C.: International Monetary Fund, 1998. ISBN 1-55775-699-6.
- Council of the EU and the European Council.** *Infographic - Impact of sanctions on the Russian economy*. Online. [2024]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/impact-sanctions-russian-economy/>. [cit. 2024-03-02].

COUNCIL ON FOREIGN RELATIONS. *1974 – 2018 Greece's Debt Crisis*. Online. [2024]. Dostupné z: <https://www.cfr.org/timeline/greeces-debt-crisis-timeline>. [cit. 2024-01-31].

Deloitte. *Výhledy české ekonomiky pro rok 2024*. Online. [2024]. Dostupné z: <https://www2.deloitte.com/cz/cs/pages/about-deloitte/articles/vyhledy-ceske-ekonomiky.html>. [cit. 2024-03-10].

DYVIK, E. *Impact of the coronavirus pandemic on the global economy - Statistics & Facts*. Online. Statista [2024]. Dostupné z: <https://www.statista.com/aboutus/our-research-commitment/3018/einar-h-dyvik>. [cit. 2024-01-31].

ELIAS, S.; NOONE, C. *The Growth and Development of the Indonesian Economy*. Online. Reserve Bank of Australia [2011]. Dostupné z: <https://www.rba.gov.au/publications/bulletin/2011/dec/4.html> [cit. 2024-03-02].

ERKOYUN, E.; BUTLER, D. *Turkey inflation rises to 67%, keeping pressure on cenbank*. Online. Reuters [2024]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/middle-east/turkey-inflation-rises-67-keeping-pressure-cenbank-2024-03-04>. [cit. 2024-03-11].

European Commission. *Economic forecast for Lithuania*. Online. [2024]. Dostupné z: https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-surveillance-eu-economies/lithuania/economic-forecast-lithuania_en#:~:text=After%20reaching%20a%20record%2Dhigh,manufacturing%20products%20continued%20to%20decelerate. [cit. 2024-03-11].

Eurostat. *Government debt down to 89.9% of GDP in euro area*. Online. [2024]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-euro-indicators/w/2-22012024-ap#:~:text=At%20the%20end%20of%20the,from%2083.0%25%20to%2082.6%25>. [cit. 2024-03-10].

FIALA, P.; PITROVÁ, M. *Evropská unie*. Brno: CDK, 2003. ISBN 80-7325-015-2.

FILIP, J.; SVATOŇ, J.; ZIMEK, J. *Základy státovědy*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-3023-2.

HAAS, D. *Economy in focus: Lithuania*. Online. Emerging Europe [2023]. Dostupné z: <https://emerging-europe.com/news/economy-in-focus-lithuania>. [cit. 2024-02-25].

HIDALGO, E. *Why does Spain continue to lead Europe in unemployment?*. Online. El País [2023]. Dostupné z: <https://english.elpais.com/spain/2023-08-02/why-does-spain-continue-to-lead-europe-in-unemployment.html#>. [cit. 2024-03-01].

- HINDL, R.; HRONOVÁ, S. SEGER, S.; FISCHER, J.** *Statistika pro ekonomy*. Praha: Professional Publishing, 2007. ISBN 978-80-86946-43-6.
- HOLMUND, C.** *As foreign firms flee, Bulgaria must finally curb its corruption problem*. Online. Diplomatic Courier [2018]. Dostupné z: <https://www.diplomaticcourier.com/posts/as-foreign-firms-flee-bulgaria-must-finally-curb-its-corruption-problem>. [cit. 2024-02-25].
- CHARLES, S.; MARIE, J.** *Bulgaria's hyperinflation in 1997: transition, banking fragility and foreign exchange*. Online. Université Sorbonne Paris Nord [2017]. Dostupné z: <https://sorbonne-paris-nord.hal.science/hal-01573503>. [cit. 2024-02-29].
- CHMIELEWSKI, B.** *Far behind Riga: Latvia's problems with uneven development*. Online. Centre for Eastern Studies [2023]. Dostupné z: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2023-03-15/far-behind-riga-latvias-problems-uneven-development>. [cit. 2024-02-23].
- International Monetary Fund.** *Central Government Debt*. Online. [2021]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/slovakia/government-debt-to-gdp>. [cit. 2023-09-28].
- JAMES, H.** *Making the European Monetary Union*. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press, 2012. ISBN 978-0-674-06683-0.
- JANÁČKOVÁ, S.** *Krize eurozóny a dluhová krize vyspělého světa*. Praha: CEP, 2010. ISBN 978-80-86547-95-4.
- JONES, A.** *A Glossary of the European Union*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2008. ISBN 978-0-7486-2575-8.
- KASÁKOVÁ, Z.; ŠLOČARČÍK, I. a kol.** *Instituce Evropské unie a Lisabonská smlouva*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3567-2.
- KENTON, W.** *European Sovereign Debt Crisis: Eurozone Crisis Causes, Impacts*. Online. Investopedia [2021]. Dostupné z: <https://www.investopedia.com/terms/e/european-sovereign-debt-crisis.asp>. [cit. 2024-02-24].
- KIBRITÇIOĞLU, A.; RITTENBERG, L.; SELÇUK, F.** *Inflation and Disinflation in Turkey*. Londýn: Routledge, 2022. ISBN 978-1-138-73292-6.
- KLAUS, V.** *Evropská integrace bez iluzí*. Praha: Knižní klub, 2011. ISBN 978-80-242-3326-0.
- KÖNIG, P.; LACINA, L.; PŘENOSIL, J.** *Učebnice evropské integrace*. Brno: Barrister & Principal, 2007. ISBN 978-80-7364-044-6

- KORSUNSKAYA, D.; MARROW, A.** *Russia's GDP boost from military spending belies wider economic woes*. Online. Reuters [2024]. Dostupné z: [https://www.reuters.com/world/europe/russias-gdp-boost-military-spending-belies-wider-economic-woes-2024-02-07/#:~:text=Feb%207%20\(Reuters\)%20%2D%20Russia's,improvement%20in%20Russian%20living%20standards](https://www.reuters.com/world/europe/russias-gdp-boost-military-spending-belies-wider-economic-woes-2024-02-07/#:~:text=Feb%207%20(Reuters)%20%2D%20Russia's,improvement%20in%20Russian%20living%20standards.). [cit. 2024-03-10].
- KOVÁŘ, M.; HOŘČIČKA, V.** *Dějiny evropské integrace I*. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-731-3.
- KOVÁŘ, M.; HOŘČIČKA, V.** *Dějiny evropské integrace II*. Praha: Triton, 2006. ISBN 80-7254-741-0.
- KRATOCHVÍL, P.** *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-467-0
- KUČEROVÁ, I.** *Evropská unie: Hospodářské politiky*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN - 80-246-1212-7.
- KUČEROVÁ, I.** *Hospodářské politiky v kontextu vývoje Evropské unie*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1628-5.
- KWAI, I.** *Australia's First Recession in Decades Signals Tougher Times to Come*. Online. The New York Times Company [2020]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2020/09/02/business/australia-recession.html>. [cit. 2024-03-04].
- LAHIRI, I.** *Turkey inflation soars to over one-year high at 64.8%*. Online. Euronews [2024]. Dostupné z: <https://www.euronews.com/business/2024/01/03/turkey-inflation-soars-to-over-one-year-high-at-648>. [cit. 2024-03-08].
- LEUFFEN, D.; RITTBERGER, B.; SCHIMMELFENNIG, F.** *Differentiated Integration: Explaining Variation in the European Union (The European Union Series)*. Londýn: Palgrave MacMillan, 2013. ISBN 978-02-302-4644-7.
- LIBOREIRO, J.** *EU countries are haggling over how to tackle high debt and deficit. Here's why it matters*. Online. Euronews [2023]. Dostupné z: <https://www.euronews.com/business/2023/10/23/eu-countries-are-haggling-over-how-to-tackle-high-debt-and-deficit-heres-why-it-matters>. [cit. 2024-02-24].
- LLACH, L.** *An unsolvable paradox? Why Spain breaks job market records but tops EU's unemployment*. Online. Euronews [2023]. Dostupné z: <https://www.euronews.com/2023/08/07/an-unsolvable-paradox-why-spain-breaks-job-market-records-but-tops-eus-unemployment>. [cit. 2024-03-14].

- MARELLI, E.; SIGNORELLI, M.** *Europe and the Euro: Integration, Crisis and Policies*. Londýn: Palgrave MacMillan, 2017. ISBN 978-3-319-45728-4.
- MAREŠ, M.** *Zbrojní politika Evropské unie*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-4120-X.
- MARROW, A.; KORSUNSKAYA, D.** *Russian industrial output growth slows as unemployment drops to record low*. Online. Reuters [2023]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/markets/russian-industrial-output-growth-slows-unemployment-drops-record-low-2023-11-29>. [cit. 2024-03-14].
- MARTILL, B.; STAIGER, U.** *Brexit and Beyond: Rethinking the Futures of Europe*. Londýn: UCL Press, 2018. ISBN 978-1-78735-277-3.
- MATTHIJS, M.; BLYTH, M.** *The Future of the Euro*. Oxford: Oxford University Press, 2015. ISBN 978-0-19-023324-2.
- MCBRIDE, J.; BERMAN, N.; SIRIPURAPU, A.** *The U.S. National Debt Dilemma*. Online. Council on Foreign Relations [2023]. Dostupné z: <https://www.cfr.org/backgrounder/us-national-debt-dilemma> [cit. 2024-03-03].
- Ministry of Economic Development and Technology.** *Polish economy – the story of a major transformation*. Online. [2022]. Dostupné z: <https://www.trade.gov.pl/en/news/polish-economy-the-story-of-a-major-transformation/>. [cit. 2024-02-25].
- MODY, A.** *Why does Italy not grow?*. Online. Bruegel [2014]. Dostupné z: <https://www.bruegel.org/blog-post/why-does-italy-not-grow>. [cit. 2024-02-23].
- MORRISON, R.** *China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States (RL33534)*. Online. Congressional Research Service [2019]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/details?prodcode=RL33534>. [cit. 2024-03-04].
- NELSON, R.** *U.S. Sanctions and Russia's Economy (R43895)*. Online. Congressional Research Service [2017]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/details?prodcode=R43895> [cit. 2024-03-02].
- O'BRIEN, G.** *27 years and counting since Australia's last recession*. Online. Parliament of Australia [2018]. Dostupné z: https://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/pubs/BriefingBook46p/LastRecession [cit. 2024-03-04].

- PASZYC, E.; WIŚNIEWSKA, I.** *The Russian Economy under Putin. Growth Factors and Impediments to Economic Development.* Online. Centre for Eastern Studies [2005]. Dostupné z: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-studies/2005-08-15/russian-economy-under-putin-growth-factors-and-impediments-to> [cit. 2024-03-02].
- PEDERSEN, T.** *European Union and the EFTA Countries: Enlargement and Integration.* Londýn: Pinter Publishers, 1994. ISBN 1-85567-148-4.
- PELTRÁM, A. a kol.** *Evropská integrace a Česká republika.* Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2849-0.
- PHINNEMORE, D.; MCGOWAN, L.** *A Dictionary of the European Union.* Londýn: Routledge, 2004. ISBN 1-85743-260-6.
- PIATKOWSKI, M.** *How Poland Became Europe's Growth Champion: Insights from the Successful Post-Socialist Transition.* Online. Brookings [2015]. Dostupné z: <https://www.brookings.edu/articles/how-poland-became-europes-growth-champion-insights-from-the-successful-post-socialist-transition>. [cit. 2024-02-25].
- PROBST, J.** *Leprechaun Economics: The Irish Growth Miracle.* Online. Recruitonomics [2023]. Dostupné z: <https://recruitonomics.com/leprechaun-economics-the-irish-growth-miracle/>. [cit. 2024-02-23].
- PRŮCHA, V. a kol.** *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992 (2.díl, období 1945-1992).* Brno: Doplněk, 2009. ISBN 978-80-7239-228-5.
- RADA EU A EVROPSKÁ RADA.** *Reakce EU na invazi Ruska na Ukrajinu.* Online. [2024]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/eu-response-ukraine-invasion/impact-of-russia-s-invasion-of-ukraine-on-the-markets-eu-response/#:~:text=Ceny%20energi%C3%AD%20jsou%20od%20poloviny,do%20n%C4%9Bkolika%20%C4%8Dlensk%C3%BDch%20st%C3%A1t%C5%AF%20EU>. [cit. 2024-01-31].
- Reuters.** *Poverty in Argentina hits 20-year high at 57.4%, study says.* Online. [2024]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/world/americas/poverty-argentina-hits-20-year-high-574-study-says-2024-02-18>. [cit. 2024-03-10].
- RIGOLON, F.; GIAMVIAGI, F.** *The Brazilian economy: general overview.* Online. Banco Nacional de Desenvolvimento Econômico e Social [1999]. Dostupné z: <https://web.bndes.gov.br/bib/jspui/handle/1408/18100>. [cit. 2024-03-09].

- RODRIGUEZ, D.** *Job market data confirms Brazil's positive economic momentum.* Online. The Brazilian Report [2023]. Dostupné z: <https://brazilian.report/liveblog/politics-insider/2023/09/29/unemployment-positive-economic-momentum>. [cit. 2024-03-09].
- RUMPEL, P. a kol.** *Geografické aspekty evropské integrace.* Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007. ISBN 978-80-7368-264-4.
- RŮŽIČKOVÁ, B.** *Nezaměstnanost v eurozóně: Proč je tak nízká a kdy začne růst?.* Online. Česká národní banka [2024]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/cnblog/Nezamestnanost-v-eurozone-Proc-je-tak-nizka-a-kdy-zacne-rust/. [cit. 2024-03-01].
- SANTACREU, A.; ZHU, H.** *How Did South Korea's Economy Develop So Quickly?.* Online. Federal Reserve Bank of St. Louis [2018]. Dostupné z: <https://www.stlouisfed.org/on-the-economy/2018/march/how-south-korea-economy-develop-quickly> [cit. 2024-03-04].
- Scope Group.** *Scope affirms Italy's BBB+/Stable long-term credit ratings.* Online. [2022]. Dostupné z: <https://www.scoperatings.com/ratings-and-research/rating/EN/174719>. [cit. 2024-03-10].
- SHARP, A.** *Japan's growing debt mountain: Crisis, what crisis?.* Online. Nikkei Asia [2023]. Dostupné z: <https://asia.nikkei.com/Spotlight/Asia-Insight/Japan-s-growing-debt-mountain-Crisis-what-crisis> [cit. 2024-03-03].
- SILVA, L.** *Portugal Unemployment Rates 2022.* Online. Portugal.com [2022]. Dostupné z: <https://www.portugal.com/business/portugal-unemployment-rates-2022>. [cit. 2024-03-01].
- STIGLITZ, J.** *Euro: společná měna jako hrozba pro budoucnost Evropy.* Praha: Universum, 2017. ISBN 978-80-242-5875-1.
- SVATOŠOVÁ, L.; KÁBA, B.** *Statistické metody II.* Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2008. ISBN 978-80-213-1736-9.
- ŠLOČARČÍK, I.** *Politický a právní rámec evropské integrace.* Praha: Wolters Kluwer, 2010. ISBN 978-80-7357-471-0.
- The government of The Grand Duchy of Luxembourg.** *Portrait of the Luxembourg economy.* Online. [2023]. Dostupné z: <https://luxembourg.public.lu/en/invest/competitiveness/portrait-luxembourg-economy.html>. [cit. 2024-02-25].

The World Bank. *GDP growth (annual %)*. Online. [2023]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2022&start=1990>. [cit. 2023-09-28].

The World Bank. *GDP per capita (constant 2015 US\$)*. Online. [2023]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.KD?end=2022&start=1990>. [cit. 2023-09-28].

The World Bank. *Inflation, consumer prices (annual %)*. Online. [2023]. Dostupné z: https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?name_desc=false. [cit. 2023-09-28].

The World Bank. *Unemployment, total (% of total labor force) (national estimate)*. Online. [2023]. Dostupné z: https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.NE.ZS?name_desc=false. [cit. 2023-09-28].

TOMÁŠEK, M. a kol. *Právo Evropské unie*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-53-3.

TOMEŠ, Z. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Praha: C. H. Beck, 2008. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-002-7.

TRADING ECONOMICS. *China Government Debt to GDP*. Online. [2023]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/china/government-debt-to-gdp>. [cit. 2023-09-28].

TRADING ECONOMICS. *Netherlands Government Debt to GDP*. Online. [2023]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/netherlands/government-debt-to-gdp>. [cit. 2023-09-28].

TRADING ECONOMICS. *Russia Government Debt to GDP*. Online. [2023]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/russia/government-debt-to-gdp>. [cit. 2023-09-28].

TRADING ECONOMICS. *Slovakia Government Debt to GDP*. Online. [2023]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/slovakia/government-debt-to-gdp>. [cit. 2023-09-28].

United States Department of the Treasury. *What is the national debt?*. Online. [2024]. Dostupné z: <https://fiscaldata.treasury.gov/americas-finance-guide/national-debt/#the-growing-national-debt>. [cit. 2024-03-03].

VEJVODOVÁ, A. *Kdo zachránil českou měnu*. Online. Česká televize [2013]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/ekonomika/kdo-zachranil-ceskou-menu-297173>. [cit. 2024-01-26].

8 Seznam grafů

Graf 1: Změna HDP v EU za období 1996-2022	40
Graf 2: Průměrný růst HDP států EU za období 1996-2022	42
Graf 3: Průměrný růst HDP států EU za období 1996-2005 a 2013-2022.....	43
Graf 4: Vývoj státního dluhu v poměru k HDP v EU za období 2000-2022	45
Graf 5: Státní dluh v poměru k HDP států EU v letech 2000 a 2022.....	45
Graf 6: Vývoj HDP na jednoho obyvatele (USD) v EU za období 1996-2022.....	47
Graf 7: HDP na jednoho obyvatele (USD) v EU v letech 1996 a 2022.....	48
Graf 8: Nárůst HDP na jednoho obyvatele v EU za období 1996-2022.....	49
Graf 9: Inflace v EU za období 1996-2022.....	51
Graf 10: Průměrná inflace států EU za období 1996-2005 a 2013-2022.....	52
Graf 11: Nezaměstnanost v EU za období 1996-2021	54
Graf 12: Nezaměstnanost států EU v letech 1996 a 2021	55
Graf 13: Změna HDP států G20 za období 1996-2022.....	58
Graf 14: Průměrný růst HDP států G20 za období 1996-2022.....	59
Graf 15: Průměrný růst HDP států G20 za období 1996-2005 a 2013-2022	60
Graf 16: Vývoj státního dluhu v poměru k HDP států G20 za období 2000-2022.....	61
Graf 17: Státní dluh v poměru k HDP států G20 v letech 2000 a 2022	62
Graf 18: Vývoj HDP na jednoho obyvatele (USD) států G20 za období 1996-2022 ...	64
Graf 19: HDP na jednoho obyvatele (USD) států G20 v letech 1996 a 2022	65
Graf 20: Nárůst HDP na jednoho obyvatele států G20 za období 1996-2022	66
Graf 21: Inflace států G20 za období 1996-2022.....	67
Graf 22: Průměrná inflace států G20 za období 1996-2005 a 2013-2022	68
Graf 23: Nezaměstnanost států G20 za období 1996-2021.....	70
Graf 24: Nezaměstnanost států G20 v letech 1996 a 2021.....	71
Graf 25: Průměrný růst HDP států EU za období 2013-2022 a 2023-2026.....	72
Graf 26: Průměrný růst HDP států G20 za období 2013-2022 a 2023-2026	73
Graf 27: Státní dluh v poměru k HDP států EU v letech 2022 a 2026.....	74
Graf 28: Státní dluh v poměru k HDP států G20 v letech 2022 a 2026	75
Graf 29: Nárůst HDP na jednoho obyvatele (USD) států EU za období 2023-2026 ...	76
Graf 30: Nárůst HDP na jednoho obyvatele (USD) států G20 za období 2023-2026..	77
Graf 31: Průměrná inflace států EU za období 2013-2022 a 2023-2026.....	78

Graf 32: Průměrná inflace států G20 za období 2013-2022 a 2023-2026.....	79
Graf 33: Nezaměstnanost států EU v letech 2021 a 2025.....	80
Graf 34: Nezaměstnanost států G20 v letech 2021 a 2025	81